PODRÓŻ STUDYJNA

w systemie edukacji oficerów w Akademii Obrony Narodowej

55874

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON 5523/03

PODRÓŻ STUDYJNA W SYSTEMIE EDUKACJI OFICERÓW W AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

MATERIAŁY Z SYMPOZJUM NAUKOWEGO
(TEZY, REFERATY, GŁOSY W DYSKUSJI)

WARSZAWA **2003**

Zespół organizacyjny sympozjum:

płk prof. dr hab. Jerzy ZIELIŃSKI
płk dr hab. Waldemar KACZMAREK
mjr dr Andrzej POLAK

Redakcja techniczna:

mjr dr Andrzej POLAK

Projekt okładki:

Dariusz ŁYSIO

Wystąpienia uczestników sympozjum publikowane za ich zgodą nie były autoryzowane

Druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy, zam. nr 432/2003

SPIS TREŚCI

mjr dr Andrzej Polak
Wstęp i tezy do sympozjum.....5

ppłk dr Andrzej CZUPRYŃSKI
Główne problemy przygotowania i prowadzenia podróży studyjnej.....7

mjr dr Andrzej POLAK
Podróż studyjna „ŚLĄSK – MAŁOPOLSKA 2002".....29

mgr inż. Piotr SUCHAREK
Ośrodek oporu „Węgierska Górka".....43

Roman Frodyma
Galicyjskie cmentarze wojenne z lat 1914-1915.....47

kpt. inż. Jan WOJNO
Studium operacyjne obszaru działań opóźniających
Grupy Operacyjnej „Galicja".....55

mjr inż. Andrzej BZYMEK
Możliwości współdziałania dowódcy zgrupowania operacyjnego „BIESZCZADY"
z pozamilitarnymi ogniwami obronnymi województwa.....63

kpt .inż. Sławomir KOCANOWSKI, kpt.in ż. Tadeusz CAŁKOWSKI
Ocena przełęczy i przejść karpackich w obszarze odpowiedzialności
Grupy Operacyjnej „Galicja".....75

płk dr Zbigniew LACH, mjr mgr inż. Andrzej ŁASZCZUK
Aspekty geograficzne podróży studyjnej.....81

kpt. inż. Artur KMIECIK
Możliwość współpracy go „GALICJA" z organami administracji wojskowej
w zakresie przygotowania i prowadzenia działań opóźniających.....99

mjr dr Andrzej POLAK
Sprawozdanie z sympozjum.....103

WSTĘP I TEZY DO SYMPOZJUM

Zespół pracowników naukowo - dydaktycznych Katedry Sztuki Operacyjnej i Taktyki Wydziału Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej zorganizował **23 stycznia 2003r.**, sympozjum naukowe, na temat: **„Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w Akademii Obrony Narodowej"**.

Celem sympozjum była przede wszystkim wymiana poglądów, zmierzająca do określenia miejsca i roli *podróży studyjnej* w systemie edukacji oficerów w Akademii Obrony Narodowej, zwłaszcza w aspekcie doskonalenia form i metod kształcenia na studiach magisterskich. Dotychczasowe doświadczenia wskazują na potrzebę ciągłego doskonalenia jej kształtu. Podstawą do dyskusji były założenia organizacyjno - metodyczne podróży „Śląsk - Małopolska 2002". Natomiast jej ważny element stanowiły wystąpienia studentów - uczestników podróży, stanowiące efekt ich pracy, realizowanej w ramach szerokiego spektrum zadań grupowych i indywidualnych, wynikających z celu podróży studyjnej.

Badania oraz wieloletnie doświadczenia osobiste nauczycieli akademickich wskazują, że żadna z dotychczasowych podróży nie była taka sama, nawet, jeśli były one prowadzone w tym samym obszarze. I jeśli sama forma organizacyjna podróży studyjnej nie budzi większych kontrowersji, to z pewnością polemiczna pozostaje kwestia rozpatrywanych w jej trakcie problemów merytorycznych. Dyskusję pragniemy utrzymać w nurcie rozważań nad następującymi problemami głównymi:

- ❒ Czy studia terenowe powinny być prowadzone wyłącznie pod względem geograficznym, czy także pod względem taktycznym, jak i operacyjnym?
- ❒ Czy w założeniach do podróży powinno się uwzględniać tło operacyjno-taktyczne?
- ❒ Na ile podczas podróży powinien być zachowany pragmatyczny podział realizowanych przedsięwzięć, na: rozważania operacyjno - taktyczne, zagadnienia historyczne i geograficzne?

- ❒ Czy końcowym efektem podróży powinno być opracowanie *Studium operacyjnego* obszaru podróży (jako opracowania pozostającego do dyspozycji kolejnych roczników studentów)?
- ❒ Czy słuszna wydaje się koncepcja organizowania w czwartym semestrze seminarium poświęconego opracowanym wnioskom z podróży (a jeśli tak, to czy powinno być ono uwzględnione w programie kształcenia, czy też realizowane jako przedsięwzięcie pozaprogramowe)?

Niniejsze opracowanie zawiera tezy do dyskusji, wygłoszone i nadesłane referaty oraz sprawozdanie z przebiegu sympozjum. Zespół organizacyjny wyraża nadzieję, że zainspiruje ono osoby zajmujące się problematyką podróży studyjnych do dalszych analiz i dyskusji nad ich formą, zaś kolejnym rocznikom studentów ukaże jej miejsce i rolę w systemie edukacji oficerów w Akademii Obrony Narodowej.

Organizatorzy

ppłk dr Andrzej CZUPRYŃSKI

GŁÓWNE PROBLEMY PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA PODRÓŻY STUDYJNEJ

1. Cel i zadania podróży studyjnej

Potrzeba poznania obszaru przyszłych działań powoduje poszukiwanie odpowiedniej formuły, w której ramach to przedsięwzięcie może być realizowane. Studiowanie obszaru przyszłych działań pierwotnie postrzegane było pod treściami studium terenowego, podróży polowej, wywiadu terenu, rozpoznania terenu itp.

Potrzeba badania terenu postrzegana były na szczeblu inspektora armii, dowódcy dywizji, pułku, a nawet dowódców batalionów i kompani, o czym świadczą **podróże taktyczne** oraz **wywiady terenu,** organizowane w Wojsku Polskim w okresie międzywojennym.[1] W zależności od organizatora i zakładanego celu różny był ich charakter. Inspektorzy armii kierowali się nakazem i potrzebą prowadzenia studium terenu w celu określenia jego walorów obronnych, a następnie wnioskowali o charakterze przewidywanych działań w ocenianym obszarze. Taki przebieg miały studia terenowe organizowane od 1935 roku. Natomiast przykładem na inny charakter studium terenowego jest podróż taktyczna gen. Berbeckiego w 1930 roku. Przeprowadzona został w celu sprawdzenia w terenie „(...) słuszności ocen i wniosków taktyczno-operacyjnych z gry wojennej (...)."[2] Przeprowadzona gra wojenna dotyczyła określenia możliwości prowadzenia działań obronnych na kierunku Śląsk – Łódź – Warszawa. Podróż taktyczna miała zweryfikować wypracowane wnioski podczas gry wojennej. Podobny charakter miały również podróże taktyczne organizowane przez dowódców dywizji lub pułków, w których porównywano sporządzone oceny podczas ćwiczeń. Stad, można wnioskować, iż ich główną treścią były przedsięwzięcia współcześnie rozumianego *rekonesansu*[3].

Jednym z celów organizowanych podróży taktycznych było „(...) zapoznanie nowych oficerów, którzy niedawno przybyli do jednostek, z warunkami terenowymi oraz taktyczne studium wykorzystania terenu w działaniach osłonowych."[4] Można wnioskować, że **taka**

---

[1] Zob. M. Adamus, Studia wojskowo-geograficzne a polska myśl operacyjna w latach 1918-1939. Rozprawa doktorska, ASG, Warszawa 1965, rozdział II.

[2] Tamże, s. 69.

[3] **Rekonesans** – „zapoznanie się dowódcy wspólnie z szefami rodzajów wojsk i podległymi dowódcami z rejonem przyszłych działań, zwłaszcza na kierunkach zasadniczych; celem rekonesansu jest skonfrontowanie podstawowych problemów decyzji wypracowanej na podstawie mapy z warunkami terenowymi lub obiektem działania oraz położenia wojsk nieprzyjaciela i własnych, a także ostateczne sprecyzowanie decyzji, postawienie zadań i sposobu ich wykonania. Niekiedy dowódca może prowadzić rekonesans indywidualnie lub z niektórymi podległymi dowódcami, oficerami sztabu. Wstępne rozpoznanie terenu lub przeciwnika, prowadzone przez wyznaczone do tego siły i środki." Zob. Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa, MON 1979.

[4] Op. cit., M. Adamus, Studia wojskowo-geograficzne ... , s. 69.

formuła podróży taktycznej w wielu aspektach była zbliżona do podróży studyjnej. Podczas jej trwania sporządzano oceny i prognozy pod względem operacyjnym, a ponadto występowały aspekty podróży historycznej, oraz wojskowo-geograficznej. Najbliżej współcześnie rozumianej podróży studyjnej była formuła „wywiadu terenu". Celem było „(...) **taktyczne rozpoznanie i ocena terenu, określonych rubieży obronnych, kierunków, rejonów i obszarów operacyjnych pod katem wykonania określonego zadania.**"[5] Podczas sporządzanych ocen zwracano szczególną uwagę na: możliwość przemieszczania się, warunki obserwacji, właściwości rzek i lasów, warunki prowadzenia działań w różnych porach roku.

Jedną z form organizowania i prowadzenia operacyjnej oceny terenu była podróż polowa. Podróż polowa to *„forma organizacyjna szkolenia i działalności badawczej stosowana w instytucjach wojskowych, wyższych szkołach wojskowych, sztabach operacyjnych polegająca na planowanym wyjeździe w teren stanowiący przedmiot badań. Podróż polowa ma na celu: sprawdzenie realności zaplanowanych przedsięwzięć; dokonanie ustaleń w zakresie operacyjnego przygotowania pasa, rejonu lub obiektu danego obszaru geograficznego (teatru działań wojennych); określenie właściwości taktyczno-operacyjnych danego terenu i ich wpływu na przyszłe działania wojenne; zapoznanie się z doświadczeniami z przebiegu walk i bitew, które odbywały się na danym obszarze (podróż wojskowo-historyczna). Zależnie od celu podróże polowe dzielą się na: taktyczno-operacyjne, operacyjno-strategiczne, wojskowo-geograficzne, wojskowo-historyczne i specjalne."*[6] Podobną interpretację *„podróży polowej"*[7] podaje „Słownik podstawowych terminów wojskowych."

Klasyfikacja rodzajów podróży ze względu na cel pozwala precyzyjniej odnieść się do tego, co pragniemy w wyniku zamierzonego działania osiągnąć. Podróż wojskowo-historyczna – *„rodzaj podróży polowej stosowanej dla potrzeb szkoleniowych i studyjnych, mającej na celu wszechstronne poznanie jednej lub kilku operacji (bitwy, walki) z ubiegłych wojen, w terenie, na którym się odbyła. Podróże wojskowo-historyczne stanowią ważną formę organizacyjną szkolenia słuchaczy w wyższych szkołach wojskowych. Ze względu na swoje wartości poznawcze mają one duże znaczenie kształcące i ideowe, dydaktyczno-wychowawcze i naukowo-badawcze."*[8]

W „Metodyce kształcenia w Akademii Obrony Narodowej" ze względu na cel szczegółowy, wyszczególnione są podróże studyjne jako: taktyczno-operacyjne, wojskowo-

[5] Tamże, s. 71.
[6] Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979.
[7] Por., Słownik podstawowych terminów wojskowych, MON, Warszawa 1977.
[8] Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979.

historyczne oraz wojskowo-geograficzne.[9] W grupie celów szkoleniowych podróży taktyczno-operacyjnej jest:

- *sprawdzenie realności zaplanowanych przedsięwzięć operacyjnego przygotowania pasa (odcinka lub rejonu) terenu działań wojennych;*
- *doskonalenie studentów w problematyce taktyczno-operacyjnej przez prowadzenie ćwiczeń dowódczo-sztabowych (działania bojowe w warunkach szczególnych: w terenie lesisto-jeziornym, wzdłuż wybrzeża morskiego, w górach, organizacja desantów itp.);*
- *zapoznanie z właściwościami terenu w poszczególnych rejonach operacyjnych;*
- *pogłębienie zrozumienia aktualnych problemów taktyczno-operacyjnych oraz przeanalizowanie niektórych przykładów z historii sztuki wojennej w warunkach terenowych;*
- *podnoszenie wytrzymałości fizycznej i psychicznej studentów.*[10]

W tak rozumianej podróży studyjnej należy zaplanować i przeprowadzić ćwiczenie operacyjno-taktyczne, którego treścią będzie podjęcie decyzji. Natomiast sam wyjazd w teren służy do weryfikacji podjętej decyzji. Stad pytanie, czy w podróży studyjnej chodzi o przeprowadzenie kolejnego ćwiczenia dowódczo-sztabowego? (...).

Celem podróży wojskowo-histotycznej jest „(...) *twórcze uogólnienie doświadczeń wojennych, wyrobienie u studentów umiejętności i nawyków wydobywania z przeszłości tych elementów, które mogą stanowić dla nich cenne wskazania przy planowaniu i realizacji zadań na współczesnym polu walki.*"[11] Formuła podróży wojskowo-historycznej mówi, jak było w danym obszarze pod względem operacyjnym lub taktycznym. Kształtuje postawy patriotyczne poprzez eksponowanie miejsc bohaterstwa i pamięci narodowej.

„*Przedmiotem podróży wojskowo-geograficznej może być studiowanie kierunków lub rejonów geograficznych o znaczeniu taktycznym, operacyjnym a nawet strategicznym. W czasie podróży oficerowie przeprowadzają badania i ocenę obszarów, określają cechy charakterystyczne warunków fizyczno-geograficznych i możliwości działania, koncentracji i rozwinięcia lub zaopatrywania wojsk.*"[12] Z analizy definicji wynika, że naczelnym celem jest doskonalenie umiejętności oceny określonego obszaru.

W okresie międzywojennym w Wyższej Szkole Wojennej (WSW) organizowane były *podróże operacyjne*. W ramach podróży operacyjnej organizowane było dwustronne ćwiczenie, które można w późniejszym okresie odnieść do „ćwiczeń pociągowych." Podobny charakter miały podróże polowo-operacyjne realizowane w Akademii Sztabu Generalnego

[9] Por. K. Żegnałek i inni, Metodyka kształcenia w Akademii Obrony Narodowej, AON, Warszawa 1995, rozdział 8.4.
[10] Por., tamże, s.173-174.
[11] Tamże, s.175.
[12] Tamże, s.175.

(ASG), gdzie realizowane było zwykle ćwiczenie o charakterze operacyjnym.[13] Główną treścią tych przedsięwzięć była konfrontacja zaplanowanych przedsięwzięć operacyjnych w terenie oraz prowadzenie ćwiczeń. Stąd można wnioskować, że charakter tych podróży w swej formule zbliżony był do ćwiczeń szkieletowych.

Podobny charakter, ale w wymiarze taktycznym, miały podróże studyjne realizowane w AON w latach 1992-1998. W trakcie ich realizacji prowadzone były fragmentarycznie ćwiczenia o charakterze taktycznym. Stąd należy sądzić, że jednym z głównych celów podróży studyjnej, w okresie WSW, ASG oraz początków AON, była konfrontacja zaplanowanych przedsięwzięć taktyczno-operacyjnych w terenie. Należy sądzić, że taki charakter podróży studyjnej sprowadzał się do realizacji celów ćwiczenia. Natomiast aspekty operacyjnej oceny terenu oraz historyczne postrzegane były w tle ćwiczenia, jako dodatek do jego realizacji.

Podczas podróży studyjnej nie idzie o realizację kolejnego ćwiczenia. Chodzi o to, aby określić możliwości obronne danego obszaru w aspekcie operacyjnym.

Dotychczas realizowana ocena terenu miała związek głownie z pojęciem *„rekonesans"*. Badania teorii przedmiotu badań wskazują, że **celem podróży studyjnej nie jest korygowanie zaplanowanych przedsięwzięć,** ale ocena rejonu operacyjnego (kierunku) w aspekcie hipotetycznych zagrożeń. Ocena rejonu lub kierunku operacyjnego powinna służyć do wnioskowania o charakterze przyszłych działań. Dokonywanie tak złożonej oceny nie może być dziełem jednego człowieka. Wymaga to wcześniejszych studiów danego obszaru na podstawie monografii geograficznych lub innych opracowań, odzwierciedlający stan rzeczywisty i perspektywy. Natomiast wyjazd w teren powinien potwierdzić lub zaprzeczyć wypracowanym wnioskom wynikającym ze studiowania monografii wojskowych lub geograficznych. Ponadto, prowadzone studium w terenie pozwala określić zakres potrzeb wynikających z operacyjnego przygotowania terenu.

Analiza dotychczas prowadzonych podróży studyjnych oraz ewolucja ich zadań i celów pozwala wnioskować nieco inny jej charakter. **Podróż studyjna to interdyscyplinarna forma kształcenia, w której badane są właściwości operacyjne ocenianego obszaru w aspekcie, minionych, potencjalnych i hipotetycznych zagrożeń.** Powyższe uwarunkowania wskazują, że **celem podróży studyjnej jest zbadanie właściwości obronnych ocenianego obszaru oraz sprecyzowanie wniosków dotyczących operacyjnego przygotowania terenu w aspekcie przyszłych działań.**

Podróż studyjna jest formą kształcenia, w której realizowane są przedsięwzięcia studium operacyjnego, podróży taktyczno-operacyjnej, wojskowo geograficznej i historycznej.

[13] Jednym z wielu przykładów na to jest „Podróż polowo-operacyjna i historyczna połączona z ćwiczeniem nr 509. „Organizacja wejścia do bitwy i prowadzenie operacji zaczepnej APanc., jako pierwszego rzutu wojsk frontu przegrupowującego się na duże odległości." ASG WP, Warszawa 1968.

W ramach podróży studyjnej realizowane są cele dydaktyczne kształcenia studentów AON. Stąd, w podróży studyjnej realizowana jest funkcja kształcąca, naukowo-badawcza oraz wychowawcza.

W ramach funkcji kształcącej rozwijana jest:

- **umiejętność postrzegania i rozwiązywania problemów operacyjnych;**
- **wiedza dotycząca kierunków i rejonów operacyjnych istotnych z punktu obronnego państwa;**
- **wiedza dotycząca zasad zintegrowanego działania układy militarnego i pozamilitarnego w okresie pokoju, kryzysu i wojny;**
- **wiedza dotycząca zasad i możliwości szkolenia wojsk;**
- **umiejętność metodycznego podejścia do sporządzania operacyjnej oceny obszaru.**

Podczas realizacji funkcji kształcącej najważniejsze jest *wyzwolenie myślenia operacyjnego*. Jest to niezwykle ważne zadanie związane z przeorientowaniem myślenia taktycznego na operacyjne. **W procesie dydaktycznym następuje kreowanie myślenia operacyjnego, którego podstawą jest:**

- **kształtowanie umiejętności przekładania celów politycznych i wytycznych strategicznych w działania wojsk;**
- **kształtowanie umiejętności postrzegania relacji pomiędzy czynnikami operacyjnymi w określonej sytuacji strategiczno-operacyjnej**. W postrzeganiu relacji chodzi o przeświadczenie, że nie ma jednego czynnika decydującego o wszystkim (pluralistyczne postrzeganie związków i zależności);
- **interoperacyjne podejście do użycia sił w czasie i przestrzeni w stosunku do zawsze niepełnych i zmiennych informacji;**
- **twórcze podejście do rozwiązywanego problemu.** Głównym zadaniem dydaktycznym jest wyrobienie umiejętności swobody decydowania;
- **kształtowanie umiejętności swobodnego wyboru rodzaju działań**, adekwatnie do oceny sytuacji, a nie doktryny. Związane jest to z kreowaniem swobody działania w ramach realizowanego celu;
- **kształtowanie umiejętności działania na zamiary przeciwnika, a nie na jego skutki**. We współczesnych i przyszłych działaniach chodzi o unikanie starć dwóch przeciwstawnych środków ciężkości. Podstawą zwycięstwa coraz częściej jest nie zniszczenie, a zabranie przeciwnikowi możliwości działania.

Głównym zadaniem funkcji naukowo-badawczej jest:

- **inspirowanie studentów do podejmowania badań ogólnych i szczegółowych dotyczących problemów obronności państwa;**

- **przybliżenie studentom naukowych metod postrzegania i rozwiązywania problemów operacyjnych.**

Stąd wynika, że w ramach podróży studyjnej realizowana jest funkcja **diagnostyczna, prognostyczna** i **metodologiczna**. Treścią tak określonego celu jest prowadzenie badań wyodrębnionego środowiska pod względem operacyjnym w aspekcie, odbytych oraz przyszłych w tym obszarze walk i bitew. W ramach realizacji doskonalenia oceny rejonów należy postrzegać również współczesne zagrożenia wynikające z destrukcyjnego oddziaływania na ten obszar przeciwstawnych stron oraz katastrof ekologicznych.

Funkcja wychowawcza przejawia się w kształtowaniu postaw obywatelskich w aspekcie obronności państwa oraz cech człowieka wykształconego.

Realizacja powyższych funkcji kształcenia w ramach podróży studyjnej nie pozwala na rozdzielne postrzeganie przedmiotu badań sztuki wojennej, geografii wojennej i historii sztuki wojennej. **Prowadzone studia środowiska w ramach podróży studyjnej powinny być postrzegane jako interdyscyplinarna działalność dydaktyczna różnych specjalistów na podmiot kształcenia.** Przedmiot badań nie powinien być postrzegany rozdzielnie, ponieważ wyzwalanie umiejętności myślenia operacyjnego wymaga postrzegania związków i zależności oraz kompleksowego podejścia do rozwiązywanego problemu. Z formalnego i metodycznego punktu widzenia jest wskazany rozdział przedmiotu badań na przedmioty kształcenia, ale wnioski powinny być formułowane systemowo w aspekcie głównego problemu. Stąd tej formy kształcenia nie należy rozróżniać przez pryzmat odrębnych przedmiotów badań. Głównym przedmiotem badań jest przedmiot zainteresowania sztuki wojennej. Stąd, zasadne jest postrzeganie rozdzielnie form kształcenia i działalności badawczej, w której założeniach, badane są różne przedmioty. Dlatego też celowo jest wyróżnić, jako ogólną kategorię, studyjne formy kształcenia i działalności badawczej. W ramach tej ogólnej kategorii ze względu na przedmiot badań, można wyróżnić:

- **podróż studyjną** – przedmiotem badań jest środowisko operacji w aspekcie: minionych, potencjalnych i hipotetycznych zagrożeń;
- **podróż taktyczno-operacyjną** - przedmiotem badań są warunki prowadzenia zaplanowanej operacji lub walki;
- **podróż wojskowo-geograficzną** - przedmiotem badań jest geoprzestrzeń (środowisko);
- **podróż wojskowo-historyczną** - przedmiot badań są stoczone walki i bitwy.

Wiedza z zakresu warunków prowadzenia operacji w danym obszarze, kształtowana w ramach podróży studyjnej, pozwoli zwielokrotnić efekt oddziaływania militarnego lub uniknąć jego negatywnych skutków. Pozwoli realizować pewne zadania militarne w poczuciu świadomie oczekiwanego efektu. Nauczy też przyszłych dowódców globalnego postrzegania

problemu. Osiągnięcie tak określonego celu jest możliwe poprzez stosowanie niestandardowych form i metod realizacji celów podróży studyjnej. Aby dokonać oceny obszaru operacyjnego, w ramach podróży studyjnej nie wystarczy dokonać jego oglądu. **Do właściwej i pełnej oceny potrzeba głębokich studiów geograficznych, demograficznych i ekonomicznych ocenianego rejonu.**[14] Natomiast sam wyjazd w teren powoduje dopełnienie wiedzy teoretycznej, a głównie pozwala sądzić o działaniu wojsk i potrzebach operacyjnego przygotowania terenu.

2. Przedmiot badań i zadania studium operacyjnego

Przygotowanie obronne państwa, a w tym i jego sił zbrojnych, we własnym środowisku: geograficznym, społecznym i ekonomicznym, powoduje konieczność poznania warunków ewentualnych działań. Wnioski z oceny warunków przyszłych działań powinny być uwzględnione w planach operacyjnego przygotowania terenu oraz wyrażać się w liczbie i jakości sił i środków do jego obrony.

W okresie II RP ***studia terenowe***[15] prowadzili inspektorzy armii i oficerowie ich sztabów, specjalnie wyznaczani do tych badań oficerowie Sztabu Głównego oraz dowódcy dywizji ze swymi sztabami. Do badań tych włączano również specjalistów cywilnych. Główną przesłanką do organizowania wspólnych badań był brak odpowiednio przygotowanej kadry wojskowej[16].

„W roku 1927, a następnie 1930, na polecenie marszałka J. Piłsudskiego i Sztabu Głównego, w Polsce zachodniej grupy oficerów pod kierownictwem inspektorów armii przeprowadzili szczegółowe studia terenowe pod kątem możliwości uderzenia przeciwnika w tym rejonie, jak i możliwości własnej obrony."[17] Inspektorzy armii studia terenowe, prowadzili systematycznie do 1939 roku i obejmowały one obszary pogranicza zachodniego.[18] W pracach tych poszczególni generałowie wysuwali swoje wnioski, dotyczące istotnych zagadnień związanych z przygotowaniem wojennym (dyslokacji oddziałów, sprawy mobilizacyjne,

---

[14] Zasadne jest, aby proces operacyjnej oceny terenu postrzegać w etapach: **wstępny, zasadniczy** oraz **końcowy**. Treścią etapu pierwszego powinny być studia monografii wojskowych, historycznych i geograficznych ocenianego rejonu. Treścią etapu drugiego powinna być konfrontacja wiedzy teoretycznej z adekwatną rzeczywistością w terenie oraz zapoznanie się z prognozami rozwoju makroregionu. Etap końcowy powinien dotyczyć formułowania wniosków o charakterze przyszłych działań i potrzebach operacyjnego przygotowania terenu.

[15] **Studium** – „badanie naukowe; studiowanie, praca badawcza. (...) Prowadzić studia nad czymś. (...)." Zob. Słownik współczesnego języka polskiego, wyd. Przegląd Reader's Digest, Warszawa 1998, Tom 2.

[16] Współcześnie potrzeba włączania do wspólnych badań specjalistów cywilnych wynika z rozległości badanych problemów i kompetencji w stosunku do podmiotów gospodarczych.

[17] P. Bauer, B. Polak, Armia Poznań w wojnie obronnej 1939, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1982, s.60.

[18] Generał Bortnowski przeprowadzał studia terenu od Suwalszczyzny do Pomorza włącznie, generał Kutrzeba – teren Poznańskiego i Kujawy, generał Róommel – obszar łodzi i Dolnego Śląska, generał Berbecki – rejon Górnego Śląska i Krakowa. Por. Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej, Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego, Londyn 1951, s.115.

fortyfikacji itp.). A zatem, dokonywali *oceny terenu*[19] pod względem operacyjnym, w aspekcie przyszłych zadań. **Przedmiotem badań inspektorów armii były prawdopodobne, przyszłe rejony odpowiedzialności.** Nie dokonywano konfrontacji zaplanowanych przedsięwzięć w terenie. Stąd można postawić tezę, że **badania terenu służy do wnioskowania o charakterze przyszłych działań**. Po zaplanowaniu alternatywnych rozwiązań w niektórych przypadkach były one później przećwiczone.[20]

Podczas ***studium operacyjnego*** celem było dokonanie oceny przygotowania operacyjnego terenu, urbanizacji, warunków demograficznych i ekonomicznych, komunikacji oraz innych wpływających na przyszłe działania operacyjne. Niekiedy celem studium terenu było określenie warunków naturalnych rubieży obronnych. Wiele miejsca zajmowały specjalistyczne studia terenu dotyczące budowy umocnień i fortyfikacji. Bez względu na charakter prowadzonego studium terenu zawsze zwracano szczególną uwagę na drogi lądowe i wodne oraz właściwości obronne rzek i kompleksów leśnych. W zależności od celu głównego i specyfiki badanego obszaru prowadzone studium dotyczyło różnych problemów. Ludnością zwykle zajmowano się z punktu potrzeb rezerw osobowych podczas mobilizacji oraz stosunku do wojsk własnych i przeciwnika[21]. W Polsce międzywojennej, były to problemy bardzo istotne w zakresie bezpieczeństwa działania ze względu na złożoną strukturę narodowościową. W zakresie oceny zasobów logistycznych badano obszary powiatów i ich możliwości w zakresie zaspokojenia potrzeb zaopatrywania i zakwaterowania wojsk.

Z powyższych rozważań wynika, iż studium operacyjne terenu dotyczyło głównie tych elementów, które w danym momencie wywierały duży wpływ na przygotowanie i prowadzenie działań wojennych. W sferze zainteresowania był: **charakter terenu, klimat, zasoby materiałowe, rezerwy ludzkie, elementy operacyjnego przygotowania terenu**

---

[19] **Ocena terenu** – „jeden z elementów oceny sytuacji wartościujących głównie taktyczno-operacyjne możliwości wykorzystania terenu do skutecznego działania wojsk własnych i przeciwdziałania lub działania nieprzyjaciela. Dowódca (oficerowie sztabu, szefowie rodzajów wojsk i służb) ocenia teren głównie pod katem jego wykorzystania dla ustalenia kierunku głównego uderzenia (głównego wysiłku obrony), sposobu wykonania uderzenia ogniem i wojskami, ustalenia form manewru, wpływu na tempo działań wojsk własnych i nieprzyjaciela oraz na sposoby maskowania bezpośredniego i operacyjnego. Teren ocenia się na całą głębokość otrzymanego zadania i w pasie (na kierunku) działania, uwzględniając jego deformację spowodowaną zwłaszcza użyciem broni jądrowej." Por. Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979.

[20] „Oddział III sztabu armii przestudiował na planach i w terenie różne warianty bitwy w głębi obrony aż po Kraków. W lipcu, na polecenie dowódcy armii, oddział III razem z oddziałem II opracował na wszelki wypadek również studium naszych możliwości zaczepnych oraz plan zlikwidowania groźnego skrzydła słowackiego na ewentualność, gdyby Niemcy wbrew wszelkim przewidywaniom i oznakom uderzyli najpierw na Francję lub gdyby działania ich przeciw Polsce potoczyły się tak wolno, że byłby czas zamknąć im drogę przez Słowację na wysokości Tatr." Por. W. Steblik, Armia „Kraków", MON, Warszawa 1975, s.79.

[21] Takie badania w zakresie ludności zalecał miedzy innymi gen. Berbecki w wytycznych do prowadzenia studium terenowego Śląska. Również w planach interwencji w Wolnym Mieście Gdańsk w1930 roku uwzględniano stosunek ludności do wojsk własnych. Podobne zalecenia do badania stosunku ludności do wojsk własnych i przeciwnika wydał gen. Orlicz-Deresz w wytycznych do dowódców garnizonów. Zob., M. Adamus, Studia wojskowo-geograficzne a polska myśl operacyjna w latach 1918-1939. Rozprawa doktorska, ASG, Warszawa 1965, s. 76.

(komunikacja, umocnienia, lotniska itp.) własnego państwa i potencjalnego przeciwnika w ramach wyodrębnionych rejonów operacyjnych lub hipotetycznych obszarów odpowiedzialności.

Współcześnie studia operacyjne nie odbiegają w swych głównych założeniach od pierwotnie przyjętych. „Studia operacyjne stanowią specyficzna działalność badawczą, zajmują się uzyskiwaniem, gromadzeniem i przetwarzaniem danych o podlegającym badaniom terenie oraz prognozowaniem jego rozwoju ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury technicznej."[22] W nieco szerszym ujęciu studia operacyjne to „(...) działalność organizacyjno-badawcza i naukowa prowadzona w siłach zbrojnych, mająca na celu poznanie sfery zainteresowań studyjno-obronnych w aspekcie optymalnego wykorzystania warunków społeczno-politycznych, geograficznych i militarnych na potrzeby operacyjno-obronnego użycia wojsk. Przedmiot badań studiów operacyjnych pokrywa się w znacznej części z przedmiotem badawczym geografii wojennej."[23]

Studium operacyjne terenu stanowi specyficzną działalność badawczą, której celem jest gromadzenie i przetwarzanie informacji o badanym obszarze oraz wnioskowanie o rozwoju infrastruktury w aspekcie rozwoju gospodarczego i potrzeb obronnych. Aspekt gospodarczy i obronny nie może być postrzegany rozdzielnie, lecz całościowo ze względu na zachowanie szeroko rozumianej suwerenności państwa.

Cele szczegółowe studium operacyjnego to:

- **tworzenie bazy danych o obszarze prowadzenia operacji;**
- **opracowanie wniosków do prognozowania i planowania operacyjnego;**
- **zbieranie wniosków do zagospodarowania przestrzennego;**
- **kształcenie oficerów w dokonywaniu ocen operacyjnego przygotowania i wykorzystania terenu.**

Studium operacyjne wg kryterium celu może spełniać funkcje (rys. 2): **diagnostyczną, prognostyczną, planistyczną, dydaktyczną** oraz **metodologiczną**. Spełnienie wyszczególnionych funkcji sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na pytania ogólne. Jak jest? Dlaczego tak jest? Jak może być? Jak być powinno? Jak prowadzić studium operacyjne? Co, gdzie, kiedy i jak badać?

[22] Instrukcja organizacji i prowadzenia studiów operacyjnych TZS w SZ RP, SG WP, Warszawa 1995, s.2.
[23] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002.

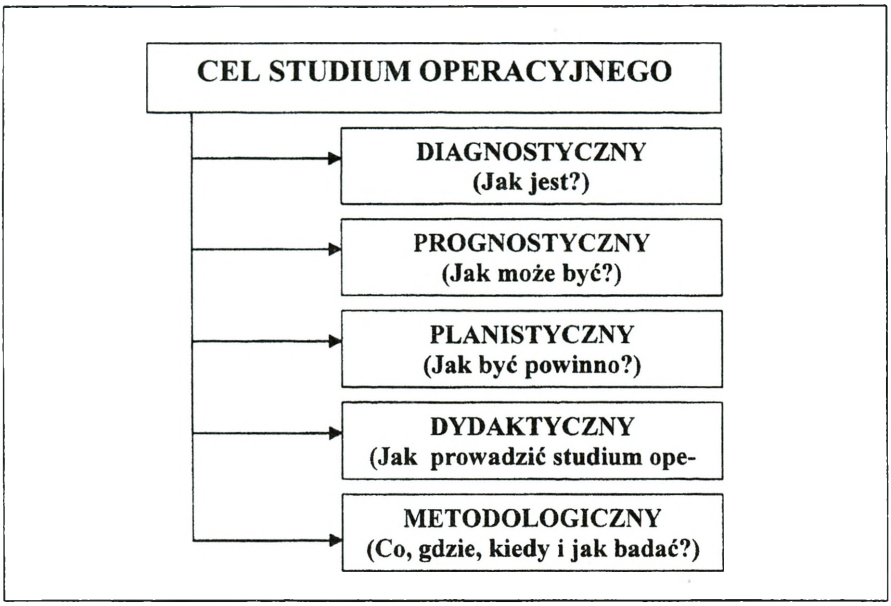

Rysunek 1. *Cel i funkcje studium operacyjnego środowiska.*

W zakresie spełniania funkcji diagnostycznej studium operacyjne polega na określeniu stanu rzeczywistego rejonu operacyjnego, w aspekcie przyszłych działań. Określenie stanu rzeczywistego opisane jest czynnikami operacyjnymi (przestrzeń, siły), które mówią o wpływie przestrzeni i istniejących w niej warunków na działania operacyjne. Aby w pełni oddać stan faktyczny, celowo jest postrzegać czynniki operacyjne w danym rejonie w relacji do przyszłego celu działania. Zbieranie informacji o obszarze odpowiedzialności i zainteresowania jest obowiązkiem wszystkich dowództw.

Funkcja prognostyczna odnosi się do stanu, jaki może zaistnieć w wyniku destrukcyjnego oddziaływania sił przeciwstawnych stron na siebie oraz obszar działań. W wyniku modelowania sytuacji należy określić stan, jaki może zaistnieć podczas realizacji celów przeciwstawnych uczestników walki zbrojnej. Funkcja ta powinna określać potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania obszaru przyszłych działań w aspekcie realizowanego celu własnego oraz prawdopodobnego celu i możliwości działania przeciwnika. Funkcja prognostyczna realizowana jest dla potrzeb funkcji planistycznej tak w zakresie planowania operacyjnego, jak i planowania przestrzennego.

Funkcja planistyczna wyrażona jest w realnym planie operacyjnego użycia wojsk i przygotowania terenu oraz zagospodarowania przestrzennego danego obszaru. W wyniku diagnozy i prognozy rozwoju sytuacji powinno być określone: **gdzie, kiedy i w jakiej kolejności bić przeciwnika** lub samemu **nie dać się rozbić.** Funkcja planistyczna studium opera-

cyjnego realizowana jest przez dowództwa operacyjne lub w celach szkoleniowych przez ćwiczące zespoły. Funkcja planistyczna dotyczy również rozwoju przestrzennego rejonu operacyjnego w aspekcie spełniania zadań obronnych, gospodarczych i społecznych.

Funkcja dydaktyczna wyraża się w treściach kształcenia oficerów podczas studiów (np. w AON) oraz podczas ćwiczeń dowództw związków operacyjnych. Celem funkcji dydaktycznej jest uczenie i doskonalenie oficerów w podejściu metodologicznym do ocenianego rejonu w aspekcie przyszłych działań operacyjnych.

Funkcja metodologiczna studium operacyjnego wyraża się w wypracowaniu metod badania rejonów operacyjnych. Metody badań odnoszą się do sposobów postępowania podczas prowadzenia studium. Powinny w sposób uporządkowany pozwolić podejść badaczowi do omawianego problemu. Istotne jest, aby nie pozwoliły badaczowi wchodzić w te problemy, które nie stanowią treści studium na szczeblu operacyjnym.

Przeprowadzone studium powinno oceniającemu uzmysłowić znaczenie rejonu operacyjnego w aspekcie obrony obszaru państwa oraz dostarczyć danych do przygotowania i prowadzenia operacji w ocenianym obszarze.

Przedmiotem badań studium operacyjnego jest terytorium postrzegane jako:

- **składowa część obszaru państwa**[24]**;**
- **rejon operacyjny działania potencjalnego przeciwnika;**
- **rejon operacyjny działania wojsk własnych**[25]**;**
- **obszar odpowiedzialności;**
- **baza logistyczna przyszłych działań.**

Podczas realizacji działalności badawczej należy określić:

- znaczenie obszaru strategicznego w ewentualnej wojnie;
- znaczenie rejonu operacyjnego w danym obszarze strategicznym;
- wpływ właściwości geograficzno-fizycznych na przygotowanie i prowadzenie działań operacyjnych;
- możliwości wykorzystania zasobów miejscowych do przygotowania i prowadzenia działań operacyjnych;
- potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania obszaru działań w relacji do prawdopodobnego charakteru działania potencjalnego przeciwnika;
- wpływ właściwości rejonu operacyjnego na kształtowanie struktury zagospodarowania przestrzennego.

---

[24] Obszar państwa został podzielony na: **Zachodni Obszar Strategiczny, Północno-Wschodni Obszar Strategiczny, Południowo-Wschodni Obszar Strategiczny, Centralny Obszar Strategiczny**.

[25] W wyszczególnionych obszarach strategicznych zostały określone rejony operacyjne: bałtycki, mazurski, podlaski, poleski, małopolski, górnośląski, dolnośląski, lubuski, pomorski, mazowiecki, wielkopolski.

Aby realizować powyższe zadania należy dokonać oceny:

- hipotetycznego celu działań operacyjnych przeciwnika w danym obszarze strategicznym;
- właściwości środowiska geograficznego w aspekcie podstawowych rodzajów działań operacyjnych przeciwnika i wojsk własnych;
- warunków społeczno-politycznych;
- warunków ekonomicznych;
- operacyjnego przygotowania rejonu do ewentualnych działań wojennych.

Stąd można wnioskować, że do zasadniczych problemów z zakresu studium operacyjnego w aspekcie realizacji zadań należy zaliczyć.

1. **W zakresie analizy i oceny celu działań operacyjnych w obszarze strategicznym:**
   - Prawdopodobny cel działania potencjalnego przeciwnika.
   - Miejsce i rolę obszaru strategicznego w systemie obronnym państwa.
   - Miejsce i rolę rejonu operacyjnego w obszarze strategicznym.
2. **W zakresie właściwości środowiska geograficznego w aspekcie podstawowych rodzajów działań operacyjnych przeciwnika i wojsk własnych:**
   - Geograficzne położenie rejonu operacyjnego.
   - Ukształtowanie powierzchni w aspekcie korytarzy manewru i określenia rubieży obronnych.
   - Hydrografia i jej wpływ na wykonanie manewru oraz określenie rubieży obronnych.
   - Charakterystyka gruntów i ich wpływ na przekraczalność terenu oraz realizację zadań rozbudowy inżynieryjnej.
   - Zalesienie i jego wpływ na prowadzenie działań operacyjnych.
   - Obszary zurbanizowane i ich wpływ na: manewr, prowadzenie działań operacyjnych oraz zaopatrywanie wojsk i odtwarzanie zdolności bojowej.
   - Klimat, warunki meteorologiczne i ich wpływ na działania operacyjne.
   - Warunki realizacji zadań zabezpieczenia operacyjnego.
3. **W zakresie warunków społeczno-politycznych.**
   - Zaludnienie, struktura narodowościowa i religijna.
   - Postawy społeczno polityczne.
   - Infrastruktura systemu kierowania obronnością państwa.
   - Infrastruktura podsystemu ochrony ludności.
   - Infrastruktura podsystemu ochrony państwa.
4. **W zakresie warunków ekonomicznych.**
   - Ocena okręgów przemysłowych i ich wpływ na prowadzenie działań operacyjnych.

- Gałęzie przemysłu i surowce w rejonie operacyjnym niezbędne dla potrzeb obronnych.
- Rolnictwo w rejonie operacyjnym i jego wpływ na zaopatrywanie wojsk.

5. **W zakresie operacyjnego przygotowania rejonu do ewentualnych działań wojennych.**
   - Infrastrukturę podsystemu gospodarczo-obronnego (drogi kołowe, obiekty drogowe, kolej, lotniska, podmioty gospodarcze odpowiedzialne za ich utrzymanie i ich możliwości, telekomunikacja, infrastruktura usługowa).
   - Infrastruktura systemu militarnego (baza koszarowa, obiekty szkoleniowe, infrastruktura składów, infrastruktura remontowa, infrastruktura sanitarna, infrastruktura usługowa).

Ocena powyższych problemów powinno być zakończona wnioskami w zakresie:

- Możliwość realizacji określonych celów w aspekcie czynników operacyjnych (siły, czas, przestrzeń, informacja).
- Określenia rejonów kluczowych oraz optymalnych form prowadzenia działań operacyjnych w aspekcie celu i czynników operacyjnych.
- Społeczno-politycznych warunków prowadzenia operacji.
- Wpływu infrastruktury podsystemu gospodarczo-obronnego na zaopatrywanie wojsk i prowadzenie działań operacyjnych.
- Potrzeb operacyjnego przygotowania rejonu działań w aspekcie realizacji celu obronnego w początkowym okresie wojny.
- Określenia potrzeb, co do sił i środków, kolejności ich użycia i czasu działania w rejonie operacyjnym.

Studium operacyjne nie wyczerpuje całokształtu problemów obronnych rejonu operacyjnego. Odnosi się do tych problemów, które dotyczą warunków działania wojsk. Zagadnienia związane z działaniem wojsk, pomimo to, że rozpatrywane są rozdzielnie to jednak postrzegane są zawsze w całości.

Prowadzenie studium operacyjnego terenu ze względu na złożoność problematyki wymaga stosowania określonej procedury, która determinowana jest podejściem naukowym do rozwiązywania problemów. Metoda naukowa, to ***„ściśle określony sposób postępowania w celu naukowego zbadania danego fragmentu rzeczywistości."***[26] Pojęcie metoda, to sposób postępowania, starannie obmyślony, co do oczekiwanego efektu oraz zespół czynności i środków. Temu, co pragniemy osiągnąć towarzyszą określone sposoby i środki, które podporządkowane są celowi działania. Stąd, metoda ściśle podporządkowana jest celowi działania.

[26] Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa 1998, tom 1.

Wg kryterium rozwiązywanych problemów naukowych (zadań badawczych) wyszczególniono metody: **empiryczne, teoretyczne i heurystyczne**[27]. Pod pojęciem metod empirycznych rozumiane są metody służące do zdobycia wiedzy empirycznej o walce zbrojnej. Badania empiryczne są zawsze skierowane bezpośrednio na **obiekt materialny walki zbrojnej** lub jego **modelowy odpowiednik** (rys 1).

Obiektem materialnym walki zbrojnej jest środowisko, rozumiane jako *geoprzestrzeń*[28] oraz siły zbrojne. Przedmiotem badań są realnie istniejące **siły zbrojne** przeciwstawnych stron oraz **środowisko prowadzenia walki zbrojnej.** Natomiast abstrakcyjnym, modelowym odpowiednikiem walki zbrojnej na szczeblu operacyjnym jest **kampania** lub **operacja**, w której badane są **relacje wewnętrzne** (zachodzące wewnątrz podmiotów walki zbrojnej).

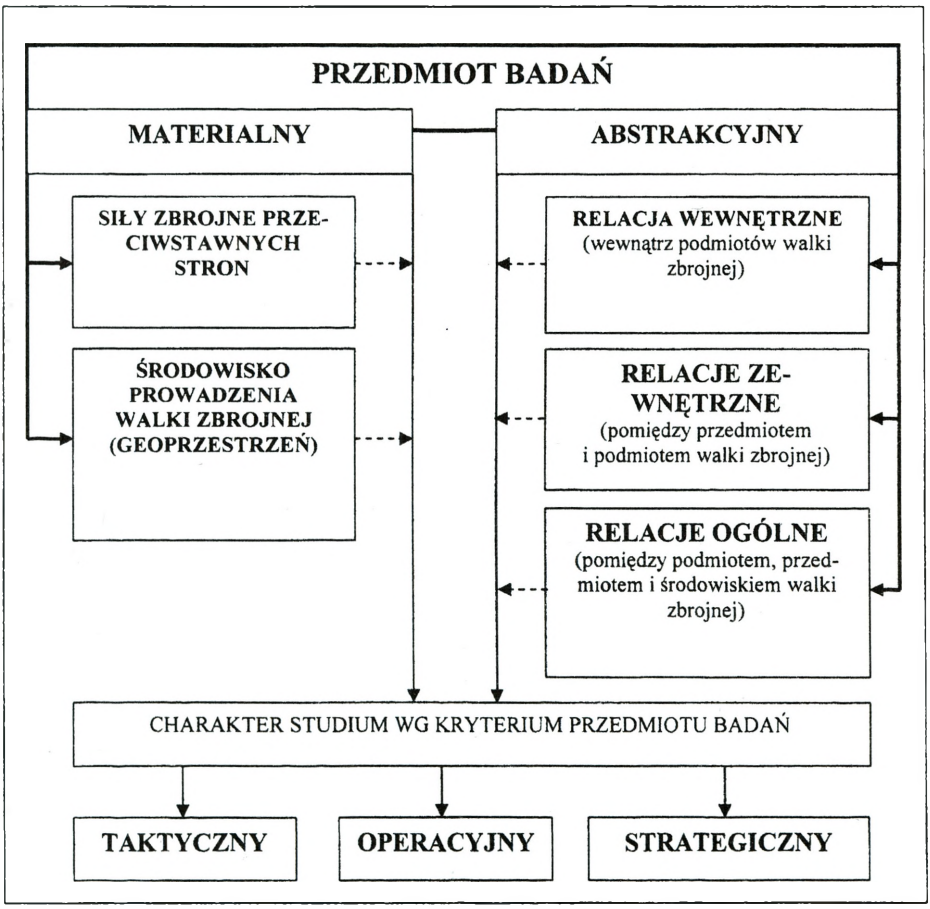

Rysunek 2. *Przedmiot badań i charakter studium operacyjnego.*

[27] Por. E. Wiśniewski, Metodyka wojskowych badań naukowych, Część I zeszyt 3, ASG WP, Warszawa 1990.
[28] Pod pojęciem geoprzestrzeń rozumiane są uwarunkowania środowiska geograficznego, w którym prowadzone są działania militarne. Por. Z. Lach, A. Łaszczuk, Z. Nowak, Ocena terenu wg NATO, AON, Warszawa 2000, s. 6.

W modelach **bitew** badamy **relacje zewnętrzne** (zachodzące pomiędzy podmiotami walki) oraz **relacje ogólne** zachodzące w **środowisku prowadzenia walki pomiędzy podmiotem, przedmiotem i środowiskiem walki.** Materialny przedmiot walki zbrojnej **siły** i **obszar** są możliwe do zbadania metodami praktycznymi. Natomiast, aby zbadać abstrakcyjny przedmiot walki zbrojnej, należy zbudować model operacji i w wyniku stosowania metod teoretycznych wnioskować o jego rozwoju.

O charakterze studium decyduje jego materialny przedmiot badań. Oznacza to również, że jest on kreatorem abstrakcyjnego przedmiotu badań i jednocześnie wskazuje na charakter studium. Ze względu na przedmiot badań studium operacyjne może mieć charakter taktyczny, operacyjny lub strategiczny. Charakter studium odpowiada przedmiotowi badań i wskazuje na militarny poziom wykorzystania jego wyników.

Do potrzeb określenia wniosków pod względem operacyjnym celowe jest dokonywanie *oceny rejonów operacyjnych lub obszarów strategicznych*, które określane są wg kryterium kierunków zagrożenia i wspólnego celu obronnego (określanego dla tych rejonów).

Rejon operacyjny to *„część obszaru strategicznego obejmująca obszar lądowy, lądowo-morski lub morski wraz z przestrzenią powietrzną, wyróżniająca się ze względu na właściwości geograficzne, na których mogą być prowadzone działania operacyjne."*[29] Rejon operacyjny obejmuje integralną część obszaru strategicznego i może być położony w strefie przygranicznej oraz wewnątrz kraju. Tym, co pozwala wyróżniać rejony operacyjne w obszarach strategicznych jest:

- **możliwość wyodrębnienia obszarów (obiektów), które ze względów operacyjnych mogą być celem działania przeciwnika;**
- **możliwość wyodrębnienia charakterystycznego kierunku zagrożenia o pojemności operacyjnej;**
- **możliwość wyodrębnienia obszarów pod względem geograficznym, antropogenicznym i urbanistycznym, w których mogą być realizowane cele operacyjne przeciwstawne do celów działania przeciwnika;**
- **możliwość wyodrębnienia obszarów, których utrata decyduje o poziomie obronnym obszaru strategicznego.**[30]

Przedmiotem badań studium operacyjnego są warunki przygotowanie i prowadzenie operacji. Materialnym przedmiotem badań są siły zbrojne przeciwstawnych stron oraz środowisko prowadzenia operacji. Natomiast abstrakcyjnym przedmiotem badań są relacje: wewnętrzne, zewnętrzne oraz ogólne.

---

[29] Instrukcja organizacji i prowadzenia studiów operacyjnych teatru zainteresowania strategicznego (TZS) w Siłach Zbrojnych RP, SGWP, Warszawa 1995, s. 30.

[30] Por. Wojskowo-geograficzny podział obszaru kraju, AON, Warszawa 1994, Rozdział 3.

Przedmiotem badań jest operacja oraz warunki jej prowadzenia. Stąd, studium operacyjne dotyczy rejonu operacyjnego lub wyodrębnionego geograficznie obszar, na którym mogą być realizowane cele operacji. Ze względu na operacyjny charakter studium, jego główny przedmiot badań powinien być przedmiotem działalności dydaktycznej podczas podróży studyjnej.

3. Proces przygotowania i realizacji podróży studyjnej

Przygotowanie podróży studyjnej jest bardzo ważnym przedsięwzięciem, ponieważ od jej strony organizacyjnej i merytorycznej uzależniona jest realizacja celów kształcenia. Stąd zasadne jest postawienie pytania. **Jak przygotować podróż studyjną, aby osiągnąć założone cele kształcenia?** Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że w okresie przygotowania zbyt mało miejsca poświęca się stronie dydaktycznej tego przedsięwzięcia. Analiza dotychczasowych doświadczeń wskazuje na potrzebę wypracowania modelu przygotowania podróży studyjnej, który brałby pod uwagę specyfikę rozważanych problemów. Oznacza to również potrzebę określenia grupy czynności i przedsięwzięć organizacyjno-dydaktycznych wynikających każdorazowo ze specyfiki podróży. Ze względów organizacyjnych w procesie przygotowania i prowadzenia podróży studyjnej wyodrębniono etap przygotowania, prowadzenia i oceny. Etap oceny został wyróżniony rozdzielnie w stosunku do etapu prowadzenia tylko z punktu formalnego, aby wskazać składowe oceny końcowej.

W ramach etapu przygotowania realizowane są czynności dydaktyczno-organizacyjne, których treścią jest przygotowanie i zorganizowanie wszystkich przedsięwzięć realizowanych w etapie prowadzenia podróży studyjnej.

Do głównych przedsięwzięć realizowanych w ramach etapu przygotowania zaliczono czynności organizacyjno-dydaktyczne wynikające ze specyfiki podróży studyjnej. Podstawowym zadaniem jest określenie **celu głównego i celów szczegółowych**, które wynikają z głównych założeń kształcenia bądź uwarunkowań wynikających z sytuacji polityczno-militarnej państwa. Nierozłączne jest to z *wyborem rejonu operacyjnego*, w którym dany cel można realizować. Jeżeli za główne kryterium przyjąć cel poznawczy, to podróże studyjne można prowadzić systematycznie w rejonach operacyjnych położonych na całym obszarze kraju. Jeżeli natomiast cel podróży studyjnej wynika z sytuacji polityczno-militarnej to celowo jest je prowadzić na prawdopodobnych kierunkach działania potencjalnego przeciwnika.[31] Jed-

[31] W literaturze przedmiotu wyszczególnia się przeciwnika: hipotetycznego, potencjalnego i realnego. Przeciwnika hipotetycznego przyjmuje się w ćwiczeniach. Natomiast przeciwnik potencjalny to każde państwo posiadające siły zbrojne, czyli instrument oddziaływania militarnego. Przeciwnik realny to państwo posiadające siły zbrojne i wyrażające polityczną wolę agresji. W otoczeniu geopolitycznym Polski nie występują państwa, które mogą być traktowane jako przeciwnik realny. Natomiast państwa, które nie są we wspólnym sojuszu można postrzegać jako potencjalnego przeciwnika.

nym z celów podróży studyjnej może być zbadanie przydatności rejonu operacyjnego do określonego charakteru działań. Wówczas charakter działań opóźniających, obronnych bądź zaczepnych determinuje wybór obszaru podróży studyjnej. Natomiast, jeżeli przedsięwzięcia studium operacyjnego posiadają charakter planistyczno-obronny, wówczas głównym kryterium jest kierunek działania realnego przeciwnika. W działalności dydaktycznej przedsięwzięcia studium operacyjnego zmierzają do realizacji celu kształcenia, którym jest nauka prowadzenia operacyjnej oceny środowiska. Stąd w procesie kształcenia należy kierować się określeniem takiego celu, który odpowiada adekwatnej rzeczywistości dydaktycznej i politycznej.

Następnie należy sprecyzować **przedmiot badań**. Sprecyzowanie przedmiotu badań pozwala określić geograficzny obszar podróży oraz czas jej realizacji.

Planowany **czas trwania podróży studyjnej** warunkuje czynności organizacyjno-dydaktyczne. Nasuwa się pytanie: *„jak długo prowadzić studium operacyjne?"* Odpowiedź warunkowana jest potrzebami prowadzenia studium. Stąd pierwotnie należy udzielić sobie odpowiedzi na pytanie: *„czemu służy studium operacyjne terenu?"* Jeżeli służy głównym zadaniom planowania operacyjnego, to determinowane jest rozwojem sytuacji operacyjno-strategicznej. Jeżeli natomiast służy celom dydaktycznym to powinno pod względem czasowym zapewniać realizacje założonych celów kształcenia. W AON na realizacje podróży studyjnej zwykle przeznacza się dziesięć dni roboczych.[32] Dotychczas taki przedział czasowy wystarczał na prowadzenie podróży studyjnej w zaplanowanym środowisku. Jeżeli uwzględnimy potrzebę lepszego przygotowania uczestników do podróży przed jej rozpoczęciem, to zasadne jest uwzględnić czas na takie przedsięwzięcia.

Typowym przedsięwzięciem nakładającym na organizatora podróży dyscyplinę pracy jest opracowanie **harmonogramu** podstawowych przedsięwzięć. Sporządzenie harmonogramu przygotowania podróży studyjnej pozwala do określonych przedsięwzięć podejść w sposób zorganizowany.

Następnym krokiem jest opracowanie **koncepcji**. Koncepcja nadaje dalszym przedsięwzięciom organizacyjno-dydaktycznym charakter zorganizowany i ukierunkowany ściśle na realizacje założonego celu głównego i celów szczegółowych. Stąd takie przedsięwzięcie, które rozwijane jest w planach szczegółowych wymaga akceptacji. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że koncepcja powinna zawierać: cel główny i cele szczegółowe, wskazywać

[32] Wydzielony czas zwykle przedzielają dwa dni wolne od pracy. Sam przebieg podróży studyjne nie jest determinowany jednostkami lekcyjnymi. Przedsięwzięcia dydaktyczne, poznawcze, kulturalne zaplanowane są od godzin rannych do wieczornych. W dni wolne od pracy zwykle planowane są przedsięwzięcia wzbogacające wiedzę studentów z dziedziny, kultury i sztuki oraz historii i innych walorów poznawczych makroregionu. Por.: Plan podróży studyjnej. „Galicja-2001", AON, Warszawa 2000 oraz Plan podróży studyjnej. „Żubr-2001", AON, Warszawa 2001.

obszar ich realizacji, wyszczególniać etapy realizacji celów kształcenia, wskazywać główne problemy rozważane w poszczególnych etapach podróży studyjnej. **Integralną częścią koncepcji powinien być wykaz problemów wymagających naświetlenia w tracie wykładów, zajęć seminaryjnych i ćwiczeń.** Po akceptacji koncepcji podróży studyjnej można przystąpić do realizacji zadań planistycznych i dydaktycznych. Zadania planistyczne realizuje autor podróży studyjnej. Natomiast część dydaktyczna spoczywa na współorganizatorach lub współodpowiedzialnych za realizację tego przedsięwzięcia.

Po akceptacji koncepcji należy przeprowadzić **rekonesans** obszaru podróży studyjnej. W zakresie działalności organizacyjno-planistycznej niewątpliwie odgrywa on najważniejszą rolę. Aby to przedsięwzięcie odbywało się sprawnie należy do jednostek wojskowych oraz instytucji, gdzie planowano pobyt wysłać wcześniej plan rekonesansu. Można postawić tezę, że **właściwie przeprowadzony rekonesans gwarantuje niezakłócony przebieg podróży studyjnej pod względem organizacyjnym**. Podczas rekonesansu należy rozwiązać węzłowe problemy związane z zakwaterowaniem i pobytem w danym obszarze uczestników podróży studyjnej oraz sprecyzować główne problemy służące realizacji celów kształcenia. Należy sprecyzować miejsca odpowiadające realizacji celów dydaktycznych. Podczas rekonesansu celowo jest korzystać z pomocy przedstawicieli wojewódzkich sztabów wojskowych.

Po uzgodnieniu zagadnień organizacyjnych i merytorycznych należy przystąpić do opracowania **planu podróży studyjnej**. Plan podróży studyjnej powinien zawierać: cel, etapy, skład uczestników oraz przebieg podróży studyjnej. Najważniejszą częścią planu jest przebieg podróży studyjnej, w którym zawarty jest rozkład czasowy wszystkich przedsięwzięć realizowanych podczas podróży pod względem organizacyjnym i merytorycznym, ze wskazaniem na osoby odpowiedzialne za ich realizację. Częścią uzupełniającą planu podróży pod względem merytorycznym i metodologicznym są **założenia** oraz materiały pomocnicze. Założenia wskazują na potrzebę przeprowadzenia studium operacyjnego ze zwróceniem uwagi na zadania cząstkowe realizowane w ramach podróży. Jeżeli studium operacyjne przeprowadzane jest tylko w celu realizacji przedsięwzięć dydaktycznych, wówczas założenia wprowadzają w sytuację operacyjną. Jeżeli natomiast studium wynika z potrzeb realizacji przedsięwzięć planistyczno-obronnych wówczas nie mówimy o założeniu, a o zadaniu wynikającym z koncepcji przewidywanych działań.

Z planu przebiegu podróży studyjnej wynikają **zadania zbiorowe i indywidualne** wymagające przygotowania przez studentów na podróż studyjną określonych zagadnień. Zbiorowe przygotowanie się studentów do podróży studyjnej wynika z głównych założeń realizacji jej celu. Natomiast zadania indywidualne wynikają z poziomu rozwiązywania poszczególnych problemów szczegółowych. Studenci przed podróżą studyjną powinni znać zakres zadań

zbiorowych i indywidualnych z takim wyprzedzeniem, aby do ich realizacji przygotować się, co najmniej na poziomie zadowalającym. Odrębny zakres stanowią zadania wymagające opracowania po podróży studyjnej. Znajomość tych zadań w wymiarze interpersonalnym nadaje podróży charakter celowego i zorganizowanego przedsięwzięcia dla jej uczestników. Pozwala rozwijać zainteresowania szczegółowe, co powoduje inspirowanie aktywność wśród jej uczestników. Ostatnią czynnością jest **zatwierdzenie planu** i oddanie go do druku.

W etapie prowadzenia podróży *dotychczas nie uwzględniano wykładów, zajęć grupowych i seminaryjnych.* Jednak doświadczenia z przeprowadzonych podróży, a głównie treści merytoryczne realizowanych przedsięwzięć wymagają szerszej obudowy teoretycznej prowadzonego studium operacyjnego oraz innych zagadnień podróży studyjnej. Do czynności dydaktycznych realizowanych w tym etapie należy zaliczyć:

- **przygotowanie i przeprowadzenie wykładu z geografii wojennej** na temat: „Struktura obszaru kraju pod względem strategicznym i operacyjnym oraz charakterystyka obszaru podróży studyjnej" oraz „Metodyka prowadzenia studium operacyjnego środowiska";
- **przygotowanie i przeprowadzenie wykładu z historii sztuki wojennej** na temat „Charakter operacji i walk prowadzonych w obszarze podróży studyjnej";
- **przygotowanie i przeprowadzenie w zakresie sztuki operacyjnej ćwiczeń** spinających całość problemów na bazie wyżej wymienionych wykładów, których treścią będzie sporządzenie operacyjnej oceny obszaru podróży studyjnej na mapie ze szczególnym uwzględnieniem operacyjnego przygotowania terenu.

Wykład z geografii wojennej powinien przybliżyć uczestnikom podróży studyjnej ogólne założenia dotyczące podziału obszaru kraju pod względem strategicznym i operacyjnym, jednocześnie powinien wskazywać kryteria wyróżniające takie obszary. Główna część wykładu powinna dotyczyć geografii gospodarczej makroregionu i eksponować znaczenie gospodarki tego regionu do pokojowego i wojennego funkcjonowania państwa oraz sił zbrojnych. Znajomość takich faktów pozwala wnioskować o znaczeniu rejonu operacyjnego nie tylko pod względem militarnym, ale i gospodarczym. Wiedza z tego obszaru pozwala również wnioskować o innych zagrożeniach, które mogą ujawnić się dopiero w trakcie kryzysu lub wojny. Do głównych zagrożeń należy zaliczyć:

- napięcia społeczne związane: ze strukturą narodowościowa ludności, z sympatiami politycznymi, ze statusem społecznym ludności itp.;
- zagrożenia ekologiczne, które mogą ujawnić się dopiero w wyniku destrukcyjnego oddziaływania na oceniany obszar. Są to wszelkiego rodzaju zamierzone i niezamierzone skażenia przemysłowe oraz inne;

- zagrożenia inne, które mogą ujawnić się w sytuacjach szczególnych.

Wykład ten również powinien przybliżyć studentom elementy operacyjnego przygotowania terenu oraz określić wpływ pokrycia naturalnego i sztucznego na charakter przewidywanych działań. Jednym z głównych zadań geografii wojennej w tym etapie jest przygotowanie studentów do merytorycznego i metodycznego badania środowiska oraz sporządzania opisu tych badań w ramach studium operacyjnego.

Wykład z historii sztuki wojennej powinien przybliżyć znaczenie operacji i walk prowadzonych w obszarze podróży studyjnej w aspekcie celów i środków walki. Wiedza z zakresu historii pozwala wnioskować przez analogie o przyszłych wydarzeniach na podstawie minionych. Pozwala uniknąć „błędów militarnych". Jest podstawą do kształtowania postaw patriotycznych.

Natomiast ćwiczenia w przedmiocie sztuka operacyjna powinny zmierzać do nauki operacyjnej oceny terenu na podstawie mapy oraz wskazywać: ***„co jest w danej sytuacji ważne?, co jest celem głównym?"*** Postrzeganie terenu pod względem operacyjnym wymusza na badaczu stosowania technik abstrahowania. Ocena bez wniosków jest tylko fotografią opisującą stan faktyczny. Natomiast umiejętność budowania wniosków świadczy o rozumieniu problemów operacyjnych. Postrzeganie tych problemów powinno mieć szerszą bazę teoretyczną z możliwością przełożenia posiadanej wiedzy na czynności praktyczne.

Wyszczególnione przedsięwzięcia dydaktyczne pozwalają lepiej przygotować się uczestnikom podróży studyjnej pod względem merytorycznym. Ukierunkowują indywidualne studiowanie studentów w zakresie realizacji głównego celu podróży studyjnej.

W etapie prowadzenia o istocie podróży studyjnej świadczy realizacja jej celów w terenie. Podczas realizacji przedsięwzięć studiów operacyjnych w terenie zadania szczegółowe powinni realizować studenci. Do wystąpień tych powinni przygotować się na podstawie przeprowadzonych wykładów, zajęć grupowych oraz pracy indywidualnej z podręcznikiem. Wystąpienia studentów nie powinny być nacechowane danymi statystycznymi lub wiedzą encyklopedyczną. Chodzi o postrzeganie przez studentów zależności i ich wpływu na charakter operacji oraz potrzebę operacyjnego przygotowania terenu. Badanie środowiska nie jest realizowane na stacjonarnych punktach pracy. Najważniejsze oceny kształtują się podczas przemieszczania pomiędzy punktami pracy. Natomiast praca na punktach sprowadza się do wyszczególnienia, uogólnienia i podsumowania wniosków wynikających z ocen indywidualnych.

Etap oceny jest sztucznie wyodrębniony, ponieważ jest on nierozłącznie związany z etapem prowadzenia podróży. Ocena indywidualna studenta powinna wynikać z jego umie-

jętności i wiedzy prezentowanej w etapie prowadzenia podróży studyjnej oraz wartości merytorycznej sporządzonego opracowania.

Wyniki przeprowadzonego studium operacyjnego powinny być opracowane w formie opisowej i graficznej. Przeznaczenie opracowania może mieć charakter operacyjny lub szkoleniowy.

W wyniku prowadzonego studium operacyjnego sporządza się różnego rodzaju opracowania w zależności od ich przeznaczenia. Do najczęściej sporządzanych opracowań zalicza się[33]:

- opis wojskowo-geograficzny;
- monografie wojskowe;
- wojskowe opisy specjalne;
- informatory;
- opracowania kartograficzne;
- notatkę operacyjno-geograficzną.

Opis wojskowo-geograficzny jest to zestaw danych o rejonie operacyjnym. Dane dotyczą tych wiadomości o rejonie operacyjnym, które potrzebne są do prowadzenia operacji. **Nie może to być zbiór danych encyklopedycznych o ocenianym rejonie**. Szczegółowość opisu ocenianego rejonu powinna wynikać z charakteru i skali przyszłych działań.

Opis wojskowo-topograficzny dotyczy studium operacyjnego powierzchni w aspekcie działania przyrody i człowieka na oceniany rejon. Stanowi on uzupełnienie treści map topograficznych, których nie można przedstawić graficznie.

Monografie wojskowe dotyczą określonego problemu związanego z prowadzeniem operacji w aspekcie założonego celu. **Nie stanowią tylko danych** o rejonie **operacyjnym, lecz stanowią studium z dziedziny sztuki wojennej**. **Dotyczą określenia wpływu warunków w danym rejonie operacyjnym na przygotowanie i prowadzenie operacji**. Wnioski powinny zawierać treści dotyczące operacyjnego przygotowania rejonu w aspekcie charakteru i założonego celu przewidywanej operacji. Opis ten zawiera ocenę rejonu operacyjnego z uwzględnieniem doświadczeń z minionych bitew. Monografia wojskowa powinna przejawiać w swych treściach kompleksowość, całościowe postrzeganie problemu z uwzględnieniem tego, co jest specyficzne i istotne.

Wojskowe opisy specjalne dotyczą wybranych zagadnień z zakresu jednej właściwości rejonu operacyjnego w aspekcie wpływu na wszelkie rodzaje działań. Mogą dotyczyć opisów

[33] Por. Metodyka prowadzenia studiów operacyjnych własnego kraju jako części TDW, ASG WP, Warszawa 1984, s. 14.

obiektów geograficznych (rzeki, jeziora, ukształtowanie powierzchni, komunikacji, itp.) oraz warunków społecznych lub ekonomicznych w aspekcie prowadzenia operacji.

Informatory stanowią zestaw szczegółowych danych, głównie dotyczących operacyjnego przygotowania rejonu działań. Przedstawiają stan rzeczywisty ocenianego rejonu w formie tabelarycznej lub graficznie na mapach.

Opracowania kartograficzne przedstawiane są w postaci map: geograficznych, topograficznych i specjalnych. Odzwierciedlają one statyczny obraz ocenianego rejonu. Opracowywane są w różnych skalach z zależności od wielkości ocenianego obszaru i szczebla, któremu ma służyć.

Notatka operacyjno-geograficzna jest dokumentem roboczym, opracowanym w wyniku oceny obszaru przyszłych działań. Treść notatki powinna mieć charakter analityczny. Zakres jej szczegółowości powinien dotyczyć nie opisów, lecz wniosków wynikających z analitycznej oceny rejonu operacyjnego. Sporządza się na mapie 1:250 000, na której zamieszcza się obiekty mają znaczenie operacyjne.

Należy sądzić, że podstawową formą opisu przedmiotu badań podróży studyjnej powinna być **monografia wojskowa** rejonu operacyjnego (kierunku lub rubieży) uzupełniona innymi formami w zależności od wymaganego stopnia szczegółowości. **Monografia** (np. dotycząca wpływu środowiska i innych czynników na charakter operacji) **powinna mieć charakter studium z dziedziny sztuki wojennej.**

Prezentowane poglądy dotyczą doskonalenia form kształcenia w AON. Jedną z nich jest podróż studyjna, która wymaga szerszego przygotowania jej uczestników do świadomego uczestnictwa w realizacji jej celów dydaktycznych.

mjr dr Andrzej POLAK

PODRÓŻ STUDYJNA „ŚLĄSK - MAŁOPOLSKA 2002"

W dniach 26 sierpień - 6 wrzesień 2002 studenci II roku studiów magisterskich Wydziału Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej brali udział w podróży studyjnej "Śląsk - Małopolska 2002". Przedstawiając kolejne etapy podróży, uwzględnię je w trzech rodzajach realizowanych przedsięwzięć, czyli:

- wizyty w wybranych związkach taktycznych, oddziałach, instytucjach wojskowych i cywilnych;
- informacje historyczne i geograficzne realizowane na kolejnych punktach pracy;
- rozważania operacyjno - taktyczne w odniesieniu do otrzymanego założenia.

Przedstawię również: obiekty infrastruktury obronnej i miejsca pamięci narodowej, związane z historią, kultem religijnym i kulturą, które mieliśmy możliwość zwiedzić.

Celem głównym podróży było **studium operacyjne Górnośląskiego i Małopolskiego Rejonu Operacyjnego w aspekcie prowadzenia działań wojennych**. Cele szczegółowe sprowadzały się do: pogłębienia wiedzy studentów w zakresie użycia wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w początkowym okresie wojny; doskonalenia umiejętności prowadzenia studium terenowego rejonu operacyjnego pod kątem możliwości prowadzenia różnych rodzajów działań; rozwijania wyobraźni taktyczno-operacyjnej studentów poprzez analizę i ocenę przebiegu wybranych walk i bitew prowadzonych na obszarze podróży studyjnej. Zagadnienia realizowane podczas podróży można ująć w trzy grupy przedsięwzięć:

1. Ocena górnośląskiego i małopolskiego rejonu operacyjnego w aspekcie prowadzenia działań operacyjnych i taktycznych
2. Wybór i ocena rejonów i rubieży kluczowych w wybranych rejonach operacyjnych
3. Opracowanie wniosków dotyczących przeprowadzonego studium operacyjnego i sporządzenie opisu wojskowo - geograficznego wybranych rejonów operacyjnych

Kierownikiem podróży studyjnej był prodziekan Wydziału Wojsk Lądowych - **płk prof. dr hab. Zbigniew Scibiorek**. Nadzór merytoryczny nad przebiegiem podróży oraz pracą kierowników grup sprawował kierownik Zakładu Sztuki Operacyjnej - **płk dr hab. Waldemar Kaczmarek**, zaś nad studentami kierownik kursu - **ppłk dr Stanisław Korzeniowski**. W podróży uczestniczyli również nauczyciele akademiccy z innych komórek Akademii Obrony Narodowej - **ppłk dr Jeremiasz Ślipiec** (Katedra Historii Sztuki Wojennej) oraz **mjr mgr Andrzej Łaszczuk** (Zakład Geografii). Za sprawny przebieg podróży pod względem

logistycznym odpowiadał **mjr mgr Witold Kulma**. Autorem podróży był **mjr dr Andrzej Polak**. Bezpośrednią pracę w grupach szkoleniowych prowadzili kierownicy grup:

I GRUPA: kpt. dypl. Bogdan Panek
kpt. Wacław Samocik
kpt. Marcin Adamski
kpt. Radosław Pięta
kpt. Radosław Otocki
kpt. Tomasz Całkowski
kpt. Sławomir Kocanowski
kpt. Paweł Wasylik
kpt. Krzysztof Gładkowicz
kpt. Paweł Szablewski
kpt. Zdzisław Parafianowicz
kpt. Jacek Szczepanik
kpt. Roman Karlikowski

IIGRUPA: pplk dr Tadeusz Kóska
kpt. Jacek Kiliński
kpt. Tomasz Godek
kpt. Krzysztof Wojtak
kpt. Waldemar Łydka
kpt. Radosław Cyniak
kpt. Waldemar Konkol
kpt. Piotr Harężlak
kpt. Mariusz Łosik
kpt. Wojciech Dalka
kpt. Piotr Żelazo
kpt. Andrzej Jośko
kpt. Tomasz Pakulniewicz
kpt. Paweł Jewczak
kpt. Andrzej Furman

III GRUPA: pplk dypl. Andrzej Gburek
kpt. Grzegorz Miłoszewski
kpt. Wojciech Smołuch
kpt. Tomasz Baranowski
kpt. Robert Francuz
kpt. Jacek Gielata
kpt. Mieczysław Żurawski
kpt. Robert Polak
kpt. Tomasz Friske
kpt. Maciej Gałązka
kpt. Eugeniusz Pic
kpt. Artur Bednarz
kpt. Marcin Liberacki
kpt. Dariusz Rewak
kpt. Andrzej Szczepański

IVGRUPA: pplk dypl. Jerzy Golemiec

mjr Andrzej Bzymek
kpt. Krzysztof Krakowski
kpt. Wiesław Wróblewski
kpt. Wojciech Strasiński
kpt. Andrzej Marlęga
kpt. Krystian Frącik
kpt. Sławomir Szmerk
kpt. Mirosław Spurek
kpt. Arkadiusz Gatz
kpt. Krzysztof Monkiewicz
kpt. Piotr Sotel
kpt. Andrzej Kowal
kpt. Grzegorz Grobel
kpt. Włodzimierz Lasek

V GRUPA: pplk dr Sławomir Owczarek

kpt. Erazm Janiszewski
kpt. Przemysław Ziętalak
kpt. Waldemar Mierzejewski
kpt. Artur Kmiecik
kpt. Mariusz Kaliszuk
kpt. Mariusz Michalski
kpt. Krzysztof Nagrabski
kpt. Mirosław Andziak
kpt. Piotr Bródka
por. Henryk Oleksy
kpt. Piotr Rupa
kpt. Marcin Sygut
por. Jarosław Jalowski
kpt. Janusz Misiak

VI GRUPA: pplk dr Andrzej Czupryński

kpt. Arkadiusz Lasek
kpt. Jacek Byś
kpt. Krzysztof Cholewiński
kpt. Ireneusz Ignasiak
kpt. Dariusz Jaros
kpt. Sławomir Cieśla
kpt. Jarosław Kowalski
kpt. Grzegorz Stelmaszczyk
kpt. Tomasz Tarunt
kpt. Zbigniew Nadajczyk
kpt. Robert Wiśniewski
kpt. Artur Grochowski
kpt. Bartłomiej Lorek
kpt. Mariusz Frączek
kpt. Jan Wojno

Podróż realizowano w trzech etapach. W etapie I (w oparciu o bazę w Tarnowskich Górach) - analizowano działania zgrupowania odwodowego Grupy Operacyjnej "Galicja"; w etapie II (w oparciu o bazy w Ustroniu i Wadowicach) - rozważano warianty użycia zgrupowania "Beskidy" w obszarze Beskidów Zachodnich; zaś w etapie III (w oparciu o bazę w Rzeszowie) - studenci zajmowali się sposobem wykorzystania oddziałów i pododdziałów zgrupowania "Bieszczady" w obszarze Beskidów Wschodnich.

Dla potrzeb rozważań operacyjno - taktycznych słuchacze otrzymali następujące założenie:

Sytuacja ogólna: W ramach doskonalenia planu obrony Rzeczypospolitej Polskiej - dowódcy 2 Korpusu Zmechanizowanego i Śląskiego Okręgu Wojskowego otrzymali zadanie przeprowadzenia studium operacyjnego w Górnośląskim i Małopolskim Rejonie Operacyjnym.

Z oceny sytuacji politycznej ostatnich miesięcy (dojście do władzy w Karpatii przedstawicieli partii o proweniencji nacjonalistycznej i roszczeniowej) wynika, że południowa część Centralnego i Południowo - Wschodni Obszar Strategiczny, ze względu na położenie, mogą stać się głównym obszarem potencjalnego zagrożenia. Dokonując jego oceny należy uwzględnić ogólne założenia:

- wybuch konfliktu w warunkach zaskoczenia;
- wielowariantowość początkowego okresu wojny ze względu na liczbę zaangażowanych państw;
- duże prawdopodobieństwo pogwałcenia nienaruszalności terytorialnej państw nie biorących udziału w konflikcie;
- obszar ten należy dalej postrzegać jako obszar bezpieczny, graniczący z państwem zaprzyjaźnionym;
- Południowo - Wschodni i część południową Centralnego Obszaru Strategicznego należy postrzegać jako ewentualny obszar prowadzenia działań opóźniających.

Dowódca Śląskiego Okręgu Wojskowego i Dowódca 2 Korpusu Zmechanizowanego otrzymali zadanie: **sporządzenia oceny możliwości obronnych Górnośląskiego i Małopolskiego Rejonu Operacyjnego w początkowym okresie wojny, w aspekcie prowadzenia działań opóźniających.**

Zadania szczegółowe:

1. Studium terenowe w wyznaczonym rejonie operacyjnym przeprowadzić do 06.09.2002 r.
2. Ocenę rejonu operacyjnego prowadzić w aspekcie działań opóźniających, wg działów:
   - warunki społeczno-polityczne (ze szczególnym uwzględnieniem mniejszości narodowych);
   - warunki fizyczno-geograficzne;
   - warunki ekonomiczne;
   - operacyjne przygotowanie rejonu;
   - siły zbrojne potencjalnego przeciwnika.
3. We wnioskach wskazać: uwarunkowania społeczno-polityczne obszaru na, którym mogą być prowadzone działania opóźniające; prawdopodobne kierunki działania potencjalnego przeciwnika oraz ocenę ich pojemności; dogodne rubieże do prowadzenia działań opóźniających oraz potrzeby do ich przygotowania; prawdopodobny czas prowadzenia działań opóźniających ze względu na potencjał obronny ocenianego rejonu; potrzeby w zakresie operacyjnego przygotowania terenu; potrzeby w zakresie ochrony obiektów przemysłowych, infrastruktury społecznej i ludności.

ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE DO OCENY OBSZARÓW ODPOWIEDZIALNOŚCI

- Za sporządzenie oceny możliwości prowadzenia działań w Górnośląskim i Małopolskim Rejonie Operacyjnym odpowiedzialnym czynię Dowódcę 2 Korpusu Zmechanizowanego.
- Operacyjne studium terenu prowadzić w zintegrowanych grupach operacyjnych złożonych z przedstawicieli wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej oraz przedstawicieli terenowych organów administracji państwowej.
- Do oceny możliwości prowadzenia działań opóźniających przyjąć potencjał obronny ocenianych rejonów (zarówno militarny, jak i niemilitarny).
- Określić kierunki i rubieże prowadzenia działań opóźniających.
- Określić ostateczną rubież opóźniania w wyznaczonych rejonach operacyjnych.

Dane dodatkowe:

1. Dowódca 2 KZ do przeprowadzenia studium terenowego (i jednoczesnego przedstawienia możliwości prowadzenia działań opóźniających) wydzielił z korpusu **Grupę Operacyjną "Galicja"**, której dowódcą wyznaczył szefa sztabu korpusu (przydzielił jednocześnie do sztabu GO oficerów ze sztabu korpusu) - dane szczegółowe dotyczące składu Grupy Operacyjnej w odrębnym założeniu.
2. Dowódca Śląskiego Okręgu Wojskowego do przeprowadzenia studium terenowego wydzielił: dowództwa Wojewódzkich Sztabów Wojskowych (Katowice, Kraków, Rzeszów) oraz oficerów G-2, G-3, G-4 sztabu okręgu.
3. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji do prac w grupach operacyjnych wyznaczył specjalistów Śląskiego, Małopolskiego i Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego ds. infrastruktury i obrony cywilnej, przedstawicieli Komend Wojewódzkich Policji Państwowej oraz przedstawicieli Śląskiego, Karpackiego i Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej.

WYTYCZNE DO PRZEPROWADZENIA STUDIUM TERENOWEGO DLA GRUPY OPERACYJNEJ "GALICJA"

Grupa Operacyjna **"GALICJA"**:

10 Brygada Kawalerii Pancernej (Świętoszów)
3 Brygada Zmechanizowana (Lublin/Chełm)
6 Brygada Desantowo - Szturmowa (Kraków/Bielsko/Gliwice)
21 Brygada Strzelców Podhalańskich (Rzeszów)
14 Brygada Obrony Terytorialnej (Przemyśl)
23 Brygada Obrony Terytorialnej (Gliwice)
2 pułk rozpoznawczy (Hrubieszów)
1 batalion kawalerii powietrznej z 25 BKPow. (Leźnica Wielka)
1 pułk drogowo-mostowy (Dęblin)
1 i 2 batalion saperów z 1 Brygady Saperów (Brzeg)
2 i 3 dywizjon artylerii z 23 Brygady Artylerii (Bolesławiec)
55 batalion remontowy z 10 Brygady Logistycznej (Opole)
91 batalion zaopatrzenia (Komprachcice)
8 batalion wsparcia medycznego (Wrocław)
1 eskadra z 56 pułku śmigłowców bojowych (Inowrocław)

Grupie Operacyjnej "Galicja" wydzielono obszar odpowiedzialności:

- **ZEBRZYDOWICE - JASTRZĘBIE ZDRÓJ - PSZCZYNA - OŚWIĘCIM - TRZEBINIA - OLKUSZ** (na zachodzie)
- **HREBENNE - TOMASZÓW LUBELSKI - FRAMPOL - SANDOMIERZ - OPATÓW -KIELCE** (na wschodzie)
- Przednia linia obszaru odpowiedzialności (wzdłuż granicy państwowej: od **ZEBRZYDOWIC** - do m. **HREBENNE**)
- Tylna granica obszaru odpowiedzialności: **OLKUSZ - MIECHÓW - JĘDRZEJÓW - KIELCE**

WYTYCZNE DO PRZEPROWADZENIA STUDIUM TERENOWEGO DLA ZGRUPOWANIA "BESKIDY"

Zgrupowanie **"BESKIDY"**:

6 Brygada Desantowo - Szturmowa (Kraków/Bielsko/Gliwice)
23 Brygada Obrony Terytorialnej (Gliwice)
1 batalion/1 pułk drogowo-mostowy (Dęblin)
1 batalion saperów z 1 Brygady Saperów (Brzeg)
2 dywizjon artylerii z 23 Brygady Artylerii (Bolesławiec)

Zgrupowaniu **"BESKIDY"** wydzielono pas odpowiedzialności:

- **ZEBRZYDOWICE - JASTRZĘBIE ZDRÓJ - PSZCZYNA - OŚWIĘCIM -** (na zachodzie)
- wzdłuż **DUNAJCA** (do dopływu do **WISŁY**) - na wschodzie
- Przednia linia obszaru odpowiedzialności (wzdłuż granicy państwowej: od **ZEBRZYDOWIC** - do m. **KROŚCIENKO**)
- Tylna granica obszaru odpowiedzialności: **wzdłuż WISŁY (od OŚWIĘCIMIA do OPATOWCA -** z wyłączeniem **KRAKOWA**)

WYTYCZNE DO PRZEPROWADZENIA STUDIUM TERENOWEGO DLA ZGRUPOWANIA "BIESZCZADY"

Zgrupowanie **" BIESZCZADY"**:

3 Brygada Zmechanizowana (Lublin/Chełm)
21 Brygada Strzelców Podhalańskich (Rzeszów)
14 Brygada Obrony Terytorialnej (Przemyśl)
2 pułk rozpoznawczy (Hrubieszów)
2 batalion/1 pułk drogowo-mostowy (Dęblin)
2 batalion saperów z 1 Brygady Saperów (Brzeg)
3 dywizjon artylerii z 23 Brygady Artylerii (Bolesławiec)

Zgrupowaniu **" BIESZCZADY"** wydzielono pas odpowiedzialności:

- wzdłuż **DUNAJCA** (do dopływu do **WISŁY**) - na zachodzie
- **HREBENNE - TOMASZÓW LUBELSKI - FRAMPOL - SANDOMIERZ** (na wschodzie)
- Przednia linia obszaru odpowiedzialności (wzdłuż granicy państwowej: od m. **KROŚCIENKO** do m. **HREBENNE**)
- Tylna granica obszaru odpowiedzialności: **wzdłuż WISŁY (od OPATOWCA do SANDOMIERZA**)

WYTYCZNE DO PRZEPROWADZENIA STUDIUM TERENOWEGO DLA ODWODU GRUPY OPERACYJNEJ "GALICJA"

Skład odwodu **GO "GALICJA"**:

10 Brygada Kawalerii Pancernej (Świętoszów)
batalion kawalerii powietrznej z 25 BKPow.
1 pułk drogowo-mostowy (Dęblin)
55 batalion remontowy z Brygady Logistycznej(Opole)
91 batalion zaopatrzenia (Komprachcice)
8 batalion wsparcia medycznego (Wrocław)
1 eskadra z 56 pułku śmigłowców bojowych (Inowrocław)

Odwód (możliwość reagowania na kierunkach działań opóźniających obydwu zgrupowań) należy przewidzieć do ześrodkowania w tyłowej strefie obszaru odpowiedzialności:

- Wzdłuż **WISŁY** - jako przednia tyłowej strefy obszaru odpowiedzialności
- Tylna granica obszaru odpowiedzialności: **OLKUSZ - MIECHÓW - JĘDRZEJÓW - KIELCE**

ZAŁOŻENIE (POŁOŻENIE ZWIĄZKÓW TAKTYCZNYCH I ODDZIAŁÓW "KARPATII")

Celem politycznym "**KARPATII**" jest poprawa sytuacji ekonomicznej państwa poprzez zajęcie najbardziej uprzemysłowionego rejonu Polski. Nie bez znaczenia jest również fakt odwoływania się na forum międzynarodowym - do chęci udzielenia pomocy "prześladowanym" (co często jej politycy podkreślają w światowych mediach) mniejszościom narodowym. Żądania poprawy położenia mniejszości mogą stanowić podstawę roszczeń terytorialnych, a nawet w najgorszym przypadku mogą stać się przyczyną niespodziewanego uderzenia na sporne terytorium i opanowania **Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego**. Z informacji zarządu (P-II) SG wynika, że związki taktyczne i oddziały "KARPATII" (**Korpus Interwencyjny)** znajdują się w rejonach ześrodkowania (w pobliżu naszej granicy państwowej), w następującym położeniu:

10 DYWIZJA ZMECHANIZOWANA - w rejonie: OSTRAVA - ODRY - PRIBOR
12 BRYGADA ZMECHANIZOWANA - w rejonie: ČADCA - ŽILINA - NOVY - MARTIN
6 BRYGADA ZMECHANIZOWANA - w rejonie: POPRAD - STARA LUBOVNA - PREŠOW
4 BRYGADA PIECHOTY GÓRSKIEJ - w rejonie: MICHALOVCE - UŻGOROD
2 DYWIZJA PANCERNA - w rejonie: SAMBOR - DROGOBYCZ - LWÓW
1 BRYGADA DESANTOWO - POWIETRZNA - w rejonie IWANO - FRANKOWSK

W trakcie podróży studenci przeanalizowali kilkanaście kierunków prowadzących od przejść granicznych w Karpatach (i poza nimi), wzdłuż przełęczy karpackich do kluczowych obiektów w głębi obszaru operacyjnego Grupy Operacyjnej "Galicja" (Kotlina Oświęcimska, Kotlina Żywiecka, Kotlina Nowotarska, Kotlina Sandomierska). Analizując kierunki działania potencjalnego przeciwnika i rubieże dogodne do obrony, uwzględniono również możliwość wykorzystania w ewentualnych działaniach największych rzek podkarpackich (Soła, Skawa, Raba, Dunajec, Wisłoka, Wisłok, San), w tym i Wisły, jako istotnej przeszkody operacyjne, w przypadku prowadzenia działań na kierunku południe - północ.

W etapie I (**Tarnowskie Góry**) studenci zapoznali się z zadaniami i wyposażeniem **5 batalionu chemicznego** (Tarnowskie Góry). Dowódca batalionu przybliżył również słuchaczom zadania batalionu w przypadku zagrożeń przemysłowych i terrorystycznych na obszarze Górnego Śląska. Podczas wizyty w **71 dywizjonie rakietowym 1 Brygady Rakiet Obrony Powietrznej** (Libiąż). Strukturę, zadania i wyposażenie dywizjonu przedstawił szef sztabu. W rejonie **Borowej Góry** analizie poddano działania 2 pułku piechoty Legionów z 2 dywizji legionów (Grupy Operacyjnej "Piotrków") we wrześniu 1939 roku. Pod **Pszczyną** omówiono bitwę (2 września 1939) 6 dywizji piechoty Grupy Operacyjnej "Bielsko" z siłami niemieckiej 5 dywizji pancernej. Podczas zwiedzania obiektów radiostacji w **Gliwicach** słuchacze zapoznali się z przebiegiem tzw. "operacji Himmler" (dotyczącej prowokacyjnego uderzenia bojówki SS na niemiecką radiostację w Gliwicach 31 sierpnia 1939r. - akcja ta miała stanowić pretekst do uderzenia na Polskę. Podczas pracy na punkcie w m. **Chechło** (na obrzeżach Pustyni Błędowskiej) dokonano charakterystyki terenu w obszarze tyłowym Grupy Operacyjnej "Galicja". Określono kierunki ewentualnego użycia zgrupowania odwodowego na rzecz zgrupowań I rzutu. W rejonie **Poręby** oceniono kierunek: Racibórz - Rybnik - Pszczyna - Oświęcim - Kraków, prowadzący na północ od Wisły, w miejscu gdzie Wisła naturalnym swym biegiem "podzieliła" obszar odpowiedzialności GO "Galicja" na część północną i południową.

W etapie II (**Ustroń - Wadowice**) złożono wizyty w: sztabie **2 Korpusu Zmechanizowanego** (Kraków), gdzie szef oddziału operacyjnego korpusu (**płk Pcionek**) przybliżył "*Przewidywane zadania i strukturę 2 Korpusu Zmechanizowanego*"; **18 batalionie desantowo - szturmowym** (Bielsko Biała), gdzie oprócz zapoznania ze sprzętem i wyposażeniem batalionu, oficerowie wysłuchali referatu na temat "*Udział 18 bdsz w misjach pokojowych*". Jednym z przedsięwzięć podróży (oprócz wizyt w jednostkach wojsk operacyjnych) były również spotkania z przedstawicielami administracji wojskowej i cywilnej na obszarze podróży. Przedstawiciele **Wojewódzkich Sztabów Wojskowych** (WSzW Kraków i WSzW Katowice) zapoznali słuchaczy z infrastrukturą militarną i pozamilitarną ich obszarów odpowie-

działności. W Ustroniu przedstawiciel **Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego** przybliżył studentom "*Zadania wojewódzkiego Wydziału Ochrony i Obrony Ludności w okresie kryzysu i wojny*". W **Węgierskiej Górce** uczestnicy podróży wysłuchali wspomnień kombatanta, uczestnika walk we wrześniu 1939r. W pobliżu fortu "Wędrowiec" omówiono walki kompanii fortecznej "Węgierska Górka" oraz batalionu KOP "Berezwecz" z oddziałami niemieckiej 7 dywizji piechoty (przez 2 dni kilkudziesięcioosobowa kompania, wykorzystując nie do końca wykończone forty, zatrzymała całą dywizję, umożliwiając spokojny odwrót pozostałych sił Grupy Operacyjnej "Bielsko" na kolejną rubież). Jedną z informacji geograficznych przeprowadzono w **Jaworzynce**, miejscowości leżącej na styku granicy polskiej, czeskiej i słowackiej. W **Wysokiej** (koło Jordanowa) analizowano działania wojenne zgrupowania płk. Maczka w Beskidzie Wyspowym (1 - 5 września 1939 roku). Walki pod Jordanowem, Wysoką, Pcimiem, Myślenicami, Rabką i Łasiną są doskonałym przykładem działań, w których wykorzystując odpowiednio teren można skutecznie prowadzić działania opóźniające, powstrzymując przez dłuższy czas kilkakrotnie silniejszego przeciwnika. Beskid Niski był miejscem zaciekłych walk podczas I wojny światowej (operacja gorlicka 1915r.), świadczą o tym liczne cmentarze położone w dziesiątkach miejscowości. Studenci mieli możliwość zobaczenia jednego z takich cmentarzy (największego), w **Łużnej** (koło Gorlic). Na punkcie pracy w **Koniakowie** rozpatrywano warianty działania zgrupowania "Beskidy" w obszarze Kotliny Żywieckiej (w tym szczególnie kierunki wyprowadzające na Bielsko i dalej, na Katowice oraz - na Wadowice i dalej, na Kraków. W **Dobczycach** słuchacze oceniali kierunek Nowy Targ - Myślenice - Kraków, wyprowadzający z kotliny Nowotarskiej, na Kraków (lub: Nowy targ Rabka - Limanowa - Nowy Sącz - Tarnów, prowadzący wzdłuż pasma Beskidów).

W etapie III (**Rzeszów**) studenci złożyli wizytę w **21 Brygadzie Strzelców Podhalańskich**. Zastępca dowódcy brygady (**płk Rozmus**) przybliżył strukturę i zadania brygady. Słuchacze obejrzeli również uzbrojenie i wyposażenie brygady, w tym między innymi pokaz wspinaczki górskiej jednego z pododdziałów. Przedstawiciel **Podkarpackiego Wojewódzkiego sztabu Wojskowego** (Rzeszów) przedstawił strukturę i zadania WSzW oraz udział oficerów sztabu w akcjach powodziowych (2000, 2001) i odśnieżania (zima 2002). W drodze powrotnej do Warszawy uczestnicy podróży zatrzymali się w Kielcach, gdzie zapoznali się ze strukturą, zadaniami oraz bazą szkoleniową **Ośrodka Szkolenia na potrzeby Sił Pokojowych**. Rozpatrując operację dukielską Armii Radzieckiej (1944) przekroczyliśmy granicę polsko - słowacką w **Barwinku**, gdzie słuchacze mieli możliwość skorzystania z wieży widokowej i spojrzenia na ukształtowanie terenu samej Przełęczy. Zwiedzili również muzeum bitwy na Przełęczy Dukielskiej w **Dukli**. Na punkcie pracy w **Odrzykoniu** rozpatrywano wa-

rianty działania zgrupowania "Bieszczady" (przede wszystkim kierunek wyprowadzający z przełęczy Dukielskiej na Krosno i dalej, na Rzeszów). W **Ubieszynie** (nad Sanem) analizowano działania zgrupowania "Bieszczady" na kierunku wschód - zachód (zajmowano się również linią rz. San, jako rubieży o znaczeniu taktycznym).

Podczas podróży studenci mieli również możliwość zwiedzenia wybranych obiektów infrastruktury obronnej. Zwiedzili również wiele miejsc związanych z historią naszego kraju, tradycjami, kultem religijnym czy kulturą. I tak - w Gliwicach zwiedzili zakłady **Bumar - Łabędy**, gdzie zapoznali się z aktualną produkcją i nieco smutnym (niestety) stanem polskiego przemysłu zbrojeniowego). Zwiedzili port rzeczny na **Kanale Gliwickim, elektrownię szczytowo - pompową Porąbka - Zar**, zaś podczas przekraczania granicy zapoznali się ze specyfiką funkcjonowania przejścia granicznego w **Barwinku**. Na trasie podróży znalazło się również kilka zamków. Pierwszy z nich to **Ogrodzieniec** (zamek wybudowany w okresie panowania Kazimierza Wielkiego), kolejne to: **Dobczyce** (zamek warowny z przełomu XIII/XIV wieku, w 1830r. rozebrany, zaś w 1960 częściowo zrekonstruowany) i **Odrzykoń** (spór pomiędzy właścicielami górnego i dolnego zamku stał się kanwą fredrowskiej "Zemsty"). W **Kalwarii Zebrzydowskiej** słuchacze zapoznali się z historią czterech wieków Sanktuarium Maryjnego założonego przez wojewodę krakowskiego Mikołaja Zebrzydowskiego w 1602r., zaś w **Wadowicach** zwiedzili między innymi rodzinny dom (muzeum) Jana Pawła II. Podczas wizyty w **Zakopanem** wyruszyliśmy w Dolinę Kościeliską, zatrzymaliśmy się też na Krupówkach. W Oświęcimiu zapoznaliśmy się z historią obozu koncentracyjnego **Auschwitz - Birkenau**" oraz złożyliśmy hołd ponad milionowi zamordowanych tu ludzi (w tym wielu oficerów WP).

Podróż studyjna zakończyła się opracowaniem przez słuchaczy prac grupowych i prac indywidualnych z zakresu sztuki operacyjnej i taktyki, historii sztuki wojennej i geografii wojennej.

ZADANIA (GRUPOWE) DO OPRACOWANIA WNIOSKÓW Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

GEOGRAFICZNA OCENA GÓRNOŚLĄSKIEGO (MAŁOPOLSKIEGO) REJONU OPERACYJNEGO

- położenie geograficzne;
- położenie wg kryterium administrowanych obszarów przez administrację cywilną;
- położenie wg kryterium administrowanych obszarów przez administrację wojskową;
- ocena rejonów zurbanizowanych;

- ocena kompleksów leśnych;
- ocena warunków hydrograficznych (rzeki, kanały, jeziora, sztuczne zbiorniki);
- ocena warunków demograficznych (mniejszości narodowe, struktura narodowościowa i religijna);
- ocena warunków ekonomicznych;
- ocena warunków komunikacyjnych (drożnia i obiekty drogowe, linie kolejowe, lotniska, itp.);
- ocena gruntów (możliwości poruszania się poza drogami);
- ocena infrastruktury pozamilitarnej dla potrzeb obronnych (szpitale, telekomunikacja, usługi, itp.);
- ocena infrastruktury militarnej w Górnośląskim (Małopolskim) Rejonie Operacyjnym (dyslokacja jednostek wojskowych).

STUDIUM OPERACYJNE TERENU DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH ZGRUPOWANIA "BESKIDY"

- ocena najbardziej prawdopodobnego sposobu działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika (w ramach IPB - Rozpoznawcze Przygotowania Pola Walki);
- ocena wojsk własnych;
- warianty działania Zgrupowania "BESKIDY" (rozważenie i porównanie);
- synchronizacja działań poszczególnych elementów ugrupowania Zgrupowania "BESKIDY" w przydzielonym pasie działania;
- wykorzystanie obiektów infrastruktury militarnej i pozamilitarnej znajdujących się w pasie działania;
- rozkaz dowódcy Zgrupowania "BESKIDY" do prowadzenia działań opóźniających w przydzielonym pasie działania.

STUDIUM OPERACYJNE TERENU DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH ZGRUPOWANIA "BIESZCZADY"

- ocena najbardziej prawdopodobnego sposobu działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika (w ramach IPB - Rozpoznawcze Przygotowania Pola Walki);
- ocena wojsk własnych;
- warianty działania Zgrupowania "BIESZCZADY" (rozważenie i porównanie);
- synchronizacja działań poszczególnych elementów ugrupowania Zgrupowania "BIESZCZADY" w przydzielonym pasie działania;
- współdziałanie z jednostkami Policji Państwowej i Straży Granicznej w okresie przygotowania i prowadzenia działań wojennych;
- wykorzystanie obiektów infrastruktury militarnej i pozamilitarnej znajdujących się w pasie działania;
- rozkaz dowódcy Zgrupowania "BIESZCZADY" do prowadzenia działań opóźniających w przydzielonym pasie działania.

STUDIUM OPERACYJNE TERENU DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH ZGRUPOWANIA ODWODOWEGO GRUPY OPERACYJNEJ "GALICJA"

- ocena najbardziej prawdopodobnego sposobu działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika (w ramach IPB - Rozpoznawcze Przygotowania Pola Walki) w przypadku rozbicia zgrupowań I rzutu GO "Galicja" i przekroczenia przez przeciwnika rubieży Wisły;
- ocena wojsk własnych (zgrupowanie odwodowe);

- warianty działania Zgrupowania Odwodowego (rozważenie i porównanie) w celu: (określenia ewentualnych rubieży obronnych (w przypadku rozbicia zgrupowań I rzutu GO "Galicja" i potrzeby wykorzystania sił odwodu na rubieżach obronnych w obszarze tyłowym; określenia kierunków przegrupowania (w przypadku potrzeby reagowania na kierunkach działań opóźniających zgrupowań "Beskidy" lub "Bieszczady");
- synchronizacja działań poszczególnych elementów ugrupowania Zgrupowania odwodowego w przydzielonym pasie działania (w przypadku prowadzenia działań opóźniających przez zgrupowania I rzutu) oraz: (w przypadku potrzeby prowadzenia działań obronnych (po rozbiciu zgrupowań I rzutu GO "Galicja" i przekroczenia przez przeciwnika rubieży Wisły); w przypadku potrzeby reagowania sił odwodu na kierunkach działań opóźniających zgrupowań "Beskidy" lub "Bieszczady";
- współdziałanie z jednostkami Policji Państwowej i Straży Granicznej w okresie przygotowania i prowadzenia działań wojennych;
- wykorzystanie obiektów infrastruktury militarnej i pozamilitarnej znajdujących się w pasie działania;
- rozkaz dowódcy Zgrupowania odwodowego do uderzenia na kierunku działania zgrupowania "Beskidy" lub zgrupowania "Bieszczady".

STUDIUM OPERACYJNE OBSZARU ODPOWIEDZIALNOŚCI OBRONNEJ GRUPY OPERACYJNEJ "GALICJA"

- ocena najbardziej prawdopodobnego sposobu działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika;
- ocena wojsk własnych;
- warianty działania Grupy Operacyjnej "Galicja" w przydzielonym obszarze odpowiedzialności (rozważenie i porównanie);
- synchronizacja działań poszczególnych elementów ugrupowania Grupy Operacyjnej "Galicja" w przydzielonym obszarze odpowiedzialności (rozważenie i porównanie);
- współdziałanie z jednostkami Policji Państwowej i Straży Granicznej w okresie przygotowania i prowadzenia operacji opóźniającej;
- wykorzystanie obiektów infrastruktury militarnej i pozamilitarnej znajdujących się w obszarze odpowiedzialności;
- rozkaz operacyjny dowódcy Grupy Operacyjnej "Galicja" do prowadzenia operacji opóźniającej w przydzielonym obszarze odpowiedzialności.

ZADANIA INDYWIDUALNE DO OPRACOWANIA WNIOSKÓW Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

WYBRANE ZAGADNIENIA PROWADZENIA DZIAŁAŃ WOJENNYCH W GÓRNOŚLĄSKIM I MAŁOPOLSKIM REJONIE OPERACYJNYM

- Ocena granicy państwowej i strefy przygranicznej w obszarze odpowiedzialności Grupy Operacyjnej "GALICJA" (od ZEBRZYDOWIC do m. HREBENNE);
- Ocena przełęczy i przejść karpackich w obszarze odpowiedzialności Grupy Operacyjnej "GALICJA" (od ZEBRZYDOWIC do m. HREBENNE) oraz drożni prowa-

dzącej od nich w głąb kraju (w aspekcie prowadzenia działań zaczepnych przez potencjalnego przeciwnika i działań opóźniających własnych wojsk - bez odnoszenia się do konkretnych sił czy przyjętego ugrupowania);
- Rubieże dogodne do obrony (Górnośląski Rejon Operacyjny) - w przypadku prowadzenia działań w kierunku: południe - północ, w przypadku prowadzenia działań w kierunku: zachód - wschód, w przypadku prowadzenia działań w kierunku: wschód - zachód;
- Rubieże dogodne do obrony (Małopolski Rejon Operacyjny) - w przypadku prowadzenia działań w kierunku: południe - północ, w przypadku prowadzenia działań w kierunku: zachód - wschód, w przypadku prowadzenia działań w kierunku: wschód - zachód;
- Wykorzystanie kompleksów leśnych w obszarze odpowiedzialności Grupy Operacyjnej "GALICJA" (w aspekcie ukrycia własnych przegrupowań i rozmieszczenia w rejonach ześrodkowania, itp.);
- Ocena sieci hydrograficznej w obszarze odpowiedzialności Grupy Operacyjnej "GALICJA" w aspekcie wykorzystania ich jako naturalnych rubieży obronnych (uwzględnić południowo - północny i zachodnio - wschodni kierunek działania potencjalnego przeciwnika);
- Ocena Wisły jako ostatecznej rubieży opóźniania lub obrony (w przypadku prowadzenia działań w z południa na północ). Znaczenie Wisły jako przeszkody terenowej w przypadku prowadzenia działań z kierunku zachód - wschód lub jednocześnie z obu kierunków (południowo - północny i zachodnio - wschodni);
- Możliwości współpracy z organami administracji państwowej i samorządowej w okresie przygotowania i prowadzenia działań opóźniających: (województwo Śląskie, województwo Małopolskie, województwo Podkarpackie);
- Możliwości współpracy z organami administracji wojskowej w okresie przygotowania i pro wadzenia działań opóźniających: Wojewódzki Sztab Wojskowy w Katowicach (+ podległe WKU), Wojewódzki Sztab Wojskowy w Krakowie (+ podległe WKU), Wojewódzki Sztab Wojskowy w Rzeszowie (+ podległe WKU);
- Możliwości operacyjnego przygotowania terenu w pasie działania Zgrupowania "BESKIDY" (wykorzystanie elementów infrastruktury naturalnej i sztucznej). Określenie obiektów kluczowych, których utrzymywanie powinno utrudnić działania potencjalnego przeciwnika;
- Możliwości operacyjnego przygotowania terenu w pasie działania Zgrupowania "BIESZCZADY" (wykorzystanie elementów infrastruktury naturalnej i sztucznej);
- Możliwości reagowania posiadanymi siłami i środkami (wszystkie oddziały i związki taktyczne znajdują się w miejscach stałej dyslokacji) w przypadku "nagłego" uderzenia przez potencjalnego przeciwnika (siły potencjalnego przeciwnika uwzględnić we własnym zakresie);
- Ocena zagrożenia militarnego (rzeczywistego) w "obszarze" Górnośląskiego Małopolskiego Rejonu Operacyjnego.

WYBRANE PRZYKŁADY PROWADZENIA DZIAŁAŃ ZBROJNYCH W GÓRNOŚLĄSKIM ORAZ MAŁOPOLKIM REJONIE OPERACYJNYM

- Zarys historii militarnej Górnego Śląska;
- Walki w okolicach Lublińca we wrześniu 1939 roku (analiza walk 74 pp);
- Bitwa pod Mokrą we wrześniu 1939 roku (analiza + mapa przebiegu bitwy);
- Walki 2 pp leg. 4 i 5 września 1939 roku w rejonie Borowej Góry /279 m n.p.m./ (znaczenie pozycji obronnej; analiza działań; rekonstrukcja przebiegu walk);

- Największe bitwy i potyczki powstań śląskich na obszarze dawnego okręgu katowickiego (analiza + mapa walk);
- Specyfika prowadzenia działań specjalnych w III powstaniu śląskim;
- Rola fortyfikacji górnośląskich w systemie obronnych Rzeczypospolitej we wrześniu 1939 roku (analiza; przykłady bojowego wykorzystania);
- Walki w rejonie Pszczyny we wrześniu 1939 roku);
- Walki zbrojne w okolicach Kuźni Raciborskiej w 1945 r.;
- Walki o pozycję umocnioną Węgierska Górka w dniach 2-3 września 1939 roku;
- Zarys historii militarnej Galicji Zachodniej;
- Konflikty polsko - czeskie o Śląsk Cieszyński w 1919 i 1938 roku jako przykład konfliktów granicznych;
- Obozy koncentracyjne i obozy pracy jako elementy eksterminacji narodów niegermańskich przez III Rzeszę;
- Wykorzystanie właściwości terenowych obszaru Beskidów i Tatr w działaniach wojennych I i II wojny światowej;
- Walki 10 BKZmot. z niemieckim 22 KPanc. w okolicach Jordanowa we wrześniu 1939 roku;
- Charakterystyka organizacyjna i zarys działań bojowych A. „Kraków" w 1939 r.;
- Charakterystyka organizacyjna i zarys działań bojowych A. „Karpaty" w 1939 r.;
- Charakterystyka organizacyjna i zarys działań bojowych Grupy Operacyjnej „Bielsko" we wrześniu 1939 roku;
- Charakterystyka organizacyjna i zarys działań bojowych Grupy Operacyjnej „Śląsk" we wrześniu 1939 roku;
- Działania zbrojne brygady płk. Stanisława Maczka w okolicach Mszany Dolnej we wrześniu 1939 roku;
- Przeciwuderzenie niemieckie pod Gorlicami w 1915 roku;
- System obrony rosyjskiej w okolicach Gorlic w 1915 roku;
- Galicyjskie cmentarze wojenne I wojny światowej (1914-1918);
- Przebieg walk obronnych w okolicach Rzeszowa we wrześniu 1939 roku;
- Charakterystyka organizacyjna i przebieg działań wojennych "Grupy dywizji karpackich" gen. K. Sosnkowskiego we wrześniu 1939 roku;
- Działania wojenne 11 Karpackiej Dywizji Piechoty we wrześniu 1939 roku;
- Działania wojenne nad Sanem w I wojnie światowej (1914-1918) i we wrześniu 1939 roku;

WYBRANE ZAGADNIENIA GEOGRAFICZNEJ OCENY GÓRNOŚLĄSKIEGO I MAŁOPOLSKIEGO REJONU OPERACYJNEGO

- Zasoby ogólnodostępnej informacji przestrzennej w działaniach militarnych;
- Geoinformacje w analizie zagrożenia terrorystycznego;
- Wojskowo - geograficzna charakterystyka Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (geoinformacje niezbędne do analizy tej przestrzeni);
- Rodzaje zagrożeń przemysłowych na obszarze podróży. Przykłady obiektów stwarzających zagrożenie, zasięgi i specyfika oddziaływania - identyfikacja rejonów. Ocena warunków geograficznych rejonów zagrożeń i ich wpływu na zasięg oddziaływania zagrożeń;
- Wojskowo - geograficzna waloryzacja obszaru podróży;
- Wojskowo - geograficzna analiza i wybór obiektów pierwszego ataku przeciwnika (na obszarze podróży);
- Wojskowo - geograficzna charakterystyka obszaru zainteresowania na wybranych punktach pracy w terenie (OCOKA w ramach IPB dla wybranego kierunku).

mgr inż. Piotr SUCHANEK

OŚRODEK OPORU „WĘGIERSKA GÓRKA"

Zasadniczym rejonem koncentracji wojsk niemieckich mających uderzyć na Żywiecczyznę był rejon miejscowości Czadca, na północnej Słowacji. Stąd w kierunku Żywca prowadziły zarówno połączenia drogowe, jak i linia kolejowa. Szlaki te biegły przez Zwardoń, Rajczę i dalej na północ przez Węgierską Górkę, dzięki czemu prowadzone tędy natarcie po przeniknięciu doliną Soły łatwo wyszłoby w głąb Polski w rejon Oświęcim-Wadowice, zagrażając tyłom armii „Kraków". W oczach wojskowego stratega podejmującego przygotowania do obrony żywiecczyzny, już pobieżna analiza ukształtowania terenu zwracała uwagę na okolicę Węgierskiej Górki. Prowadzące od Zwardonia szosa i linia kolejowa biegną wąską doliną kierującą się początkowo na wschód, by dopiero poniżej Rajczy skręcić na północ. Boczne doliny są ślepe i wychodzą z nich jedynie szlaki piesze, lecz pod Milówką dolina Soły rozszerza się i łączy z doliną Kamesznicy i Szarego, którą prowadzi droga z przełęczy Jabłonkowskiej. Dopiero dalej na północ w rejonie Węgierskiej Górki, dolina Soły ponownie zwęża się do około 500 m; przebiegają tu równolegle trzy trasy komunikacyjne: linia kolejowa prowadząca wschodnim brzegiem rzeki i zbudowany w 2 połowie XIX w. tzw. trakt cesarki z Żywca do Ustronia na zachodnim brzegu Soły. Dolina wcina się tu pomiędzy masyw Baraniej Góry (1220 m n.p.m.) z zachodu oraz podnóże masywu Pilska wyznaczone przez górę Prusów (1010 m n.p.m.) i wzgórza w rejonie Żabnicy i Cięciny ze wschodu (w obu masywach nie było żadnych bocznych dróg, a strome i w większości zalesione zbocza wykluczały użycie pojazdów). W tym rejonie Soła płynie zachodnim skrajem dna doliny, gdzie opływa podnóża trudnodostępnych stoków Małej Baraniej i gdzie wpada do niej rzeczka Żabniczka, wypływająca z odchodzącej na wschód doliny. Północny brzeg doliny Żabniczki wyznaczają wzniesienia Bukowina (510 m npm.) i Grapa (612 m npm.). Te dogodne warunki naturalne – wąska dolina obramowana wzgórzami o trudnodostępnych stokach – zdecydowały o zlokalizowaniu tu fortyfikacji stałych ośrodka oporu „Węgierska Górka", które miały przeciąć dolinę Soły biegnąc wzdłuż Żabniczki i w oparciu o wzg. 510 utworzyć linię pomiędzy wzgórzami 593 (na pn-zach. od Węgierskiej Górki) i 612. Czołowy front obronny miał być flankowany ogniem artylerii fortecznej z dwóch tradytorów zbudowanych u podnóża wzgórz 593 i 612, a zapole ośrodka oporu miało być bronione ogniem dział rozmieszonych w dolinie Cięciny.

Zaprojektowany w dolinie Soły ośrodek oporu „Węgierska Górka" miał obejmować 16 schronów bojowych rozlokowanych na froncie o szerokości około 3 km. Koncepcja umoc-

nień zawarta w „Planie taktyczno-fortyfikacyjnym" musiała rozwiązywać problem właściwego przygotowania obrony tak, aby nadać jej niezbędną głębokość, zapewnić wzajemne wsparcie obiektów ogniami krzyżowymi oraz odpowiednio przygotować obronę zapola dla zamknięcia linii obrony w pierścień.

Analiza lokalizacji wzniesionych i budowanych schronów bojowych pozwala stwierdzić, że dla realizacji tego zamiaru przyjęto ugrupowanie obronne, mające składać się z trzech grup schronów bojowych rozmieszczonych wzdłuż czołowej linii obrony i uzupełnionych przez samodzielne obiekty na zapolu wyznaczające tyłową linię obrony. Całość uzupełniałyby fortyfikacje polowe, które na linii tyłowej prawdopodobnie zgrupowano by wokół wzniesionych tu obiektów. Grupa centralna „Soła" miała zajmować dno doliny ryglując drogi i tor kolejowy, przy czym czołowe schrony bojowe miały być rozmieszczone na południowym brzegu rzeczki Żabniczka, wschodniego dopływu Soły. Grupy skrzydłowe miałyby zapewnić wsparcie grupie „Sokoła" i uniemożliwić płytkie obejście umocnień. Na zachodnim skrzydle fortyfikatorzy planowali grupę „Barania", rozciągającą się ponad traktem cesarskim aż na wzgórze 593. Na skrzydle wschodnim miałyby znaleźć się schrony grupy "Żabnica", rozmieszczone na wzgórzu 510 "Bukowina" i zachodnich stokach wzgórza 612 "Grapa". Obiekty tyłowe zamierzano umieścić w dolinie Cięciny i w okolicy Zawodzia. Płk T. Zieleniewski zaplanował tu budowę 16 schronów, z których wykonano tylko 5. Natomiast badania terenowe i wywiad przeprowadzony wśród mieszkańców wskazują na rozpoczęcie budowy aż w 21 punktach, przy czym za miejsce budowy autorzy przyjęli wskazywany w relacjach teren otoczony przez wojsko wysokim płotem, na który zwieziono materiały budowlane oraz rozpoczęto wykopy pod fundamenty lub prace betoniarskie. Rozbieżność może wyjaśniać jednoczesna ze schronami bojowymi, budowa dzieł pozornych lub też, co autorzy przyjęli za bardziej prawdopodobne, zastąpienie części stanowisk polowych małymi schronami żelbetowymi, które w końcu lipca przydzielono dla Żywca. Dla wszystkich zlokalizowanych schronów bojowych autorzy przyjęli jednolitą numerację do W-1 do W-21 w oparciu o stosowaną przez projektantów fortyfikacji polskich zasadę nadawania obiektom kryptonimów zaczynających się na tę samą literę alfabetu, zapożyczoną z początku najbliższej nazwy geograficznej (zwykle miejscowości)".

Najsilniejszy sektor ośrodka oporu „Węgierska Górka" miała stanowić położona na prawym (zachodnim) skrzydle grupa „Barania". W zamierzeniu tworzyłoby ją 7 schronów bojowych, a granicę z grupą centralną stanowiłoby koryto rzeki Soły. Zbudowano tu dwa schrony bojowe, które wzięły udział w walkach: W-1 „Waligóra" noszący w trakcie budowy kryptonim „Barania 1" oraz W-2 „Włóczęga" oznaczany jako „Barania 2". Schron „Waligóra" mie-

ścił półbaterię armat którymi kontrolował wschodnią cześć doliny Soły i dolinę Żabniczki, zapewniając wsparcie obiektom grupy „Soła" i „Bukowina". Ponadto umieszczony w nim ckm kontrolował zapole i wspierał tyłową grupę umocnień „Zawodzie" panując ogniem nad korytem Soły i traktem cesarskim. Zbudowany poniżej „Waligóry" schron „Włóczęga" panował ogniem armaty ppanc i ckm nad szosą i torem kolejowym oraz prawym skrzydłem grupy „Soła", a ogniem czołowym ckm miałby wspierać pierwszą linię obrony. Ponieważ ustalone zostały miejsca budowy 6 kolejnych schronów bojowych grupy „Barania" (na mapie oznaczone od W-6 do W-10) można podjąć próbę odczytania organizacji obrony i dawanych przez obiekty ogni. Czołową linię obrony miałyby wyznaczyć obiekty W-6 i W 7, które zaprojektowano jako wyniesione na przeciwstok doliny strumienia Kubisówka. Można zauważyć, że z uwagi na ukrycie w przeciwstoku miałyby ograniczone możliwości prowadzenia obrony czołowej i obok wzajemnego wsparcia musiałyby liczyć na wsparcie schronu „Włóczęga" oraz pomoc tyłowych obiektów W-8 i W-9. Jeśli przewidywano tu użycie kopuł pancernych, to w schronie W-6 służyłaby ona jedynie do obserwacji i obrony bliskiej. Schrony W-8 i W-9 zbudowano by 700-800 m za schronami czołowymi, lecz byłyby dominująco położone kilkadziesiąt metrów wyżej.

W zadaniach ogniowych tych obiektów obok wsparcia wzajemnego i osłony położonych niżej schronów grupy, przewidywano zapewne konieczność obrony zapola ośrodka oporu i współpracy z tyłową grupą „Zawodzie". Z uwagi na zadanie prowadzenia obrony okrężnej schrony W-8 i W 9 mogłyby być zbliżone do schronów ośrodka oporu „Korbielów" (np. K-1) lub mieć formę „blokhauzu", pozbawionego kopuły pancernej, lecz wyposażonego w liczne strzelnice schronu do ognia okrężnego. Schron W 10 zamierzano wybudować w skarpie poniżej traktu cesarskiego, naprzeciw ujścia Żabniczki, a jego zadaniem byłoby prawdopodobnie panowanie ogniem ckm nad korytem tej rzeczki i przeszkodami na przedpolu schronów W-14 i W-15. Z uwagi na zadanie i ukrycie w skarpie mógł to być mały żelbetowy schron dla 1 ckm, typowy dla umocnień polowych.

Centralny sektor ośrodka oporu „Węgierska Górka" miała stanowić grupa „Soła", w zamierzeniu obejmująca 6 obiektów i rozciągająca się na płaskim dnie doliny od wschodniego brzegu rzeki do podnóża wzgórza „Bukowina". Zbudowano tu tylko jeden z zaplanowanych schronów bojowych: położony na lewym skrzydle grupy obiekt W-3 „Wędrowiec" noszący w trakcie budowy kryptonim „Soła 1". Zadaniem tego schronu było panowanie ogniem ckm i armaty ppanc. nad szosą i linią kolejową do Żywca oraz wsparcie schronów czołowych W-15, W-16 i osłona sąsiadów W 13 oraz W 4 „Wąwóz". Spośród niewykonanych schronów grupy „Soła": dwa: W-15 i W-16 miały być silnie wysunięte w przód, przed koryto Żabniczki. Tu również zaplanowano ukrycie schronów w przeciwstoku, przy czym z uwagi na ukształtowa-

nie terenu jedynie sylwetka schronu W-16 byłaby całkowicie schowana przed obserwatorem na przedpolu. Ponieważ podstawowym zadaniem obu tych schronów miało być ryglowanie toru i szosy nie można wykluczyć, iż planowano uzbrojenie ich w umieszczone w kopule pancernej forteczne armaty ppanc. prowadzące ogień czołowy. Obiekty W-11, W-12 i W-13 miały stanowić ogniwa pogłębiające obronę w sektorze „Soła", przy czym roboty przy W-11 były dość daleko zaawansowane co wskazuje na większe znaczenie tego obiektu.

Lewe skrzydło umocnień zajmowała grupa „Żabnica", którą miało tworzyć 6 obiektów rozmieszczonych na wzgórzu 510 „Bukowina" i zachodnich stokach wzgórza 612 „Grapa". Zbudowano tu dwa schrony bojowe, z których jeden: W-4 „Wąwóz" wziął udział w walkach, natomiast drugi: W-5 „Wyrwidąb" nie został obsadzony. Prawdopodobnie, obok niskiego stopnia wykonania prac i braku kopuły pancernej, było to spowodowane faktem skierowania strzelnic na zapole, ku nieistniejącym jeszcze schronom (W-17 i W-20). Obiektem przy którym prace budowlane były najdalej zaawansowane był sąsiedni schron W-17, w którym wykonano płytę fundamentową. Jeden z pozostałych obiektów: W-18 lub W-19 miał być prawdopodobnie drugim tradytorem artyleryjskim.

Na pozycjach tyłowych podjęto budowę dwóch schronów bojowych. W dolinie Cięciny, na stoku wzgórza 480, budowany był obiekt ciężkiej konstrukcji (W-20), o czym świadczy usytuowanie strzelnicy ckm i rur dla przyrządów optycznych schronu „Wyrwidąb". Drugi z odcinków tyłowych obejmujący także pojedynczy schron bojowy (W-21) budowano w rejonie osady Zawodzie na lewym brzegu Soły. Oba te schrony byłyby prawdopodobnie przeznaczone do prowadzenie ognia okrężnego.

ROMAN FRODYMA

GALICYJSKIE CMENTARZE WOJENNE Z LAT 1914 -1915

Wy, coście padli za Ojczyznę w boju
Wróg, czy przyjaciel - dokonawszy czynu
Śpijcie złączeni w tej ziemi pokoju
Zarówno zdobi Was wieniec wawrzynu

OKRĘG WOJSKOWY „GALICJA ZACHODNIA"
podział na okręgi cmentarne

PLAN CMENTARZA NUMER 11

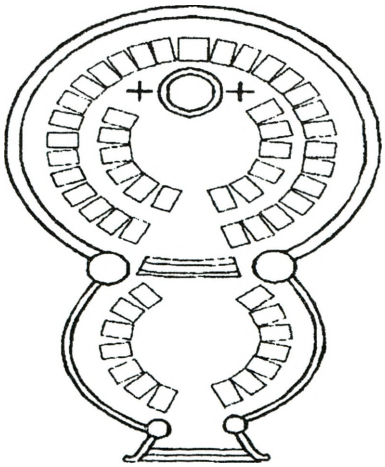

RODZAJE KRZYŻY NAGROBNYCH

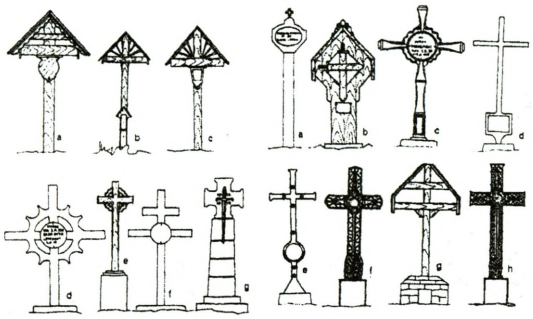

MAPA OKRĘGU ŻMIGRÓD

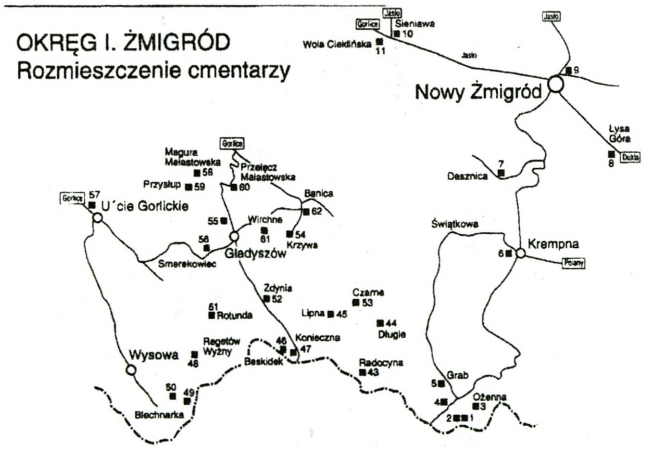

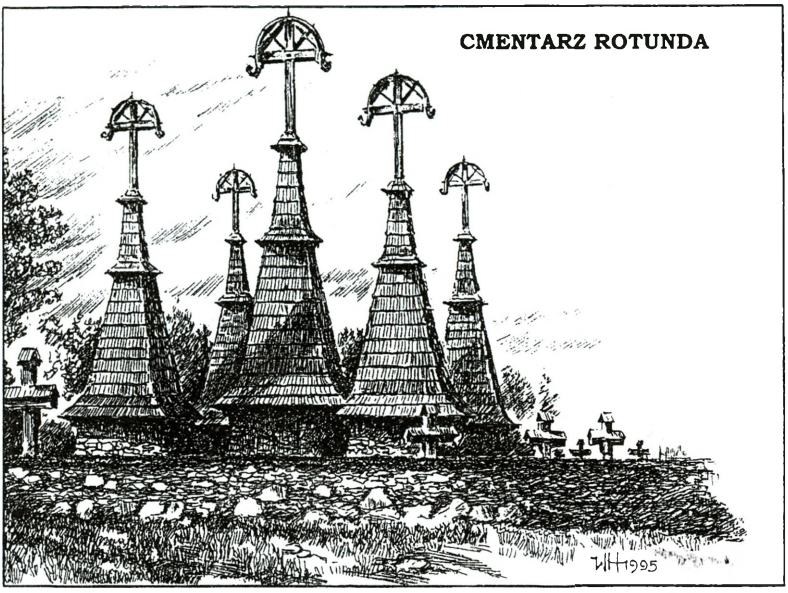
CMENTARZ ROTUNDA
1995

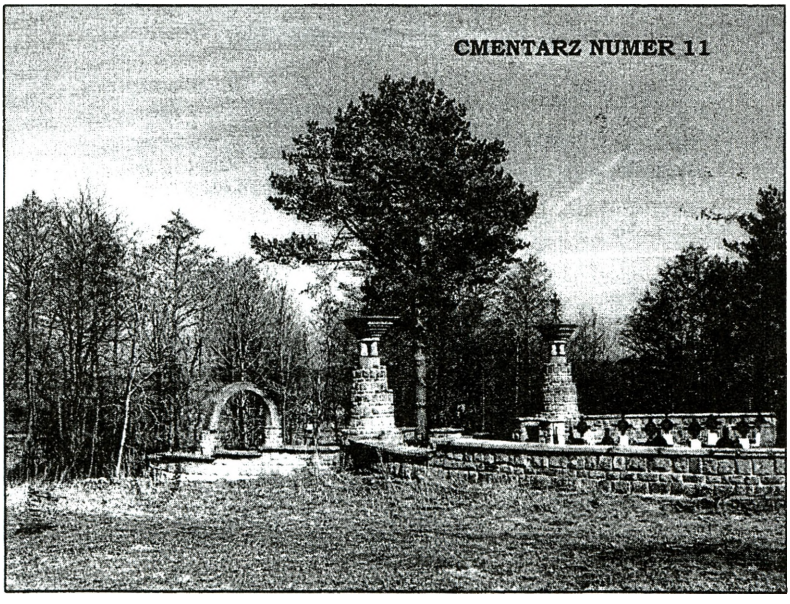
CMENTARZ NUMER 11

MAPA OKRĘGU JASŁO
Tuchów
Swoszowa
33
Olpiny
32
Szerzyny
34
35
31
Święcany
30
Bugaj
29
Jabłonica
28
Skołyszyn
27
26
Sławęcin
Trzcinica
25
Krajowice
37
Kołaczyce
39
Pilzno
Bieździedza
40
41
Bieździadka
Siekiówka
42
38
36
Podzamcze
Warzyce
21
Bierówka
20
Jasło
22
23
24
Krosno
Rzeszów
19
Tarnowiec
15
Harklowa
Osobnica
16
17
Dębowiec
18
13
Cięklin
14
12
Nowy Żmigród
OKRĘG II. JASŁO
Rozmieszczenie cmentarzy

MAPA OKRĘGU GORLICE

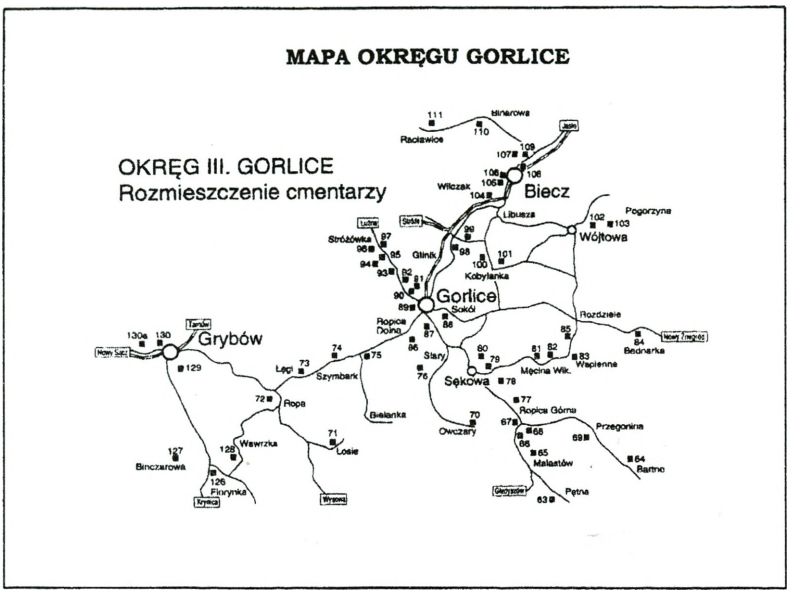

MAPA OKRĘGU ŁUŻNA

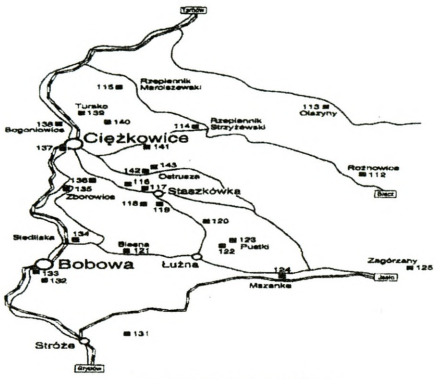

OKRĘG IV. ŁUŻNA
Rozmieszczenie cmentarzy

MAPA OKRĘGU PILZNO

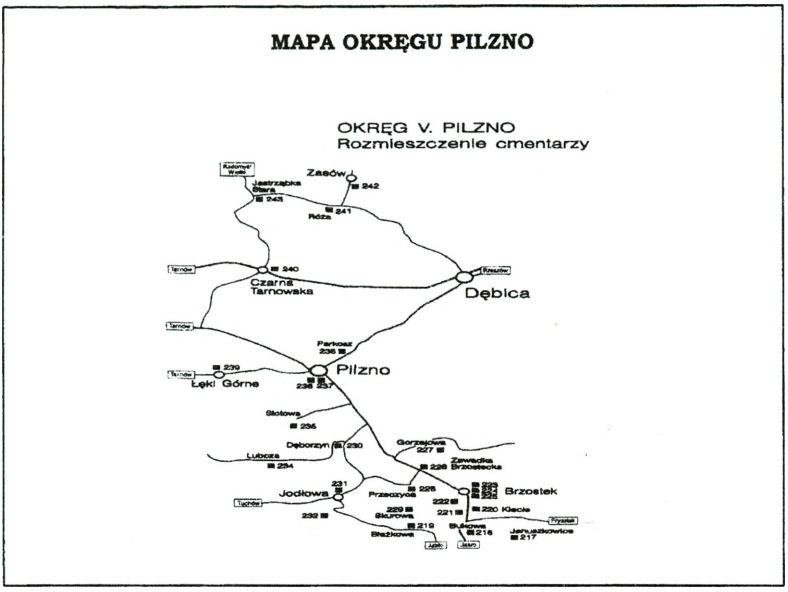

kpt. inż. Jan WOJNO

STUDIUM OPERACYJNE OBSZARU DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH GRUPY OPERACYJNEJ „GALICJA"[1]

Ocena możliwości prowadzenia działań zaczepnych przez przeciwnika.

Biorąc pod uwagę warunki naturalne, w jakich przebiegają granice obszaru odpowiedzialności GO „Galicja", **najmniej prawdopodobnym kierunkiem uderzenia wydaje się być kierunek południowy, gdyż granica na tym kierunku przebiega w bardzo trudnym terenie.** Pomimo małego prawdopodobieństwa uderzenia z południa, kierunek ten nie może być w żadnym wypadku lekceważony lub pomijany w kalkulacjach operacyjnych. Wykonując uderzenie z tego kierunku przeciwnik może liczyć na zaskoczenie., Dlatego też zakładając, że główne uderzenie potencjalny przeciwnik może wykonać ze wschodu, przewidywać należy konieczność osłony północnego i południowego skrzydła ze szczególnym zwróceniem uwagi właśnie na południe. Posiadanie silnych skrzydeł utrudni lub wręcz uniemożliwi przeciwnikowi wykonanie manewru oskrzydlającego i znacznie zwiększy skuteczność obrony.

Przedstawione wyżej cele operacyjne będą możliwe do realizacji, gdy przeciwnik zrealizuje cele taktyczne polegające na opanowaniu gór, przez co uzyska swobodę działania na kierunku głównego uderzenia.

W przygranicznym pasie południowo - wschodniej części obszaru znajdują się charakterystyczne przejścia zwrócone w kierunku wschód-zachód jak i północ-południe. Najważniejszymi przejściami w kierunku wschód-zachód są: *Brama Przemyska, a* w kierunku północ - południe: przełęcze w *Beskidzie Niskim i Brama Morawska.*

Na terytorium „Karpatii" można wyróżnić trzy duże obszary do koncentracji wojsk przewidzianych do prowadzenia działań na kierunku północnym i zachodnim. Są to *Wyżyna Ondrawska, Obniżenie Czesko - Morawskie* i rejon: *Sambor - Drogobycz – Lwów.*

Wyżyna Ondracka graniczy z *Beskidem Niskim* i wyprowadza na *Podkarpacie* i *Kotliną Sandomierską.* Teren po obu stronach granicy w **40%** jest zalesiony, co ułatwia koncentrację wojsk jednak znacznie utrudnia marsz poza drogami. Ruch poza drogami jest możliwy tylko na niewielu odcinkach a szerokość dolin **(1000 -1500 m)** ogranicza ich pojemność do sił około **1 – 2 batalionów.**

Obniżenie Czesko - Morawskie leży w bezpośredniej bliskości *Bramy Morawskiej.* Dobrze rozwinięta drożnia ułatwia rozwinięcie wojsk i szybkie wyjście na *Górnośląski Okręg*

[1] Opracowano na podstawie J.Skrzyp i S.Stańczyk, Wojskowo-geograficzna ocena terytorium RP oraz przyległych do niej obszarów (dogodne kierunki uderzeń oraz rejony operacyjne), Warszawa 1992.

Przemysłowy.

Rejon: *Sambor – Drogobycz – Lwów*, skąd można wyprowadzić uderzenie w kierunku zachodnim, należy traktować jako główny rejon koncentracji.

W paśmie *Beskidów* gdzie na ogół warunki prowadzenia działań zaczepnych są trudne za najtrudniejszy odcinek należy uznać masyw *Beskidu Wysokiego* (**200 km** długości i wyniosłości ponad **1000 m** n.p.m.). Poszczególne części tego masywu oddzielone są od siebie dolinami rzek mających tutaj swoje źródła *(Soła, Skawa, Raba, Poprad)* Płyną one głębokimi dolinami tworząc przełomy bardzo trudne do pokonania. Południowa strona pasma, ze względu na znaczne zalesienie i wysokość bezwzględną jest trudnodostępna i posiada małą pojemność operacyjną. Jednak i na tym obszarze jest kilka kierunków i rejonów gdzie możliwe jest prowadzenie działań zaczepnych.

Posiadanie przez współczesne armie sił powietrzno - manewrowych stwarza możliwość zaskakującego rozpoczęcia działań wojennych bez uprzedniej koncentracji wojsk na granicy państwa, zaś sposób prowadzenia działań zaczepnych będzie zależał od szeregu czynników, z których głównym będzie cel działania.

Celem uderzenia pomocniczego może być:

- udzielenie pomocy siłom głównym;
- próba zaskoczenia broniących się wojsk na terenie kraju uderzenia z niespodziewanego kierunku;
- osłona skrzydła lub samodzielne działanie w celu zagarnięcia spornego terenu.

Powietrzno lądowy charakter działań spowoduje jednoczesne uderzenie zarówno na przednią linię obrony jak i na obiekty położone w głębi. Skutkiem tego może być sparaliżowanie obrony i szybkie wtargnięcie zgrupowań uderzeniowych na terytorium kraju i utrudnienie manewru odwodów na zagrożone kierunki. **Sądzić należy, że w działaniach szeroko wykorzystane będą taktyczne desanty powietrzne, zarówno w operacji powietrznej jak i lądowej.** W operacji powietrznej ich zadanie może polegać na porażeniu środków systemu rozpoznania obrony przeciwlotniczej i systemu dowodzenia. W operacji lądowej - na opanowaniu newralgicznych, łatwych do obrony rejonów w głębi ugrupowania broniących się wojsk.

Obiektami uderzenia będą, więc przełęcze górskie, węzły dróg i inne miejsca kanalizujące ruch wojsk, a więc obiekty, które ze względu na duże walory obronne mogłyby zahamować natarcie. **Góry sprzyjać będą obrońcy, pozwolą ukryć siły, utrudnią rozpoznanie i celność ataku lotniczego oraz kanalizować będą działanie zgrupowań zaczepnych wojsk lądowych.** Warunkiem powodzenia przeciwnika będzie działanie z zaskoczenia.

Operacja zaczepna może być prowadzona według następującego scenariusza:

- uderzenie lotnictwa i rakiet na stanowiska dowodzenia, węzły łączności, obiekty OPL i OP oraz lotniska z jednoczesnym uderzeniem środkami WRE;
- opanowanie newralgicznych obiektów przez wysadzenie taktycznych desantów powietrznych i grup desantowo - szturmowych;
- odcięcie i ograniczenie możliwości manewru odwodów;
- uderzenie wojsk lądowych z zastosowaniem różnorodnych form manewru (oskrzydlenie, obejście, przenikanie).

Z powyższego wynika, że trwałość obrony zależy od jej możliwości przetrwania uderzeń lotniczo - rakietowych oraz od możliwości odparcia uderzenia wojsk lądowych.

Ocena sił i środków niezbędnych do obrony

Szczelne obsadzenie wojskami południowej granicy obszaru jest przedsięwzięciem zarówno niemożliwym do wykonania jak również niecelowym, gdyż góry ze względu na ich właściwości nie potrzebują ciągłego frontu obrony. Bronione winny być dogodne kierunki do natarcia, pozostałe zaś wystarczy dozorować. Obrona południowo - wschodniej granicy musi mieć taki charakter, aby mogła się przeciwstawić prezentowanemu wcześniej hipotetycznemu natarciu przeciwnika. Jej głównym celem będzie związanie znacznych sił i niedopuszczenie do przeniesienia działań poza obrys terenu górzystego, (co zapewni swobodę) i rozwinięcia uderzenia w głąb kraju przez główne zgrupowanie.

Zadanie to będzie zrealizowane, gdy:

- nie dopuści się do rozbicia systemu obrony uderzeniami lotnictwa i wojsk lądowych;
- utrudni się przerzut jego sił drogą powietrzną;
- zorganizuje się silną obronę na dogodnych do działania przeciwnika kierunkach.

Obrona przed uderzeniami z powietrza będzie możliwa przy zastosowaniu sił OP, które realizując obronę strefową i strefowo - obiektową zredukują do minimum skutki uderzeń lotnictwa przeciwnika i uniemożliwią przeciwnikowi efektywne wykorzystanie grup desantowo -szturmowych i taktycznych desantów powietrznych.

W pierwszym rzędzie należy, więc zorganizować efektywny system rozpoznania i powiadamiania o przeciwniku powietrznym. Ze względu na ograniczone możliwości rozpoznania radiolokacyjnego w górach może zaistnieć potrzeba oparcia się na systemie rozpoznania wzrokowego.

Walka z siłami przerzucanymi drogą powietrzną będzie kontynuowana na lądzie. Do tego celu służyć będą odwody przeciwdesantowe, czy też odwody ogólne o dużej mobilności. Zadania te mogą być realizowane we współdziałaniu z wojskami OT. Wymagać to będzie wyznaczenia stref odpowiedzialności z możliwością wariantowego działania w zależności od kierunków zagrożeń.

Zadania początkowego okresu wojny powinny realizować Siły Szybkiego Reagowania. Będą one zmuszone działać w obszarze osłony, aby we współdziałaniu z wojskami OT dezorganizować i opóźniać natarcie przeciwnika i przez to umożliwić rozwinięcie sił głównych wojsk operacyjnych na wcześniej przygotowanych pod względem inżynieryjnym rubieżach stanowiących główną linię obrony.

Ugrupowanie bojowe powinno zapewnić:

- samodzielność działania na poszczególnych kierunkach;
- szybką reakcję;
- optymalne wykorzystanie posiadanych sił i środków;
- swobodę manewru wojsk;
- szczelność obrony;
- warunki współdziałania i sprawnego dowodzenia elementami ugrupowania bojowego.

Ważną rolę w koncepcji obrony **spełniać będzie rozbudowa inżynieryjna terenu,** która powinna zwiększyć skuteczność systemu ognia i spotęgować siłę rażenia oraz zapewnić osłonę przed środkami rażenia przeciwnika i ułatwić manewr sił na zagrożone kierunki.

Operacyjno - taktyczna ocena dostępnych kierunków z wyeksponowaniem ich pojemności pozwoli określić niezbędną ilość sił i środków, jakie należałoby zaangażować do jego wykonania.

W obszarze GO „Galicja" występuje pięć dogodnych kierunków do uderzenia. Są to: *Jabłonków - Myślenice przez Kotlinę Żywiecką, Tresna - Kraków* przez *Kotlinę Nowotarską* oraz dwa kierunki w *Beskidzie Niskim - przez* przełęcz *Tylicką* i *Łysą Polaną* w kierunku *Grzybowa* i *Gorlic,* przełęcz *Dukielska* i *Łupkowska* w kierunku *Krosna* i *Sanoka* oraz kierunek *Rzeszów-Przemyśl.*

Kierunek *Jabłonków - Myślenice przez Kotlinę Żywiecką* stwarza możliwość uderzenia w kierunku *Krakowa* lub *Bielska Białej.* Pojemność jego jest stosunkowo duża. Drożnia i warunki terenowe pozwalające na prowadzenie ograniczonych działań poza drogami pozwalają określić pojemność tego rejonu na **1 - 2 ZT.** Do przeciwstawienia się tym siłom należałoby zaangażować **1 - 2 BZ,** których głównym zadaniem byłoby uniemożliwienie przeciwnikowi wyjścia w *Kotlinę Żywiecką.* Dogodną do realizacji takiego zadania byłaby rubież *Węgierska Górka - Żabieniec - Krzyżowa.* Siły przewidziane do działania na tym kierunku powinny być rozmieszczone w *Bielsku Białej* lub *Żywcu.* Z tych miejscowości do najdalej wysuniętej linii obrony odległość wynosiłyby **20 - 30 km.** Przemieszczenie wojsk na nią, mogłoby zająć w sprzyjających warunkach **1 - 2** godziny.

Kolejnym kierunkiem możliwym do działania na tym obszarze jest kierunek *Tresna Kraków przez Kotlinę Nowotarską, Rabkę* i *Bochnię.* Wejście w wymienioną kotlinę nie stanowi problemu ani z kierunku *Tresnej,* ani ze *Spiskiej Starej Wsi.* Pojemność tego kierunku

można ocenić na **2 - 3 BZ.** Wyjście z *Kotliny Nowosądeckiej* w kierunku północnym utrudniają *Gorce* i *Beskid Wysoki.* Przecinające je trzy drogi maja miejscami charakter dróg górskich (łatwych do blokowania) i dlatego rubieże te należy brać pod uwagę jako dogodne do obrony. Przy tak ocenianym zagrożeniu dla skutecznego przeciwstawienia się siłom przeciwnika należałoby użyć siły **3 - 4 batalionów.** Dogodne do obrony rubieże terenowe to: *Rabka - Maków Podhalański* i *Mszana - Myślenice.* Stosownie, do tego siły przewidziane do działania na tym kierunku należałoby dyslokować w *Rabce* i *Myślenicach.* Odległość rubieży obronnych od tych miejscowości nie przekracza **20 km,** a więc około godziny marszu na pojazdach.

W *Beskidzie Niskim* wyróżnić można przynajmniej dwa kierunki, które należy uznać za dogodne do rozwijania działań zaczepnych. Jeden przez *Przełęcz Tylicką* i *Łysą Polanę, w k*ierunku *Grzybowa* i *Gorlic, i* drugi przez *Przełęcz Dukielską* i *Łupkowską* w kierunku *Krosna* i *Sanoka.* Pierwszy z nich to pas terenu, przez który prowadzi sześć dróg w kierunku północnym. Istniejące, co **3 - 5 km** rokady stwarzają możliwość manewru między nimi. Działania zaczepne mogą być prowadzone wzdłuż dróg, choć niektóre kierunki np. *Zborów Gorlice* są dostępne do działań ciężkich pojazdów opancerzonych i innych środków walki, również poza drogami w pasach ok. **5 km.** Liczba dróg oraz charakter przyległego terenu wskazuje, że jego pojemność może wynosić ok. **1 ZT.**

Beskid Niski jest obszarem najbardziej dostępnym spośród pozostałych fragmentów *Karpat.* Szerokość tego pasma na obu kierunkach wynosi **15 - 20 km.** Teren poza nim w kierunku północnym jest coraz bardziej dostępny. Doły *Jasielska Sanockie* przechodzą w *Pogórze Beskidzkie,* a więc teren pofałdowany o wiele łatwiejszy do pokonania.

Zakładając, że w górach broniący się może skutecznie przeciwstawić się przeciwnikowi nawet sześciokrotnie silniejszemu, a działania z reguły będą prowadzone na izolowanych kierunkach, które mogą być odległe od siebie o **10 - 15 km** do skutecznego przeciwstawienia się przedstawionym siłom przeciwnika potrzeba byłoby ok. **5 - 6 batalionów**. Poszczególne bataliony mogłyby bronić kierunków najbardziej zagrożonych tj. tych o największej pojemności. Kierunków mniej ważnych mogą bronić siły wydzielone z batalionów współdziałające z obroną terytorialną.

Najgroźniejszym kierunkiem obszaru jest *Brama Przemyska*, której pojemność można ocenić na **2 - 3 ZT. Przy odpowiednich warunkach, gwałtowne uderzenie mogłoby rozbić zgrupowanie osłonowe i uniemożliwić siłom głównym zorganizowanie obrony w głębi obszaru.**

Kluczem do osiągnięcia celu obrony będzie maksymalne zyskanie na czasie i przeciwdziałanie możliwości rozbicia wojsk początkowym okresie wojny.

Z przedstawionej analizy wynika, że w każdym przypadku można oczekiwać uderzenia przeciwnika siłami **4 - 6 ZT.** Dlatego też do obrony należy posiadać, na kierunku południowym: ok. **1 - 2 BZ** i **2 - 4 BOT,** a na kierunku wschodnim: **ok. 1 - 2 ZT.**

Celem obrony może być:

- zadanie przeciwnikowi znacznych strat, bez wdawania się w przewlekłe walki;
- zyskanie czasu kosztem stopniowym utraty terenu;
- skierowanie przeciwnika w określonym kierunku i tym samym przejęcie inicjatywy;
- wyprowadzenie wojsk, w wypadku zagrożenia rozbiciem ich przez przeciwnika;
- ustalenie punktu ciężkości natarcia przeciwnika.

Cel i charakter zadań wojsk prowadzących działania będzie zależał przede wszystkim od przyjętego sposobu rozegrania walki (operacji) przez szczebel nadrzędny.

Główne zadania wojsk podczas prowadzenia działań opóźniających mogą być następujące:

- zabezpieczenie mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia sił głównych;
- przeciwdziałanie zaskoczeniu;
- kanalizowanie ruchu wojsk przeciwnika;
- wprowadzenie w błąd przeciwnika, co do przebiegu przedniego skraju głównej rubieży obrony i niedopuszczenie do jednoczesnego uderzenia jego wojsk;
- zorganizowane wycofanie w styczności z przeciwnikiem;
- umiejętne wyjście z walki i odejście na kolejną rubież;
- stworzenie warunków siłom głównym do wykonania zwrotu zaczepnego poprzez „wciągnięcie" przeciwnika w niedogodny teren i położenie w stosunku do naszych wojsk.

Wnioski :

- obszar „GALICJI" jest jednym z najważniejszych dla funkcjonowania państwa;
- w początkowym okresie konfliktu musi być postrzegany jako obszar prowadzenia działań opóźniających;
- ciężar przyjęcia uderzenia będzie spoczywał na siłach szybkiego reagowania i wojskach OT;
- agresja z zaskoczenia jest mało prawdopodobna, ale nie wykluczona;
- wyznaczone siły muszą utrzymywać wysoki stopień gotowości bojowej;
- celem działań tych sił będzie :
  1. **zyskać czas na rozwinięcie sił głównych;**
  2. **nie dać się pobić;**
- z przejściem 1000 metrowych wyniosłości zamykająca rola Karpat zanika;
- liczne rzeki o dopływach południkowych wyznaczają naturalne linie obrony;
- Wisła do Krakowa i San do Przemyśla, to przeszkody taktyczne;
- zniszczenie zapory na Solinie może spowodować zatrzymanie uderzenia z kierunku wschodniego;
- jest to okazja do wykonania zwrotu zaczepnego i rozbicia sił przeciwnika, które znalazły się na zachodnim brzegu Sanu;
- jeśli przeciwnik przekroczy linię Wisły przed zakończeniem mobilizacji sił głównych wojsk własnych, z położenia środkowego może zagrozić zarówno Warszawie jak i GOP;
- szczególnego znaczenia w tym obszarze nabiera współdziałanie i koordynacja działań z układem pozamilitarnym i wojskowymi organami administracji terytorialnej.

Obszar odpowiedzialności GO „Galicja”

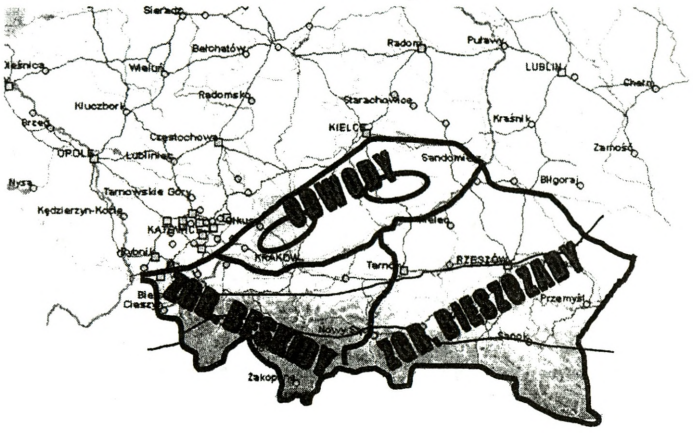

Wariant działania przeciwnika

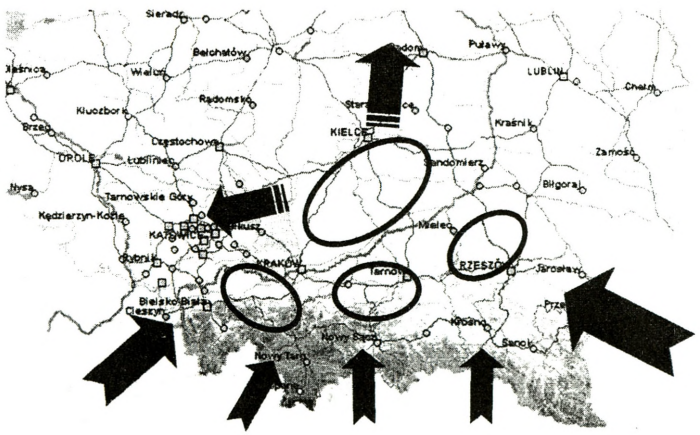

Schemat wariantu nr 1

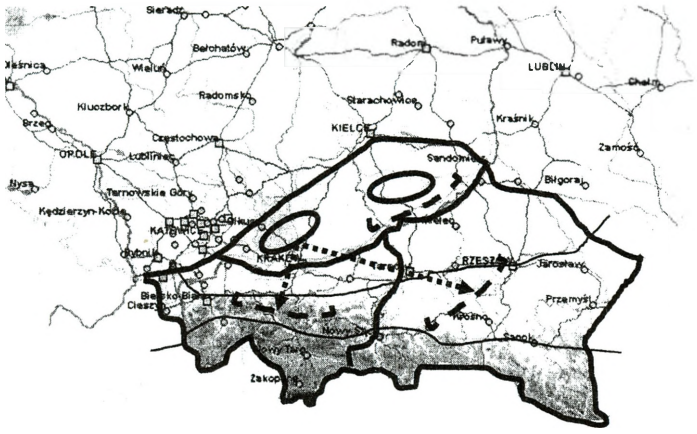

Schemat wariantu nr 2

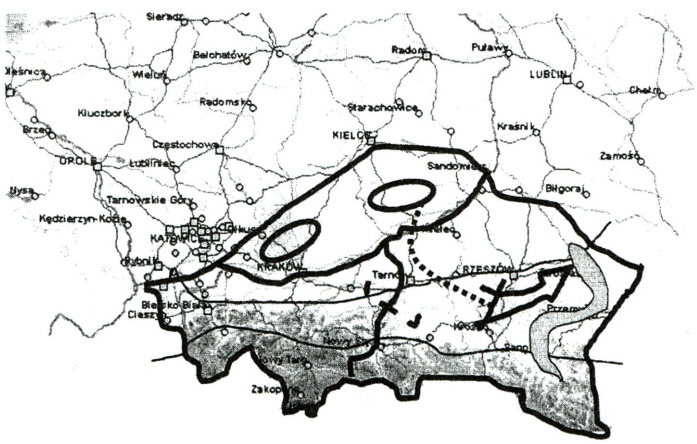

mjr inż. Andrzej BZYMEK

MOŻLIWOŚCI WSPÓŁDZIAŁANIA DOWÓDCY ZGRUPOWANIA OPERACYJNEGO „BIESZCZADY" Z POZAMILITARNYMI OGNIWAMI OBRONNYMI WOJEWÓDZTWA

WSTĘP

Obronność państwa jest dziedziną bezpieczeństwa obejmującą wykorzystanie całego potencjału narodowego państwa: gospodarczego, militarnego, politycznego, demograficznego i kulturowego - do przeciwdziałania szczególnym rodzajom zagrożeń, jakimi są zewnętrzne zagrożenia polityczno-militarne, w tym kryzysowe i wojenne.

Obejmuje ściśle ze sobą powiązane podsystemy a całość struktury systemu obronności państwa możnaby zobrazować jak na rys. 1.

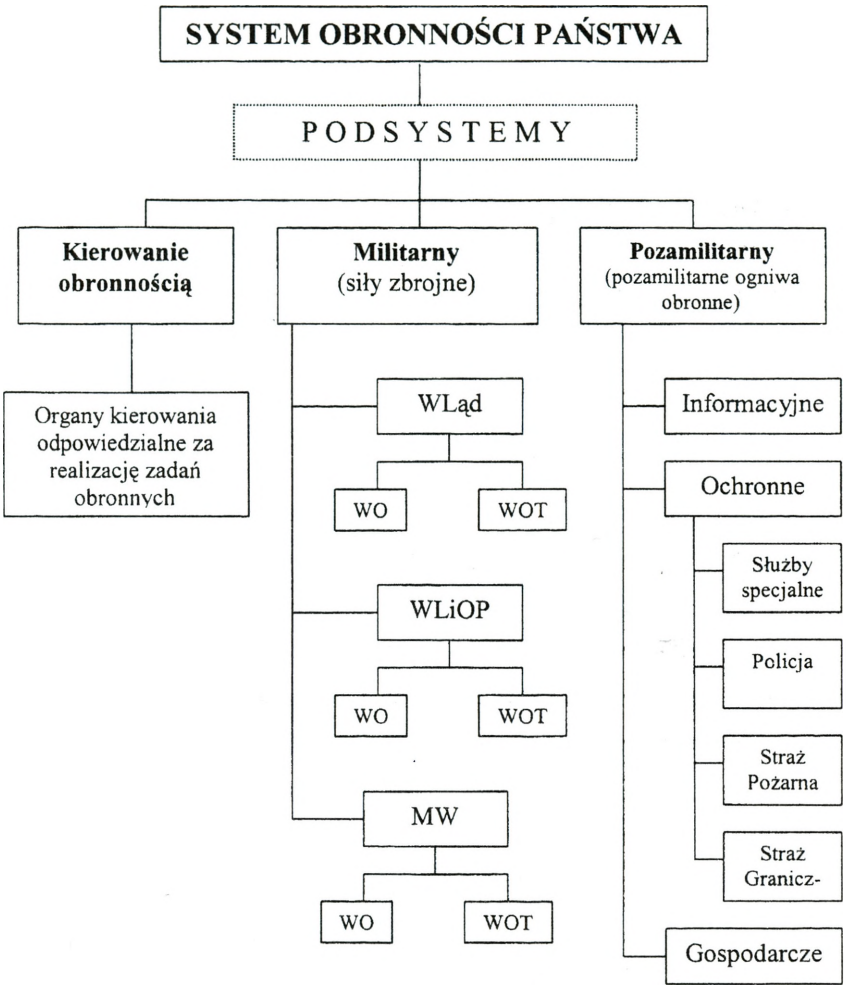

Struktura systemu obronności państwa

Z doświadczeń wojennych jednoznacznie wynika, że państwo, przygotowując się do obrony, powinno użyć do tego wszystkich zasobów ludzkich i materialnych. Potrzeba użycia sił pozamilitarnych wynika stąd, iż wojska operacyjne nie są wstanie przeciwstawić się przeciwnikowi na całym obszarze kraju, wykracza to poza możliwości wojsk operacyjnych. Osiągnięcie celu obrony będzie uzależnione od zsynchronizowanego wykorzystania potencjału wojskowego i pozamilitarnego. Siły i środki układu pozamilitarnego są przeznaczone m.in. do udzielenia wsparcia i zabezpieczenia działania wojsk operacyjnych.

Zadania wykonywane przez siły pozamilitarne w okresie przygotowania i prowadzenia działań wojennych.

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA RP: *(przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r.)*

- W skład podsystemu pozamilitarnego wchodzą wszystkie (poza Siłami Zbrojnymi) ogniwa wykonawcze administracji publicznej, inne instytucje państwowe i przedsiębiorcy, na które są nakładane lub, którym zleca się wykonywanie zadań obronnych w ramach powszechnie obowiązującego prawa.
- Pozamilitarne ogniwa systemu obronności państwa funkcjonują w ramach administracji rządowej oraz struktur terytorialnych systemu obronności państwa.

STRATEGIA OBRONNOŚCI RP: *(przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 23 maja 2000 r.)*

Do podstawowych funkcji pozamilitarnych ogniw obronnych należą:

- Ochrona ludności i struktur państwa w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny;
- Zapewnienie materialnych, informacyjnych i duchowych podstaw egzystencji ludności w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny;
- Zasilanie zasobami ludzkimi i materiałowymi Sił Zbrojnych RP oraz pozamilitarne wsparcie wojsk własnych i sojuszniczych, prowadzących operacje na terytorium Polski.

Do głównych zadań wykonywanych przez siły pozamilitarne na rzecz Związków Taktycznych w okresie przygotowania i prowadzenia działań wojennych zaliczyć możemy[1]:

- osłona techniczna dróg kołowych, szlaków kolejowych oraz usuwanie uszkodzenia, przygotowanie objazdów;
- ochrana obiektów gospodarki narodowej;
- zwalczanie działalności dywersyjnej, taktycznych desantów przeciwnika;
- ochrona przeciwpożarowa obiektów i kompleksów leśnych zagrożonych pożarami przestrzennymi wzdłuż dróg marszu ,w rejonie obrony;
- przeciwdziałanie oddziaływaniu toksycznych środków przemysłowych;
- budowa i utrzymanie przepraw;
- utrzymanie i ochrona obiektów hydrotechnicznych na przeszkodach wodnych;
- utrzymanie porządku publicznego podczas przegrupowania wojsk i organizowania obrony;
- świadczenie usług medycznych na rzecz wojsk;
- uczestnictwo w akcjach ratunkowych na rzecz wojsk;
- utrzymanie linii i sieci łączności na potrzeby dowodzenia i współdziałania.

[1] W.Bąk, Zadania wojsk obrony terytorialnej i ogniw pozamilitarnych podczas wyjścia korpusu do przeciwuderzenia. „Myśl Wojskowa" 1997, nr 6 , s. 68

I. POZAMILITARNE OGNIWA OBRONNE

W województwie jako największej jednostce podziału terytorialnego kraju tworzy się wojewódzki komponent systemu obronności państwa[2]. Należące do niego podsystemy są takie same jak na szczeblu państwa.

Uwzględniając ten fakt, można by go przedstawić jak na rys. 2.

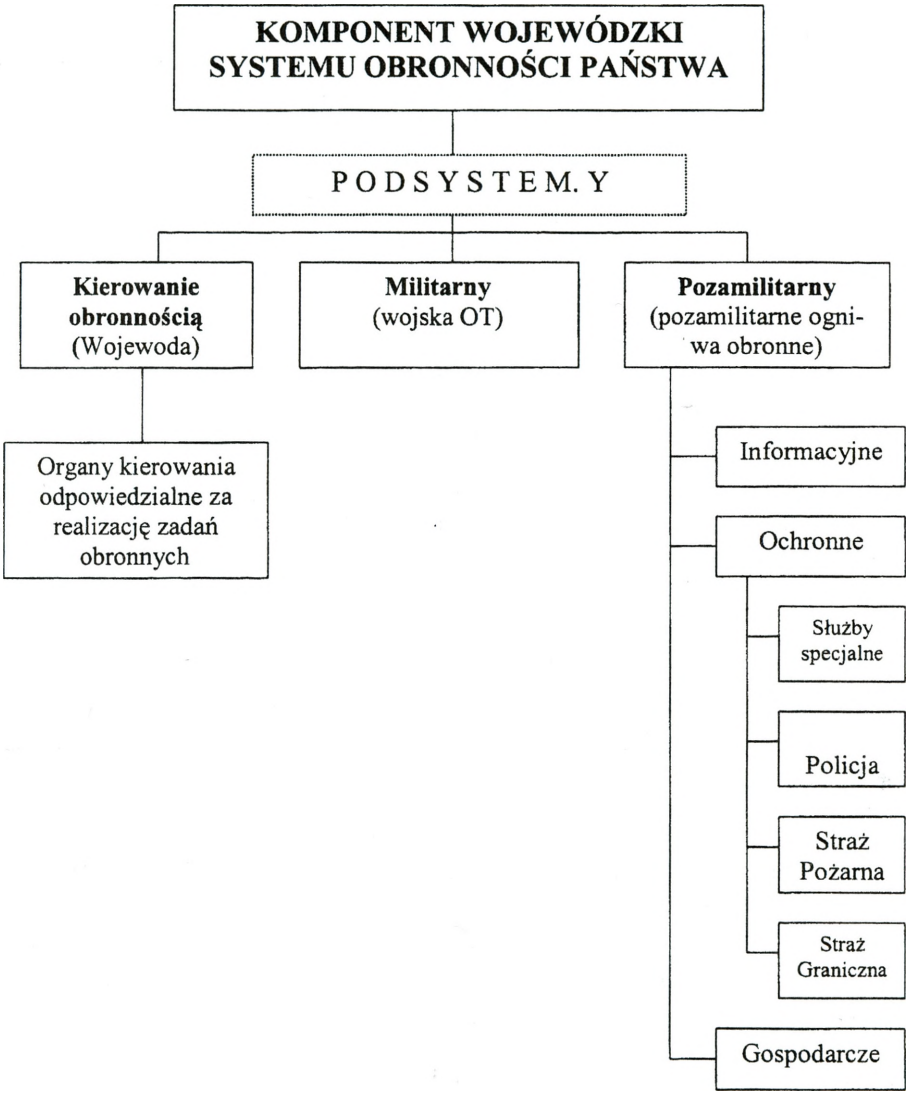

Struktura komponentu wojewódzkiego systemu obronności państwa

[2] Art. 1. Ustawy z dnia 24 lipca 1998r. O wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa Dz.U.Nr.96, poz. 603.

3. WSPÓŁPRACA POLICJI Z SIŁAMI ZBROJNYMI W RAMACH SYSTEMU OT

(według uzgodnień SG WP – KGP)

Udział w zabezpieczeniu procesu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania Sił Zbrojnych:

- udział w osłonie przeciwdywersyjnej rejonów mobilizacji i operacyjnego rozwijania wojsk;
- kierowanie ruchem cywilnym na rzecz bezkolizyjnego przemieszczania wojsk;
- udzielanie pomocy wojskowym organom kierowania ruchem w przywracaniu sprawnego przejazdu kolumn wojskowych;
- zapewnienie warunków sprawnego przejazdu kolumn i transportów wojskowych przez miasta i węzły komunikacyjne oraz organizowanie (wytyczanie) w miarę potrzeb objazdów;
- udział w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie trwania akcji kurierskiej;
- udzielanie pomocy Żandarmerii Wojskowej w zamknięciu dróg dojazdu do rejonów dyslokacji, miejsc przepraw i załadunku (rozładunku) wojsk;
- udział w przeciwdywersyjnej ochronie tras przemieszczania wojsk poprzez objęcie doraźną ochroną odcinków zagrożonych działalnością dywersyjną (mostów, tuneli, wiaduktów) nie chronionych przez wojsko;
- doprowadzanie do JW poborowych i rezerwistów, którzy mimo wezwania nie stawili się do czynnej służby wojskowej;
- udział w zabezpieczeniu porządku publicznego w trakcie ewakuacji ludności z obszarów zagrożonych oraz planowanych działań bojowych;
- udział w rozpoznawaniu i likwidacji grup dywersyjnych (nie umundurowanych);
- realizacja zadań określonych w przepisach o doręczaniu kart powołania, w tym udział w doręczaniu kart powołania w trybie natychmiastowego stawiennictwa do służby w czasie wojny;
- utrzymywanie współpracy z terytorialnymi organami dowodzenia Sił Zbrojnych (OW, WSzW) w celu wymiany informacji o sytuacji oraz planowania działań Policji na rzecz Sił Zbrojnych na administrowanym obszarze.

4. DZIAŁANIA PRZECIWDYWERSYJNE

Potencjalna różnorodność form działań dywersyjnych przeciwnika nasuwa wniosek, iż podstawą skuteczności przeciwdziałania dywersji jest prowadzenie wnikliwego i permanentnego rozpoznania zagrożeń.

Niebagatelną rolę ma tu do spełnienia Policja, dysponująca znaczną wiedzą o regionie i zamieszkującym go społeczeństwie. Tak, więc domeną Policji powinno być:

- pozyskiwanie informacji o zagrożeniu dywersją – od ludności w trakcie wywiadów środowiskowych, od informatorów, w działaniach operacyjnych, w trakcie działań prewencyjnych i porządkowych;

- prowadzenie rozpoznania w miejscach i na terenach zagrożonych – na dworcach i węzłach komunikacyjnych, w rejonach mobilizacji wojsk, w sąsiedztwie zakładów przemysłowych i w otoczeniu siedzib organów administracji publicznej;
- analizowanie pozyskanych informacji i ich weryfikacja;
- podejmowanie działań prewencyjnych w stosunku do osób podejrzanych;
- izolacja terenu przy likwidacji grup dywersyjnych przez oddziały wojskowe;
- sprawdzenia pirotechniczne miejsc i obiektów.

Istotnym aspektem udziału Policji w osłonie przeciwdywersyjnej jest fakt, iż stosowanie przez dywersantów właściwych im środków i metod działania, zazwyczaj już w fazie przygotowań do wykonania aktów dywersji wyczerpuje znamiona przestępstw kryminalnych (nielegalne posiadanie broni, materiałów wybuchowych, substancji toksycznych, posługiwanie się fałszywymi dokumentami), przez co daje podstawę do interwencji policyjnej.

W stosunku do tych osób oraz sprawców czynów już popełnionych, możliwe jest podejmowanie wszelkich zgodnych z prawem działań, w tym takich, które w terminologii wojskowej określane są jako „likwidacja grup dywersyjnych".

Nie jest to równoznaczne z podejmowaniem walki zbrojnej i nie może być z nią utożsamiane.

5. ZADANIA KOMENDY WOJEWÓDZKIEJ POLICJI W ZAKRESIE:

1) regulacji ruchu:

- wydzielenie sił i środków do organizacji posterunków regulacji ruchu w miastach celem zabezpieczenia przegrupowania wojsk. Na wyznaczonych drogach istnieje potrzeba wystawienia takich posterunków, każdy w składzie 2-3 policjantów. Warunkiem jest wcześniejsze uzgodnienie miejsc i czasu ich organizacji w relacji: ZT - WSzW – KW Policji - ZT;

2) pilotowania kolumn:

- wydzielenie z komend powiatowych (komisariatów) patroli zmotoryzowanych, w ilości 1-2, w celu zapewnienia swobodnego i sprawnego przemieszczenia się kolumn wojska przez miasta i miejscowości, a także trudno przekraczalne odcinki dróg. Odcinki pilotowania kolumn wojskowych muszą być uzgadniane w relacji: ZT- WSzW - KWPolic. - ZT.
- wydzielenie z pododdziałów prewencji komend powiatowych patroli pieszych (posterunków ruchomych) w celu zapewnienia przelotowości dróg przegrupowania kolumn wojskowych w miastach;

3) osłony przeciwdywersyjnej dróg marszu:

- prowadzenie rozpoznania i przeciwdziałanie próbom dywersji (sabotażu) oraz informowanie dowódców kolumn o sytuacji na drogach przegrupowania;
- utrzymywanie w komendach powiatowych wydzielonych sił prewencji do zwalczania grup dywersyjno-rozpoznawczych w prawdopodobnych rejonach ich działania. Łącznie na obszarze województwa do działań przeciwdywersyjnych policja może wydzielić około 8-10 pododdziałów w sile plutonu. Podczas wspólnych ćwiczeń sztabu i KWPolic. na bazie kompanii antyterrorystycznej tworzono odwód przeciwdywersyjny do natychmiastowego użycia na obszarze odpowiedzialności.

Powyższe zadania KWP w Rzeszowie i Krakowie realizowane będą siłami i środkami komend powiatowych policji, podległych KWP w powyższych miastach. Całością zabezpieczenia kierować będą Sztaby KWP za pośrednictwem sztabów KPP.

IV. Straż Graniczna.

Struktura organizacyjna Straży Granicznej jest dostosowana do potrzeb realizacji ustawowych zadań. Jest ona jednolitą umundurowaną i uzbrojoną formacją, typu policyjnego, w znacznym stopniu skadrowana będącą jednocześnie częścią, administracji państwowej typu specjalnego.

Oddziały Straży Granicznej posiadają 1 - 2 kompanie odwodowe. Komenda Główna nie dysponuje żadnymi odwodami. W składzie tych pododdziałów znajduje się pluton specjalny, przeznaczony do zadań w szczególnie trudnych sytuacjach zwiększonego zagrożenia (jak np. pościgi lub zatrzymania przestępców uzbrojonych).

W razie zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub wojny przewiduje się wzmocnienie osłony granicy siłami wojsk OT. W myśl nowej ustawy Straż Graniczna realizuje swoje zadania do momentu wybuchu wojny i po jej wybuchu nie wchodzi w podporządkowanie sił zbrojnych, a realizuje inne zadania w obszarze tyłowym.

Na obszarze odpowiedzialności Grupy Operacyjnej Bieszczady działają dwa oddziały straży granicznej:

⇒ **Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej wraz ze strażnicami w m.:**

Ożenna, Barwinek, Jaśliska, Komańcza, Cisna, Wetlina, Ustrzyki Górne, Lutowiska, Ustrzyki Dolne, Wojtkowa, Hermanowice, Medyka, Kalników, Korczowa, Lubaczów.

⇒ **Karpacki Oddział Straży Granicznej wraz ze strażnicami w m.:**

Wysowa, Tylicz, Szczawnica, Kacwin, Jurgów, Zakopane, Podczerwone, Lepnica Wielka, Rycerka Górna, Soblówka.

Graniczne Placówki Kontrolne w m.: Konieczna, Muszyna, Piwniczna, Niedzica, Łysa Polana, Chyżne, Korbielów, Zwardoń, Kraków-Balice.

W Komendach Oddziałów zadania związane z ochroną granicy państwowej, kontrolą ruchu granicznego, zabezpieczeniem logistycznym, łącznością oraz zapewnieniem porządku publicznego w przejściach granicznych jak również w strefie nadgranicznej są realizowane przez wydziały i sekcje.

Szczególną rolę w Oddziałach spełniają: Wydział Ochrony Granicy Państwowej, nadzorujący realizację zadań związanych z zapewnieniem szczelności granicy zielonej, oraz Wydział Kontroli Ruchu Granicznego, odpowiedzialny za realizację zadań przez graniczne placówki kontrole w zakresie kontroli granicznej osób, towarów i środków transportu przekraczających granicę państwową.

1. Zadania Oddziałów Straży Granicznej

Oddziały Straży Granicznej w myśl Ustawy o Straży Granicznej oraz Ustawy o ochronie granicy państwowej z dnia 12.10.1990 r. i Ustawy o cudzoziemcach z dnia 25.06.1997 r. wykonuje zadania związane z ochroną granicy państwowej oraz organizowaniem i dokonywaniem kontroli ruchu granicznego.

Wymienione zadania są dwoma podstawowymi zadaniami realizowanymi przez Oddziały. Funkcjonariusze Oddziałów nie tylko ochraniają granicę i dokonują kontroli osób i pojazdów przekraczających granicę państwową. Do ich zadań należy również zapewnienie porządku publicznego w strefie nadgranicznej i w obszarze przejść granicznych, a także rozpoznanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców.

Wśród zadań nałożonych na funkcjonariuszy Straży Granicznej wymienić należy również ochronę przestrzeni powietrznej poprzez obserwację statków powietrznych, które przelatują przez granicę na małych wysokościach.

Nie mniej istotnym zadaniem jest zbieranie informacji w ramach współpracy z Policją, Urzędem Celnym, służbami granicznymi innych państw jak również z ludnością cywilną pogranicza pozwalających przewidzieć zagrożenia mogące wystąpić w strefie nadgranicznej. Funkcjonariusze oddziału wykonując ustawowe zadania ściśle współpracują z innymi służbami, których zadaniem jest egzekwowanie prawa. Szczególnie widoczne jest to w miejscach przekraczania granicy, gdzie, na co dzień funkcjonariusze Oddziału współdziałają ze służbami celnymi.

W ramach współpracy z Policją prowadzona jest wymiana informacji w dziedzinie zwalczania przestępczości, w tym tej zorganizowanej w struktury międzynarodowe.

Utrzymanie bezpieczeństwa i porządku w strefie nadgranicznej realizowane jest także w ramach współpracy Oddziału z Żandarmerią Wojskową oraz Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Istotną rolę w prawidłowym funkcjonowaniu granicznych jednostek organizacyjnych oddziału odgrywa ścisła współpraca z samorządami lokalnymi.

V. AGENCJA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

Agencja bezpieczeństwa wewnętrznego administracji rządowej powołana do ochrony bezpieczeństwa państwa i jego porządku konstytucyjnego.

Agencja bezpieczeństwa wewnętrznego przeznaczony jest do ochrony bezpieczeństwa państwa i jego porządku konstytucyjnego. Do zasadniczych zadań należą:

- rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom godzącym w bezpieczeństwo, obronność, niezależność i całość państwa,
- zapobieganie i wykrywanie przestępstw szpiegostwa i terroryzmu, a także innych poważnych przestępstw przeciwko państwu oraz ściganie ich sprawców;
- rozpoznawanie i przeciwdziałanie naruszeniom tajemnicy państwowej,
- przygotowanie dla najwyższych organów władzy i administracji państwowej informacji i analiz istotnych dla bezpieczeństwa państwa.

W czasie wojny ABW może realizować następujące zadania:

- ujawnianie działalności obcych służb specjalnych, w tym dywersji;
- ochrona kontrwywiadowcza obszaru kraju ze szczególnym uwzględnieniem rejonów stanowisk kierowania (SK); ważnych obiektów militarnych, gospodarczych i komunikacyjnych;
- rozpoznawanie sił dywersyjnych;
- prowadzenie działań specjalnych na zapleczu przeciwnika.

VI. PAŃSTWOWA STRAŻ POŻARNA

(PSP) - zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt formacja, przeznaczona do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami.

Terenowymi organami Państwowej Straży Pożarnej są:

- komendant wojewódzki;
- komendanci powiatowi (miejscy);
- dowódcy jednostek gaśnicze - ratowniczych.

1. Do podstawowych zadań PSP, należy przede wszystkim:

- organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczej w czasie walki z pożarami oraz likwidacji innych miejscowych zagrożeń,
- wykonywanie pomocniczych czynności ratowniczych w czasie klęsk żywiołowych oraz likwidacji miejscowych zagrożeń przez inne służby ratownicze,
- rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń,
- podejmowanie działań organizacyjno-technicznych usprawniających system alarmowania i współdziałania z innymi służbami ratowniczymi.

2. Do zasadniczych zadań PSPoż w okresie wojny należy:

- Planowanie, organizacja i zapewnienie funkcjonowania systemu gaśnicze -ratowniczego na obszarze odpowiedzialności.
- Prowadzenie rozpoznania zagrożeń pożarowych i innych zagrożeń niemilitarnych.
- Udział jednostek gaśnicze - ratowniczych w zwalczaniu ewentualnych skutków działań wojennych.
- Osłona przeciwpożarowa rejonów ześrodkowania wojsk oraz dróg przegrupowania wojsk przez kompleksy leśne.

3. Zadania Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej w zakresie:

1) osłony przeciwpożarowej rejonów ześrodkowania wojsk - wydzielenie i utrzymanie w gotowości sił gaśniczo-ratowniczych w komendach powiatowych w sile 1-2 plutonów do prowadzenia akcji gaśniczych i ratowniczych w rejonach rozmieszczenia wojsk. Z bilansu posiadanych sił Państwowa Straż Pożarna może wydzielić do tych zadań około 10 -20 plutonów gaśniczo-ratowniczych na obszarze województwa. Ponadto mogą być wykorzystywane jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych rozmieszczonych w tych rejonach lub ich bezpośredniej bliskości;

2) osłony przeciwpożarowej dróg przegrupowania wojsk - prowadzenie stałego monitoringu zagrożeń pożarowych oraz informowanie o aktualnej sytuacji w rejonach dróg przegrupowania kolumn wojskowych;

- zapewnienie udziału sił gaśniczo-ratowniczych komend powiatowych w akcjach ratowniczych podczas wypadków lub katastrof drogowych z udziałem przemieszczających się kolumn wojskowych;
- utrzymanie sił gaśniczo-ratowniczych komend powiatowych oraz jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych w gotowości do akcji gaśniczych w rejonach kompleksów leśnych zajmowanych przez wojska.

Ponadto PSP jest organizatorem krajowego systemu ratowniczo gaśniczego mającego na celu ochronę życia, zdrowia i mienia obywateli podczas walki z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi, ratownictwa technicznego oraz chemicznego.

Sprawy pozyskiwania i dostarczania cywilnego wsparcia nie można opierać na żywiołowej dobrowolności. Pozostawiając obszerne pole dla inicjatywy własnej i samodzielności należy zobowiązać zainteresowane instytucje i stanowiska służbowe sektorów wojskowego i pozamilitarnego do współpracy ze sobą oraz dokonać regulacji zapewniających równowagę interesów obydwu stron, a dokładniej ich partnerstwa.

Podstawę prawną współdziałania tworzą, ustalenia konstytucji RP, ustawy oraz umowy i porozumienia międzyresortowe. Szczególne znaczenie mają obowiązki instytucji cywilnych oraz wojskowych określone w ustawie o powszechnym obowiązku obrony i projekcie ustawy o służbie wojskowej i powinnościach obronnych.

Jednocześnie doświadczenia z praktyki posługiwania się instrumentami prawnymi podnoszone przez kadrę sztabów wojskowych oraz urzędników komórek obronnych administracji rządowej i podmiotów gospodarczych (producentów) wskazują na potrzebę utrzymywania sprzężenia zwrotnego między twórcami prawa i jego konsumentami. Umożliwi to wychwycenie rodzących się problemów i ich racjonalne rozstrzyganie, regulowane doskonalonymi okresowo normami prawnymi.

Powyższe opiera się na założeniu, że funkcjonowanie współpracy sektorów pozamilitarnych i wojskowego musi mieć podstawy prawne i zdecentralizowane wykonanie. Stąd jedną z cech współpracy cywilno-wojskowej powinno być przekazywanie zadań i kompetencji podwładnym. Wymaga to ustalenia płaszczyzn współpracy, wskazania partnerów, określenia zadań, nadania kompetencji i przyjęcia (wdrożenia) określonych procedur.

Dlatego celowe i potrzebne wydaje się wydanie ustawy, rozporządzenia lub wspólnych wytycznych ministrów Obrony Narodowej oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji dotyczącej planowania obronnego (a jeszcze lepiej – w sprawie obrony powszechnej RP, regulującej realizację narodowych zadań obrony terytorialnej i współpracy cywilno-wojskowej w zakresie wzajemnych świadczeń obronnych obu sektorów).

Proponowany dokument powinien zobowiązywać do współpracy odpowiednie urzędy i sztaby określonych szczebli dowodzenia i zarządzania, uzgadniać metody ich współdziałania oraz przewidywać skutki podejmowanych działań (wpływ aktywności jednego sektora na drugi).

Efektem ich pracy powinny być umowy i porozumienia (protokoły uzgodnień) zawierane pomiędzy dowództwami wojskowymi i władzami (urzędami) cywilnymi, przy czym organy wojskowe winny reprezentować interesy (potrzeby) związków operacyjnych (korpusów) i ZT wojsk narodowych i sojuszniczych na okres kryzysu i wojny.

Porozumienia mogą także dotyczyć wspólnych działań w okresie pokoju, np. udziału wojska w akcjach (operacjach) ratowniczych w razie katastrof i klęsk żywiołowych lub utrzymania porządku publicznego w stanach nadzwyczajnych.

W celu usprawnienia przygotowań obronnych (z punktu widzenia Policji) rozwiązań formalno-prawnych należałoby oczekiwać w sprawach:

- funkcjonowania państwa w stanach nadzwyczajnych (*vide* Konstytucja RP), ze szczególnym uwzględnieniem prawa (praw i obowiązków osób fizycznych i prawnych) stanu wyjątkowego i wojennego;
- wojny i egzekwowania związanych z tym rygorów;
- zadań wojsk OT i zasad współpracy tych wojsk z pozamilitarnymi ogniwami obronnymi;
- militaryzacji – dającej możliwość mobilizacyjnego rozwinięcia sił policyjnych na zasadach i w terminach analogicznych jak Sił Zbrojnych – lub znalezienia innego rozwiązania prawnego pozwalającego na to rozwinięcie;
- szczególnej ochrony obiektów (z uwzględnieniem pryncypialnej roli wojsk OT);
- uaktualnienia zestawów zadań związanych z osiąganiem wyższych stanów gotowości obronnej (wprowadzonych przez KOK) oraz zastąpienia pozostałych uchwał KOK właściwymi aktami prawnymi;
- opracowania i wdrożenia systemu centralnego finansowania przygotowań obronnych – ich realizacja nie powinna odbywać się kosztem działalności bieżącej.

Podstawą współdziałania jest sprawnie funkcjonujący obieg informacji. Wysiłek współdziałania należy koncentrować wokół celu, czasu i miejsca oraz wzajemnego uzależnienia współdziałających elementów.

Pełne wykorzystanie możliwości wojsk operacyjnych będzie możliwe wówczas, gdy wojska OT, pozamilitarne ogniwa obronne przyjmą na siebie rozliczne zadania obronne, osłonowe i wsparcia. Wówczas to wojskom operacyjnym pozostaną do wykonania zadania o znaczeniu priorytetowym. Wspólne działanie powinno dać efekt synergiczności.

kpt. inż. Sławomir KOCANOWSKI, kpt. inż. Tadeusz CAŁKOWSKI

OCENA PRZEŁĘCZY I PRZEJŚĆ KARPACKICH W OBSZARZE ODPOWIEDZIALNOŚCI GRUPY OPERACYJNEJ „GALICJA"

Obszar Zgrupowania Operacyjnego „GALICJA" obejmuje: Beskid Śląski, Mały, Żywiecki, Makowski (Średni), Wyspowy, Gorce, Tatry, Pieniny, Beskid Sądecki, Niski, Bieszczady.

- **Beskid Śląski**- Od Kotliny Żywieckiej na wschodzie do rzeki Olzy na zachodzie. Rozciągłość ze wschodu na zachód jest mniej więcej taka sama, jak z południa na północ i wynosi około 20 km. Najwyższy szczyt Skrzyczne, 1257 m. Beskid Śląski jest to lesiste pasmo górskie rozczłonkowane siecią głębokich dolin. Stoki dolin, wznoszące się aż po linie grzbietów, mają wysokość około 400 m, a wysokość całej grupy górskiej ponad otaczającym terenem wynosi 750-800 m.

- **Mały**- Od rzeki Skawy do Bielska-Białej. Długość 35 km, szerokość 7-12 km. Najwyższe wzniesienie Czupel, 933 m. Równoleżnikowe, zalesione pasmo przecięte w części zachodniej doliną Soły z dwoma zbiornikami zaporowymi: jeziorami Czanieckim i Międzybrodzkim. Pasmo rozczłonkowane jest dolinami, a wysokość względna grzbietów do otaczającego terenu sięga 400-500 m.

- **Żywiecki**-(inaczej: Wysoki). Od okolic Jordanowa nad Skawą po granicę polsko- słowacką w rejonie Zwardonia. Długość ponad 60 km, szerokość 10-15 km. Najwyższy szczyt Babia Góra, 1722 m. zalesiony, ciągły, łańcuch górski, rozczłonkowany głębokimi dolinami. Różnice wysokości pomiędzy dnami dolin a rozdzielającymi je grzbietami wynoszą do 500 m., a na szczycie Pilsko osiągają 900 m, natomiast wysokość Babiej Góry nad jej podnóżem sięga nawet 1000 m. Szczyt Babiej Góry jest bezleśny, sięga powyżej granicy lasu.

- **Makowski**- Grupa równoleżnikowych pasm i grzbietów górskich w rejonie Myślenice - Sucha, przecięta dolinami Raby i Skawy. Długość ponad 60 km., szerokość 10-15 km. Najwyższy szczyt Lubomir - 904 m. Długość poszczególnych, zalesionych pasm od kilku do kilkunastu kilometrów, szerokość od 2 do 4 km. Pasma te rozdziela sieć bezleśnych dolin z wsiami i drogami. Wysokości względne pasm górskich sięgają 400-500 m. ponad dnami dolin.

- **Wyspowy**- Leży na północ od Gorców pomiędzy Dunajcem a okolicami na północ od Rabki. Długość 55 km, szerokość 10-25 km. Najwyższy szczyt - Mogielica, 1170 m. Składa się z izolowanych, okrągławych, zalesionych gór o średnicach 3—4 km i wysokościach 400—500 m w stosunku do podnóży. Pomiędzy poszczególnymi górami występuje sieć bezleśnych obniżeń szerokości 2—5 km z drogami i osiedlami.

- **Sądecki**- Od Przełęczy Tylickiej (w rejonie Krynicy) na wschodzie do Dunajca na zachodzie (na północ od Krościenka). Dolina Popradu dzieli go na dwie części: wschodnią - Pasmo Jaworzyny (1114 m) i zachodnią - Pasmo Radziejowej (1262 m). Długość sumaryczna obu pasm 50 km, szerokość 0—15 km. Lesiste pasma górskie rozczłonkowane są dolinami, a różnice wysokości między dnami dolin a dzielącymi je grzbietami wynoszą 200—400 m.

- **Niski**- Od Przełęczy Łupkowskiej na wschodzie do Przełęczy Tylickiej (w okolicach Krynicy) na zachodzie. Długość 75 km, szerokość 12—20 km. Przeważa południowo-wschodni kierunek lesistych grzbietów. Najwyższy szczyt Lackowa 999 m. Różnice wysokości pomiędzy grzbietami a dnami dolin: 200—350 m.

- **Tatry**- Łańcuch tatrzański leży na południe od Zakopanego. Ma ogólną długość 50 km, z czego 24 km przypadają na obszar Polski. Szerokość pasma Tatr sięga 16 km, z tego na terenie naszego kraju 4,5—12 km. Najwyższym szczytem jest Gerlach (2654 m), a w Polsce graniczne Rysy (2499 m). Poniższa charakterystyka ukształtowania terenu dotyczy tylko polskiej części Tatr.

- **Bieszczady**- Od górnego Sanu do jego lewobrzeżnego dopływu Osławy. Długość 65 km, szerokość około 20 km. Lesiste pasma wyciągnięte są w kierunku południowo-wschodnim, a przecinają je w poprzek dopływy Sanu. Najwyższy szczyt Tarnica, 1346 m. Różnice wysokości pomiędzy grzbietami a dnami dolin: 500—600 m. Na niektórych szczytach grzebienie skalne.

Po obu stronach granicy państwowej występują masywy górskie o znacznej wysokości.. W Polsce należy do nich Beskid Wyspowy. W obszarze odpowiedzialności „Galicja" znajdują się przełęcze[1] umożliwiające przejście na kierunku: południe – północ. Ważniejszymi przełęczami o znaczeniu operacyjnym są:

1. **Istebna — Bukovec (540 m).** Szosa bitumiczna szerokości po stronie polskiej 5,5 m., a po stronie Czech — 6 m. Po stronie polskiej szosa biegnie lasem, a po czeskiej — początkowo lasem, a od m. Bukovec — terenem otwartym.
2. **Przełęcz Glinne (810 m)**; Korbielów — Orayska Polhora. Szosa bitumiczna szerokości 5,5 m. po stronie polskiej i 5 m. po stronie słowackiej. Na odcinku granicznym długości 6 km biegnie wśród lasu.
3. **Przełęcz Glinka (Ujsolska; 846 m);** Glinka — Novot. Od strony polskiej szosa tłuczniowa szerokości 4 m., odcinek bezpośrednio przed granicą, długości 1,5 km., ma nawierzchnię drewnianą. Po stronie Słowacji — szosa tłuczniowa szerokości 4 m. Na odcinku granicznym długości 5 km droga biegnie w lesie;
4. **Chyżne — Trstena (620 m).** Szosa bitumiczna szerokości po stronie polskiej 6 m., a po stronie słowackiej 6 m. Przejście graniczne. Szosa biegnie w terenie bezleśnym szerokości 5 km., jedynie na odcinku granicznym długości 1,5 km przebiega lasem.
5. **Chochołów — Sucha Hora (810 m).** Szosa bitumiczna szerokości 5 m (w koronie 6,5 m) po stronie polskiej i szerokości 4,5 m (w koronie 5,5 m) po słowackiej. Bie-

[1] **Przełęcz** – wybitne obniżenie w przebiegu grzbietu lub łańcucha górskiego. Zależnie od kształtów i rozmiarów rozróżnia się: przełęcze płytkie, głębokie, wrota i wyręby. Szczególnie ważne są przełęcze łączące ze sobą krainy i całe państwa położone po dwóch stronach wielkiego łańcucha górskiego, jak np. Tylicka, Dukielska i Tatarska w Karpatach. S. Pietkiewicz, S. Żmuda, *Słownik pojęć geograficznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973

gnie terenem bezleśnym szerokości 8 km;

6. **Łysa Polana — Javorina (970 m).** Po stronie polskiej szosa bitumiczna szerokości 6,5 m., a po stronie Słowacji —również szosa bitumiczna szerokości 7 m. Po obu stronach granicy szosa biegnie lasami. Przejście graniczne.
7. **Niedzica — Łysa nad Dunajcem (480 m).** Szosa bitumiczna szerokości 5 m. po stronie polskiej i szerokości 5 m. po słowackiej. Biegnie bezpośrednio wzdłuż prawego (południowego) brzegu rzeki Dunajec w rejonie budowy zapory wodnej na tej rzece.
8. **Piwniczna—Mniśek nad Popradom (400 m).** Szosa bitumiczna szerokości 5 m. po stronie polskiej i szerokości 5 m. po stronie czechosłowackiej. Przecina granicę w odległości 200 m od lewego (zachodniego) brzegu Popradu. Przejście graniczne. Po stronie polskiej teren jest bezleśny w pasie szerokości 2 km., a po stronie Słowacji — przeważnie zalesiony.
9. **Leluchów — Cirć (467 m).** Jednotorowa linia kolejowa biegnąca przy lesie wzdłuż prawego (wschodniego) brzegu rzeki Poprad. Granicę przecina po moście nad Podróżnym Potokiem, wchodząc w teren otwarty, bezleśny;
10. **Przełęcz Tylicka (685 m)** Muszynka — Kurov. Od strony polskiej szosa tłuczniowa szerokości 4 m., a bliżej granicy — szerokości 3 m. Po stronie Słowacji schodzi dwiema ostrymi serpentynami w dół szosa tłuczniowa szerokości 3 m. Na odcinku granicznym długości 3 km szosa biegnie lasem; stanowi granicę między Beskidem Wysokim a Beskidem Niskim. Przez nią prowadzi droga do Bardiowa w Słowacji, jeden z najstarszych szlaków handlowych z północnej strony Karpat na południe do Węgier. Główna droga dofrontowa biegnące w głąb ugrupowania operacyjnego „GALICJI" to: KRYNICA, NOWY SĄCZ, TARNÓW, KIELCE;
11. **Konieczna — Becherov (555 m).** Po stronie polskiej szosa tłuczniowa szerokości 5,5 m., biegnąca w terenie otwartym szerokości 1,5 km. Po stronie Słowacji — szosa tłuczniowa szerokości 3 m. na długości około 3 km. Na odcinku przygranicznym długości 1 km biegnie lasem. Dalej, od m. Becherov, szosa bitumiczna szerokości 4,5 m. przebiegająca w terenie otwartym;
12. **Ożenna — Niżna Polianka (590 m).** Od strony polskiej do granicy szosa tłuczniowa szerokości 5 m. Po stronie Słowacji — droga tłuczniowa, a od połowy trasy do m. Niżna Polianka — bitumiczna; szerokość 3 m., długość odcinka tłuczniowego i bitumicznego — po około 1,5 km. Na całym 3-kilometrowym odcinku granicznym droga przebiega lasem. Z m. Niżna Polianka wybiegają szosy bitumiczne szerokości 6 m.

13. **Przełęcz Dukielska (500 m).** Barwinek — Vyśny Komarnik. Bitumiczna szosa ulepszona szerokości 6 m. Przejście graniczne. Szosa biegnie lasem, jest najniżej położonym w całym głównym łańcuchu Karpat dogodnym przejściem z Niziny Polskiej do Wielkiej Niziny Węgierskiej. Tędy prowadzi droga z Krosna na Słowację - stary szlak handlowy polsko-węgierski. Przez Przełęcz Dukielską w 1848 r. przeszły wysłane celem likwidacji rewolucji węgierskiej wojska carskie. Przełęcz ta znana jest także z zaciętych walk o przejście karpackie w czasie pierwszej i drugiej wojen światowych. Główna droga dofrontowa biegnące w głąb ugrupowania operacyjnego „GALICJI" to: DUKLA, KROSNO, TARNÓW, KIELCE;
14. **Jaśliska — Certiżne (575 m).** Od strony polskiej szosa tłuczniowa szerokości 5 m., a bezpośrednio przy granicy szerokość jej zwęża się do 3,5 m. Szosa biegnie pasem bezleśnym szerokości 1,2 km. Po stronie Słowacji bezpośrednio przy granicy — biegnąca lasem szosa tłuczniowa szerokości 3 m., a od m. Certiżne (3,5 km. od granicy) — bitumiczna szerokości 6 m (w koronie 7 m), przebiegająca w terenie otwartym;
15. **Radoszyce — Palota (686 m).** Od strony polskiej, wśród lasu szosa szerokości 4 m. (w koronie 6 m), od słowackiej — identyczna szosa biegnąca lasem. Na samym przejściu granicznym — odcinek drogi gruntowej długości 400 m; przez przejście; Radoszyce - Medzilaborce biegnie równolegle do tej linii droga kołowa o szerokości 4 m. Główna droga dofrontowa biegnące w głąb ugrupowania operacyjnego „GALICJI" to: SANOK, BRZOZÓW, RZESZÓW, TARNOBRZEG.
16. **Przełęcz Łupkowska** (wysokość w tunelu 610 m., a na powierzchni ziemi 640 m); Łupków — Vydrań. Linia kolejowa jednotorowa; drogi brak. Kolej granicę państwową przecina w tunelu długości 340 m., szerokości 6 m. i wysokości 5 m. Teren po stronie polskiej jest w pasie szerokości 1,5 km otwarty, natomiast po stronie Słowacji— zalesiony. Stary szlak handlowy z Węgier do Polski.
17. **Przełęcz Ruske Sedlo (795 m).** Roztoki Górne — Ruske. Od strony polskiej szosa, od słowackiej — droga utrzymana. W rejonie samej przełęczy granicznej — odcinek leśnej drogi gruntowej z licznymi ostrymi serpentynami po stronie Słowacji; długość drogi gruntowej: około 1 km po stronie Polski i 3,5 km po stronie Słowacji;
18. **Przełęcz Beskid (785 m).** Wołosate - Łubnia. Od strony polskiej — w terenie otwartym szerokości 800 m - szosa szerokości 4 m. Na samym przejściu granicznym — droga gruntowa długości około 700 m.

19. **Przełęcz Użocka (Użokskij pieriewał - 852 m)**. Leży na terytorium Ukrainy w odległości kilkudziesięciu metrów od granicy Polski przy południowo—wschodnim cyplu kraju. Przebiega tutaj wśród lasów szosa ulepszona szerokości 6 m (w koronie — 10 m) o nawierzchni bitumicznej oraz jednotorowa linia kolejowa.

WNIOSKI:

Karpaty składają się z wielu masywów górskich ułożonych równolegle względem siebie. Ich długość, szerokość oraz wysokość są bardzo zróżnicowane, a tym samym zróżnicowany jest kąt spadu ich stoków, który wynosi od 10° do 40°. Na wielu odcinkach spadek stoków przekracza 40°, a na niektórych jest urwisty. Dotyczy to zwłaszcza Tatr i Beskidów: Sądecki, Żywiecki, Śląski.

Jednym z ważniejszych czynników wywierających wpływ na możliwość rozwijania działań bojowych wojsk w głąb zgrupowania operacyjnego „GALICJA" jest przekraczalność granicy państwowej i bezpośrednio przyległego do niej terenu. Wynika z tego, że najdogodniejszymi przejściami w kierunku północ - południe są przełęcze:

- *Łupkowska*
- *Dukielska*
- *Tylicka*

Drogi omawianego obszaru mają typowy górski charakter. Cechuje je duża liczba zakrętów, serpentyn oraz ograniczona przepustowość. Z tego powodu działania bojowe wojsk będą znacznie utrudnione i mogą się odbywać na izolowanych kierunkach.

Sieć dróg jest tu znacznie rzadsza, większości o nawierzchni brukowej. Ze względu na nachylenie stoków, zalesienie oraz bezdroża teren jest trudno dostępny. Ponadto jego pojemność operacyjna jest znacznie ograniczona.

Granica państwowa z zasady przebiega wzdłuż poszczególnych łańcuchów górskich. Oznacza to, że duża część pozostałych łańcuchów górskich zarówno po stronie słowackiej, jak i polskiej jest równoległa do granicy państwowej. Z tego powodu drogi dofrontowe przebiegają w poprzek gór, co znacznie utrudnia ich pokonanie.

Drogi są bardzo łatwe do zablokowania a otaczający je teren górski uniemożliwia wykonanie manewru

Przez rejon ten przebiega sześć dróg kołowych o szerokości 4 - 6 m. Teren po obu stronach granicy w 40% jest zalesiony, co ułatwia koncentrację wojsk jednak znacznie utrudnia ich marsz poza drogami. Drogi usytuowane są w dolinach rzek i potoków górskich, przez co są łatwe do zablokowania małymi siłami a kąty nachylenia zboczy wynoszące 15 - 25° utrudniają ruch.

Ruch poza drogami jest możliwy tylko na niewielu odcinkach a szerokość dolin (1000 -1500 m) ogranicza ich pojemność do sił około jednego batalionu.

Głównymi drogami dofrontowymi biegnącymi w głąb ugrupowania operacyjnego „GALICJI" to:

- NIEDZICA, NOWY TARG, RABKA, MYŚLENICE, KRAKÓW;
- KORBIELÓW, ŻYWIEC, ANDRYCHÓW, GÓRNOŚLĄSKI OKRĘG PRZEMYSŁOWY;
- CHYŻNE, RABKA, MYŚLENICE, KRAKÓW.

Na granicy południowej znajdują się 65 przejścia drogowo-kolejowe, w tym: 20 - w Karpatach; średnio jedno przejście drogowo-kolejowe znajduje się w Karpatach co 29 km.

Najdogodniejsze warunki do przekraczania granicy państwowej występują w pasie Beskidu Niskiego. Jednakże warunki przekroczenia granicy państwowej na obszarze Karpat z kierunku południowego są bardzo utrudnione.

płk dr Zbigniew LACH
mjr mgr inż. Andrzej ŁASZCZUK

ASPEKTY GEOGRAFICZNE PODRÓŻY STUDYJNYCH

Rozważania niniejsze dotyczą uniwersalnego odniesienia się do podróży studyjnych postrzeganych (tutaj) głównie jako forma kształcenia kadry kierowniczej, dowódczej i menedżerskiej. Proces ten ma za zadanie przygotować do praktycznej działalności w sferze szeroko rozumianego systemu bezpieczeństwa XXI wieku. Jednakże z racji ukierunkowania przedsięwzięć podróży studyjnych, w procesie kształcenia Akademii Obrony Narodowej (AON), na cele kształcenia studentów Wydziału Wojsk Lądowych (WWLąd), większość odniesień będzie skierowanych do tego obszaru rozważań.

Uczestnicząc od szeregu lat w przedsięwzięciach podróży studyjnych organizowanych przez WWLąd AON, Zakład Geografii WS-O[1] AON (ZG), a wcześniej Katedra Geografii Wojennej, realizowały w ramach tej działalności funkcję wsparcia informacyjnego z zakresu geografii wojskowej (dawniej wojennej). Od czasu zaistnienia narastających głębokich przemian społeczno-politycznych Europy Środkowej jak również dynamicznej ewolucji rozwoju cywilizacyjnego świata, którym podlegała również przestrzeń bezpieczeństwa Polski, zauważalny stawał się rozdźwięk w koncepcji ujęcia problematyki dotyczącej miejsca, roli i wymiaru (formy i treści) informacji geograficznej (geoinformacji) opracowywanych dla potrzeb podróży studyjnych w stosunku do rzeczywistych, racjonalnie prognozowanych potrzeb. Sytuacja ta wynikała z istotnych przeobrażeń, w wymiarze merytorycznym i mentalnym, jakim podlegał proces wsparcia geoinformacyjnego szeroko rozumianej działalności planistyczno-decyzyjnej w systemach bezpieczeństwa rodzących się społeczeństw informacyjnych realizujących gospodarkę opartą na wiedzy. Przeobrażenia te w szczególnym wymiarze dotyczą polskiego systemu bezpieczeństwa, a w szczególności SZ RP[2].

W wymiarze przedmiotowej sfery zainteresowania przeobrażenia te uzewnętrzniały się między innymi w ewolucji *geografii wojennej* do *geografii bezpieczeństwa*, dostosowując się do nowego wymiaru współczesnych zagrożeń i wynikających stąd potrzeb w zakresie wsparcia geoinformacyjnego.

[1] WS-O – Wydział Strategiczno-Obronny AON
[2] Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej

W kontekście powyższych uwarunkowań, w toku przedmiotowych rozważań niniejszego seminarium autorzy pragną zaprezentować wybrane elementy aspektu geograficznego podróży studyjnych z przesłaniem zainspirowania prezentowaną problematyką twórców procesu edukacyjnego (realizowanego w AON) oraz zasygnalizować problematykę wskazaną, według ich oceny, do dalszych rozważań (badań).

W celu usystematyzowania rozważań nad wybranymi elementami podróży studyjnych i zjawisk z nią związanych, ze wskazaniem na preferowane (przez autorów) rozwiązania, autorzy przyjęli formę prezentacji syntezy rozważań dokonując ich podziału na kategorie funkcyjne. Układ taki wynika ze specyfiki rozważań dotyczących natury przedmiotowego procesu, który może przyjmować wiele wariantów w zależności od przyjętych celów, ram organizacyjnych i wielu innych uwarunkowań.

Za główny punkt ciężkości podjętych rozważań przyjęto efektywność działania, logikę i ekonomię rozwiązań.

Uwarunkowania programowe podróży studyjnych - założenia wstępne

Podejmując rozważania dotyczące kształtu podróży studyjnych niezbędnym jest określenie założeń procesu – poprzez wskazanie celów, określenie podmiotu i przedmiotu przedsięwzięcia.

W systemie kształcenia AON należą do nich między innymi:

1. odniesienie się do koncepcji procesu edukacyjnego AON poprzez uzyskanie odpowiedzi - jaką wiedzę i umiejętności powinien nabyć absolwent oraz do sprawowania jakich funkcji powinien być przygotowany;
2. określenie kierunków rozwojowych, identyfikacja potencjalnych wyzwań i zagrożeń oraz form prowadzenia działań w sferze szeroko rozumianego bezpieczeństwa w którego przedsięwzięcia angażowane będą siły zbrojne, a więc i absolwenci;
3. sformułowanie oczekiwań – jakie elementy wiedzy i umiejętności powinny być pozyskane przez studenta w ramach przedsięwzięć podróży studyjnej.

Określenie tych założeń stanowi podstawę doboru odpowiednich metod i form realizacji podróży studyjnej. Wypracowanie takiej koncepcji nie powinno być przedsięwzięciem doraźnym realizowanym każdorazowo przed podróżą studyjną, lecz winno wynikać z głębszych prognostycznych prac badawczych odnoszących się do wizerunku kadr personelu systemu bezpieczeństwa, w tym obronności państwa.

Załącznik 1

Matryca analiz geoprzestrzennych *

I. BAZY INFORMACJI (DANYCH) GEOGRAFICZNYCH – GeoServer:

1. w zakresie geografii fizycznej			
Położenie	Rzeźba	Morza i oceany	Pogoda
Rozmiary	Sieć wodna	Lodowce (pola lodowe)	Klimat
Kształt	Geologia	Pływy i prądy morskie	Oświetlenie naturalne
(obraz)	Grunty i gleby	Watty i przyboje	Grawitacja i magnetyzm
	Roślinność	Litoral	

2. w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej		
Struktura ludności	Aglomeracje	Drogi
Rasy	Miasta	Koleje
Grupy etniczne	Bazy wojskowe	Lotniska
Plemiona i klany	Infrastruktura wojskowa	Porty
Religie	Fortyfikacje	Kanały
Zdrowotność		Rurociągi

II. OPERACJE I MISJE WOJSKOWE

Operacje zaczepne	Powstrzymania wojny
Operacje obronne	Przeciwdziałania
Utrzymania pokoju	Kontrterrorystyczne
Rekonesanse	Interesów państwa
Wsparcia logistycznego	Operacje psychologiczne
Poszukiwawcze i ratownicze	Pomoc humanitarna

III. ASPEKTY WOJSKOWE

Analizy strategiczne	Analizy taktyczne	Analizy logistyczne
Geopolityka	Teren krytyczny	Zaopatrywanie
Obszary rdzeniowe	Obserwacja	Utrzymanie i konserwacja
Mobilność strategiczna	Pola zakryte i ognia	Transport
Koalicje	Ukrycia i osłona	Budowle i konstrukcje
Infrastruktura	Przeszkody	Opieka medyczna
	Korytarze i trasy	

IV. WPŁYW NA PRZEBIEG DZIAŁAŃ (misje, operacje)

Czynniki sprzyjające działaniom (+)	Czynniki przeciwne działaniom (-)

Wpływ na przeciwnika	Wpływ na wojska własne

* na podstawie: J.M. Collins, *„Military Geography", National Defense University Press, Washington 1998, s. 340*

Geneza potrzeb organizacyjnych podróży studyjnych

Planowanie i prognozowanie, które są sztuką przewidywania i wyznaczania biegu zdarzeń, mogą być skuteczne jedynie wtedy, gdy wystarczająco dokładnie znane są warunki realizacji działań. Sama informacja o przeciwniku nie gwarantuje wysokiego prawdopodobieństwa sukcesu. Dopiero w połączeniu z informacją o warunkach atmosferycznych (pogoda, klimat itp.), a przede wszystkim z informacją o środowisku geograficznym (geoprzestrzeni, terenie), który będzie teatrem przyszłych zdarzeń, może stanowić podstawę wiarygodnego modelowania wariantów różnorodnych form działań militarnych. Takie modelowe, logiczne ujęcie przewidują również procedury Sojuszu Północnoatlantyckiego[3].

Wielokrotnie w przeszłości doświadczano skutków nie uwzględniania i niedoceniania środowiska w jakim przyszło prowadzić kampanie, operacje, bitwy czy potyczki[4]. Stosunkowo łatwo można więc znaleźć w historii wojen przykłady na to, że niedocenianie geoprzestrzeni przez wojska w toku działań bojowych miało zgubne skutki. Środowisko geograficzne może wspierać albo utrudniać a nawet uniemożliwiać realizację planowanej działalności. Doświadczyły tego nawet najsilniejsze i największe armie (np. Napoleon – Rosja, USA – Wietnam, ZSRR – Afganistan). Stąd też, powszechnie dostrzegana jest potrzeba prowadzenia wszechstronnych badań studyjnych złożonych uwarunkowań środowiska geograficznego (zarówno przestrzeni fizyczno-geograficznej jak i społeczno-ekonomicznej[5]) – załącznik 1.

Warto zapewne w tym miejscu uzmysłowić sobie jakie kategorie i zakres tematyczny obejmują geoinformacje niezbędne lub wskazane do analizy w toku realizacji szeroko rozumianej działalności militarnej Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zgodnie ze STANAG-iem 2251 informacje te obejmują bardzo szeroki zakres obrazowany wybiórczo w załączniku 2. Zważywszy, że dokument ten opracowany został w latach 80. XX wieku, w kontekście przeobrażeń pozimnowojennych oraz wydarzeń 11 września 2001 roku w USA (załącznik 3), jak też śledząc dokumenty NATO od roku 2000, zauważalny jest trend rozszerzenia zakresu analizowanych geoinformacji z obszaru przestrzeni społeczno-ekonomicznej jako najbardziej istotnej dla współczesnego oblicza sytuacji kryzysowych (w tym o podłożu militarnym). Trend ten jest również zauważalny w rozwoju nauk geograficznych, które akcentują tę pod-

[3] Patrz: STANAG 3992; „*ATP-35(B)*"; „*Guidelines For Operational Planning (GOP)*", (1999); i inne

[4] Patrz: E. Durschmied, „*Jak pogoda zmieniała losy wojen i świata. Słynne bitwy i konflikty zbrojne w których decydującą rolę odegrała pogoda*", Wydawnictwo Amber Sp. z o.o., Warszawa 2001 oraz G. Regan, „*Błędy militarne*", Vasco International, Warszawa 1992

[5] dzieloną przez niektórych autorów na społeczno-gospodarczą i kulturową lub określaną mianem cywilizacyjnej itp.

przestrzeń środowiska geograficznego, wyodrębniając nawet podprzestrzeń kulturową[6] jako opisującą zachowania i siły sprawcze społeczności ludzkich.

Istota podróży studyjnych

Podróże studyjne rozumiane jako synonim różnych form działalności sił zbrojnych ukierunkowane były w całej historii wojskowości (od czasów prehistorycznych) głównie na poznawanie uwarunkowań środowiska geograficznego (geoprzestrzeni) i określaniu ich wpływu na działania militarne.

Istota przedsięwzięć poznawania i badania uwarunkowań środowiska geograficznego dla potrzeb militarnych na przestrzeni dziejów ulegała zasadniczym przemianom. Stan taki wynikał głównie z ewolucji strategii, doktryn, sztuki operacyjnej, taktyki, techniki i technologii oraz uzbrojenia a szczególnie, zmiany zasięgów oddziaływania broni oraz będących na wyposażeniu środków transportu (pojazdy, statki powietrzne itp.). Najbardziej istotne i głębokie przeobrażenia przypadają na lata „pozimnowojennych" przemian. Towarzyszą im nowe jakościowo wyzwania i przemiany społeczno-polityczne charakterystyczne dla ery globalizacji. Charakteryzują zaś: wzrost znaczenia wszechobecnej informacji oraz rewolucyjne przemiany w nauce i technice, w tym dotyczące sfery bezpieczeństwa. Potrzeba poznawania przestrzeni środowiska potencjalnego działania w szerszym wymiarze niż ograniczone podstawowymi receptorami człowieka towarzyszyła ludzkości od momentu ich ewolucyjnego zorganizowania w społeczności. Stąd też wynika ustawiczna ewolucja pozyskiwania, gromadzenia i analizy informacji geograficznych. Niedoskonałość form opisania rzeczywistego obrazu środowiska, które umożliwiłyby ich użytkownikom wykreowanie modelu tej rzeczywistości, rodziła potrzebę konfrontacji, weryfikacji oraz uzupełnienia zakresu informacji. Stąd też zrodziła się potrzeba doświadczalnego realizowania różnych form celowego poznawania, wymiarowania i oceny wybranych obszarów przestrzeni geograficznej. Procesy o różnym charakterze i specyfice znane pod nazwami: wywiadu terenowego, rekonesansu, rozpoznania terenu, podróży polowych, studiów terenowych, studiów operacyjnych oraz strategicznych, podróży studyjnych - pozwalały na użytkowy wgląd i ocenę geoprzestrzeni. Działania te przyjmują różnorodny charakter, specjalizację i stopień szczegółowości. Stąd też wyróżnia się podróże zorientowane na poziom wykorzystania – np. taktyczny, taktyczno-operacyjny, operacyjno-strategiczny, na specyfikę – np. terenowe, wojskowo-geograficzne, wojskowo-

[6] Patrz: Z. Zioło, *„Model funkcjonowania przestrzeni geograficznej jako próba integracji badań geograficznych"*, w: Geografia na przełomie wieków – jedność w różnorodności, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999, s. 122-130

WYKAZ ZALECANYCH ZAGADNIEŃ WOJSKOWYCH INFORMACJI GEOGRAFICZNYCH (zest. zbiorcze na podstawie STANAG-u 2251)

SEKCJA I
Geografia fizyczna

TEREN
- formy lądowe
- geologia
- grunty (gleby)
- roślinność
- warunki przejezd.
- osłona i ukrycie
- war. obserwacji
- obiekty podziem. (natural. i sztucz.)
- strefy zrzutu lub lądowań
- obszary dogodne do budowy lotnisk i lądowisk

KLIMAT
- cyrkulacja atmosf.
- wiatr
- opady atmosfer.
- temperatura
- widzialność (mgły zamglenia, zachmurzenia)

HYDROGRAFIA
- naturalne cieki wodne
- jeziora
- bagna, moczary
- szt. cieki wodne
- zasoby wodne, charakt. hydrogr.

OBSZARY NADBRZEŻNE I PLAŻE DESANTOWE
- dostęp od morza (pływy, prądy, falowania i in.)
- brzeg morski
- przybrzeżne kotwicowiska
- wyjścia brzegowe
- oblodzenie

SEKCJA II
Ludność

DANE OGÓLNE
- struktura
- zasoby
- służba zdrowia
- religia
- polityka (ustrój, organizacja, administracja)

ZAPOTRZEBOWANIE NA:
- energię
- wyroby przemysł.
- art. spożywcze

SEKCJA III
Komunikacja

DROGI
- sieć dróg
- miejsca przekraczania wód (mosty, promy, brody)
- tunele

ŻEGLOWNE SZLAKI ŚRÓDLĄDOWE
- sieć szlaków wodnych (rzeki, kanały, jeziora)
- śluzy i przelewy
- punkty przekraczania szlaków wodnych
- dostępne statki
- zaplecze naprawcze
- informacje nawigacyjne

PORTY MORSKIE I RZECZNE
- informacje hydrograficzne
- zaplecze postojowe dla statków
- obiekty portowe
- zaopatrzenie w energię
- zaplecze remontowe
- pomoc nawigacyjna

BAZY Mar. Wojennej jak wyżej **oraz:**
- koszary
- zaplecze medyczne
- infrastruktura specjalna (składy amunicji, poligony)

LINIE KOLEJOWE
- sieć linii kolejowych
- obiekty i urządz. stacyjne
- mosty i tunele
- promy kolejowe
- zapl. remontowe, składy

LOTNISKA, LĄDOWISKA
- informacje dot. lotnisk pól startowych i lądowisk
- urządzenia, środki, obiekty i inne.
- skł. paliw, drogi, nawigacja
- zaopatrz. energetyczne w wodę i inne

SEKCJA IV
Systemy telekomunik.

LINIOWE
- sieć linii napowietrz. kabli i kabli podwod.
- centrale telefonicz., stacje wzmacniak. i przekaźnikowe
- konserwacja-źródła zaopatrzenia, mag. i warsztaty
- sieć telefaksowa i światłowodowa

BEZPRZEWODOWE (RADIOWE)
- połączenia, sieci radiowe i urządzenia
- połączenia, sieci telewizyjne
- połączenia mikrofalowe i inne

SEKCJA V
Obiekty użyt. publicz.

ZAOPATRZENIE W WODĘ (patrz również "HYDROGRAFIA" - zasoby wodne)
- systemy przechowyw. i dystrybucji (łącznie z ujęciami)
- wydajność, zużycie, wielkość populacji objętej systemem
- systemy oczyszczania

ZAOPATRZENIE W GAZ
- urządzenia i obiekty, systemy dystrybucji
- wydobycie i zużycie
- urządzenia do produktów ubocznych

ENERGETYKA
- systemy dystrybucji, łącznie z lokalizacją elektrowni, podstacji elektroenergetycz.
- dane dot. elektrowni
- wydajność, produkcja i zużycie

PALIWA PŁYNNE
- pola naftowe
- rafinerie i zakłady prod. paliw płynnych
- systemy dystrybucji magazyny, rurociągi, in.

TAMY I ZBIORNIKI WODNE
- lokalizacja i pojemność
- budowla, zagrożenia, systemy przepływu i zamykania śluz
- stacje pomp i obiekty energetyczne (turbozespoły)

SEKCJA VI
Obszary miejskie

OGÓLNY ZARYS
- plany miast, ulic i przewodniki
- trasy przelotowe i objazdy
- gęstość zaludnienia obszarów zabudowanych

ZAPLECZE MIEJSKIE
- przejezdność dla kolei statków, barek oraz drogą powietrzną
- służby transportu publicznego
- oświetlenie i zaopatrz. w energię
- zaopatrzenie w wodę
- zaopatrzenie w gaz
- systemy telekomunikacyjne
- mag. paliw i składy
- odprowadzanie ściek.
- koszary, hotele i inne obiekty zakwaterowania
- szpitale
- główne obiekty kulturowe
- zakł. mięsne i rzeźne
- budynki władz lokal. i rządowych
- obrona cywilna i straż pożarna
- zakłady przemysłowe

SEKCJA VII
Zasoby i środki techn.

ZASOBY MINERALNE
- materiały budowlane
- paliwa
- surowce mineralne

MATERIAŁY BUDOWLANE
- naturalne: drewno, kamień, żwir itp.
- przetworzone: cement, cegły, wyroby stalowe, żelazne, pokrycia dach.
- uzbrojenie budowlane

OBIEKTY INŻYNIER.
- zakłady inżynieryjne
- wykonawcy robót budowlanych
- elektryczne i mechaniczne warsztaty
- stolarnie
- odlewnie
- inne zakłady

ZAKŁADY I SPRZĘT
- maszynowe
- drzewne
- transportowe
- inżynieryjne
- zaopatrz. w wodę i inne

ŁĄCZNOŚĆ
- zakłady elektroniczne

PRZEMYSŁ
- zakłady naprawcze

Załącznik 2

historyczne, specjalne (np. inżynieryjne, logistyczne, wywiadowcze). Generalnie przedsięwzięcia te miały na celu aktualizację, weryfikację i uszczegółowienie informacji dotyczących miejsc o szczególnym znaczeniu. Czynności te wynikały z prowadzonych studiów i analiz dotyczących praktycznej oceny uwarunkowań geoprzestrzeni dla potrzeb założonego aspektu badań. Realizowane były w oparciu o dostępne opracowania geograficzno-kartograficzne. Przedsięwzięcia podróży umożliwiały też wzbogacenie wyobraźni o zasób geoinformacji charakteryzujących przestrzenny, rzeczywisty wymiar analizowanego obszaru. Działanie takie wynikało z poziomu rozwoju technologicznego, ubogiego zasobu informacji geograficznych i opracowań kartograficznych oraz strategii prowadzenia działań.

Działalność tego typu prowadzona była szczególnie szeroko w wielu armiach[7] w okresie po pierwszej wojnie światowej, a również w czasach współczesnych, z udziałem nie tylko wyspecjalizowanych struktur sił zbrojnych, ale również specjalistów cywilnych. Należy jednak zauważyć, iż w miarę rozwoju myśli wojskowej i wyposażenia wojsk w coraz nowocześniejszy sprzęt i technologie, a także na skutek zwiększenia przestrzennego teatrów działań militarnych, większej dynamiki i dostępności czasowo-przestrzennej, klasyczne formy wymienionych działań studyjnych w nowoczesnych armiach świata zaczynają tracić na znaczeniu[8]. Natomiast, coraz bardziej powszechne stają się technologie zdalnego pozyskiwania informacji – teledetekcja[9] - związane z wykorzystaniem różnorodnych sensorów rejestrujących dane o środowisku geograficznym w wielu zakresach promieniowania, montowanych w środkach latających (również bezpilotowych) czy satelitach. Technologie te rozwinęły się dynamicznie wraz z rozwojem powszechnych systemów GIS[10], wkraczając niemal do każdej sfery funkcjonowania człowieka.

Cel podróży studyjnych w procesie dydaktycznym AON

Poza opracowaniami dotyczącymi przedmiotowego zakresu, autorstwa Kazimierza Żegnałka[11], oraz sporadycznie[12] podejmowanymi rozważaniami dotyczącymi kształcenia

[7] Patrz: A. Assenza, *„Poglądy na temat wojskowej dokumentacji geograficznej"*, Wojskowy Przegląd Zagraniczny, Z. 5/72, warszawa 1972; Storelli R., *„La documentation géographique militaire, L'Armée"*, Przegląd Informacyjny ASG, Z. 2, Warszawa 1963

[8] Patrz – *„Space Technology Guide. FY 2000 - 01"*, Department of Defense USA

[9] teledetekcja – *remote sensing* – dziedzina nauki i techniki zajmująca się zdalnym pozyskiwaniem danych przestrzennych

[10] GIS – *geographical information system* – system informacji geograficznej

[11] *„Metodyka kształcenia w Akademii Obrony Narodowej"*, pod red. Kazimierza Żegnałka, AON, Warszawa 1995, rozdział 8.4 Podróże studyjne (str. 173)

[12] P. Sienkiewicz, *„Szkolnictwo wojskowe w systemie edukacji narodowej"*, w: Zeszyty Naukowe AON 4 (41) 2000, s. 9 – 13; A. Łaszczuk, *„Zmiana treści kształcenia słuchaczy AON w aspekcie zastosowania procedur NATO (na przykładzie przedmiotu geografia wojenna). Praca studyjna"*„ AON, Warszawa 1999

w zakresie szeroko rozumianego wsparcia geoinformacyjnego procesów planistyczno-decyzyjnych, przedmiotowa problematyka pozostaje jakby na uboczu zainteresowania nauk wojskowych. Fakt ten jest zjawiskiem głęboko zastanawiającym i wydaje się ujawniającym jeden z największych problemów kadr dowódczych SZ RP – brak wiedzy, a co najboleśniejsze wyobrażenia o istocie i roli geoinformacji i systemów wsparcia geoinformacyjnego w działalności systemów bezpieczeństwa państwa, w szczególności w sferze obronności. Problematyka ta przyjmuje zasadniczą rangę, zważywszy że wysoko rozwinięte społeczeństwa, do których pretenduje Polska, niemal w każdej dziedzinie działalności zorientowanej przestrzennie - wprowadzają systemy wspomagające zarządzanie oparte na technologii informacji geograficznych - GIS. W obliczu postępującego procesu integracji europejskiej oraz globalizacji wzrasta zapotrzebowanie na całościowe analizy przestrzeni geograficznej. Współcześnie panujące kierunki rozwojowe wskazują, iż geoinformacje będą coraz bardziej niezbędne dla wypracowania strategicznych koncepcji rozwojowych oraz podejmowania racjonalnych decyzji i działań[13]. Owa integracja badań geograficznych zapewnia prymat tej dyscypliny naukowej wśród innych podejmujących problematykę sterowania rozwojem różnej skali układów przestrzennych[14].

Podróże studyjne jako studia operacyjno-strategiczne

Realizowane dotychczas w akademii podróże studyjne, pomimo pełnej ich różnorodności, ukierunkowane były na wiele aspektów, zagadnień i problemów studyjnych dotyczących terytorium Polski. Głównymi aspektami podróży studyjnych były: geograficzne, historyczne, wojskowe i pozamilitarne, a także krajoznawcze i patriotyczne. Ponadto rozpatrywane były różne większe i mniejsze epizody podgrywanej sytuacji taktycznej, operacyjnej, a również strategicznej dotyczące hipotetycznych lub historycznych działań na obszarze kraju. Stanowiły więc podróże swoisty konglomerat chęci, potrzeb, możliwości, a czasem „pobożnych życzeń". Z założenia, jednak były **podróżami polowymi** o charakterze taktycznym, taktyczno-operacyj-nym, operacyjno-strategicznym, wojskowo-geograficznym, wojskowo-historycznym czy specjalnym. Były również po części wywiadem terenowym, rekonesansem, czy studiami terenowymi, a również podróżami krajoznawczymi i wycieczkami turystycznymi. Realizowano więc aspekt poznawczy, także funkcje integracyjne środowiska wojskowego i cywilnego, a również swoistą lekcję patriotyzmu. Takie przemieszanie koncepcji, ro-

[13] Patrz: Z. Zioło, *„Model funkcjonowania przestrzeni geograficznej jako próba integracji badań geograficznych"*, w: Geografia na przełomie wieków – jedność w różnorodności, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999, s. 122-130

Zagrożenia terroryzmem w świecie

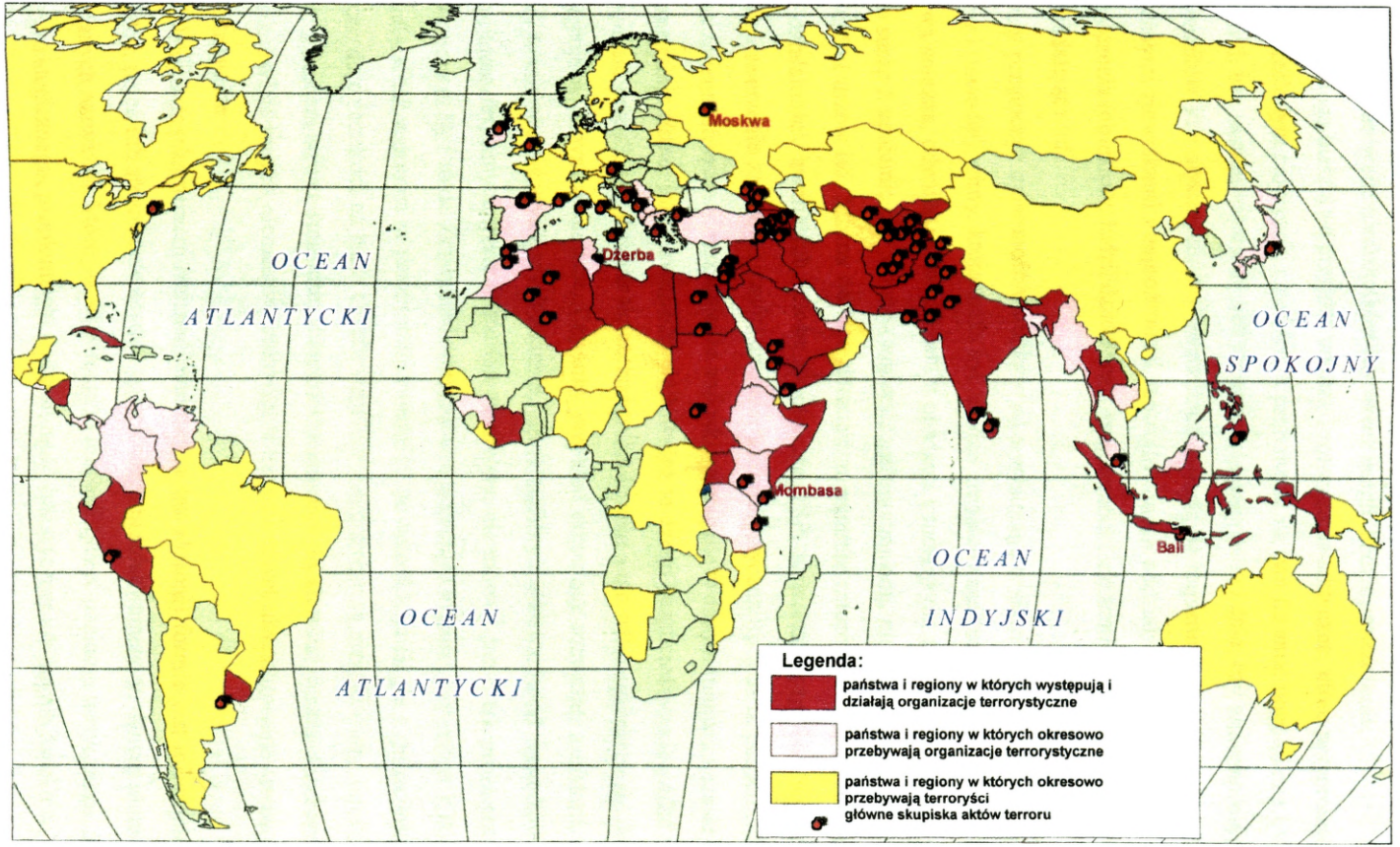

Załącznik 3

dzajów, stylów, metod realizacji i samego podejścia do podróży z przeplataniem różnych wątków miało na pewno swój urok, ale z merytorycznego i metodycznego punktu widzenia na pewno posiadało wiele niedostatków czy wręcz mogło budzić zastrzeżenia.

Zastrzeżenia mogą budzić na przykład analizy i rozważania taktyczne, które przeprowadzano w ściśle określonym momencie i miejscu, a próbowano na tym tle snuć uogólnienia i wyciągać wnioski, bez zastanowienia się nad zmiennością pory doby i dnia, czy zmiennością pogody i warunków klimatycznych, czy wręcz możliwością wystąpienia sytuacji szczególnych, specyficznymi zjawiskami i zagrożeniami spowodowanych oddziaływaniem bliższego i dalszego otoczenia (obiektów, ludzi, działalności zamierzonej i nie zamierzonej) na dane miejsce i siły tu działające itd.

Wystarczy przytoczyć zmienność warunków jaka występuje w okresie wiosny (w momencie roztopów i powodzi); zimy, która może być bardzo zróżnicowana (niskie temperatury, opady i pokrywa śnieżna, odwilże, gołoledź; lata z opadami i możliwymi nawałnicami oraz powodzie lub susze z upałami; czy jesieni z mgłami, zachmurzeniami, niską temperaturą, bez pokrywy liśćmi drzew itd. Można do tego dorzucić zagrożenia zatopieniami spowodowanymi celową działalności, awarie lub celowe uwolnienia TŚP, wywołanie osuwisk, wysadzenia obiektów i tworzenie zatorów i zapór, działalność terrorystyczna itp. Już ta pokrótce przedstawiona zmienność sytuacji wskazuje, że wnioski wyciągane w danym miejscu i czasie mogą być diametralnie różne, jeżeli uwzględni się również to czego bezpośrednio nie widać w danym „punkcie pracy", gdy dokona się szerszego spojrzenia a nie tylko ograniczy się do tego co występuje w danym momencie. Czy inny przykład dotyczący rozważań z historii sztuki wojennej w miejscu niegdysiejszych zdarzeń, ale w zupełnym oderwaniu od warunków terenowych i atmosferycznych, jakie ówcześnie panowały, nie mówiąc już o tak prozaicznej sytuacji jak pora doby i roku. Zmienność warunków w przeciągu kilkuset czy nawet kilkudziesięciu lat jest tak ogromna w naszej rzeczywistości, że wszelkie analogie z przeszłości czy odnoszone do przeszłości na bazie oglądu współczesnego terenu są nieadekwatne i mało wiarygodne, a czasem nawet śmieszne. Zupełnie zmienione są stosunki wodne (hydrografia), roślinność i wiele innych elementów pokrycia, a czasem nawet ukształtowanie terenu i warunki klimatyczne.

Kolejnym mankamentem realizacji podróży w tak złożonej formie jest mieszanie różnych metod, pojęć lub stosowanie aparatu pojęciowego nieadekwatnego w danym momencie, czy dla danych rozważań, które jak wspomniano mogą dotyczyć poziomu taktycznego, operacyjnego i strategicznego, problematyki geograficznej, historycznej lub innych aspektów.

---

[14] tamże, s. 129

W toczących się więc ostatnio dyskusjach nad istotą podróży studyjnej przewija się wątek ukierunkowania, czy wzorowania tego przedsięwzięcia, na realizowane w SZ RP studia operacyjno-strategiczne, określane mianem Studiów Teatru Zainteresowania Strategicznego[15] (nazwa ta budzi zastrzeżenia autorów, szczególnie w kontekście nazewnictwa stosowanego w NATO).

Pomijając zasadność takiego postrzegania i ukierunkowania podróży, istotnym wydaje się podkreślenie, że realizowane dotychczas przedsięwzięcia w tym zakresie znamion takiej działalności raczej nie posiadają. Wynika to z powodu braku etapu wprowadzającego, czy zapoznającego z tą formą działalności studyjnej, pomijania etapu przygotowawczego oraz rzeczywistych badań analityczno-syntetycznych czyli zasadniczych studiów, szczególnie prawie zupełne pominięcie dostępnych opracowań geograficznych i szerokiej gamy produktów geograficznych oraz innych źródeł informacji. Zatracona jest więc istota takiego przedsięwzięcia, co przy nie wykształconej świadomości studentów i braku elementarnej wiedzy oraz niewyraźnie akcentowanej istoty przedsięwzięcia skutkuje bliżej nieokreślonym „wycieczkowym" charakterem podróży studyjnej.

Tym niemniej należy podkreślić, że nawiązanie do studiów operacyjno-strate-giczne jest zdaniem autorów ze wszech miar słuszne i kierunek ten jest godny kontynuowania, również w toku podróży studyjnych. Pamiętać jednak należy o różnorodności problematyki studyjnej, zmianach w zasadach jej prowadzenia, również w wymiarze przestrzennym. Stąd w większym zakresie należy realizować je również w kontekście problematyki bezpieczeństwa, zagrożeń bezpieczeństwa nie tylko w wymiarze militarnym ale również pozamilitarnym, współczesnych wyzwań, ponadto w aspekcie potencjalnych operacji i misji nie tylko na terytorium kraju. W ramach okresu przygotowawczego należałoby skupiać się również na studiowaniu obszarów kryzysowych poza terytorium Polski, a nawet poza obszarem NATO. Praktycznie w czasach współczesnych należy skupiać się na całej przestrzeni euroatlantyckiej do wymiarów globalnych włącznie.

Podkreślenie wymiaru przestrzennego studiów operacyjno-strategicznych jest tu sprawą kluczową, działalność ta prowadzona jest zawsze w myśl koncepcji strategicznych, możliwych opcji działań i użycia sił zbrojnych. Nie wnikając w istotę co jest pierwotne, a co wtórne gdyż działalności się przeplatają, to znaczy na podstawie studiów wyciągane są wnioski dla planowania działań, ale również studia prowadzi się w kierunku pogłębienia

[15] Patrz: *„Instrukcja organizacji i prowadzenia studiów operacyjnych Teatru Zainteresowania Strategicznego (TZS) w Siłach Zbrojnych RP"*, Szt. Gen. 1449/95, Warszawa 1995; *„Poradnik prowadzenia studiów operacyjnych Teatru Zainteresowania Strategicznego (TZS) w Siłach Zbrojnych RP"*, Szt. Gen. 1494/98, Warszawa 1998

Zasięg przestrzenny studiów operacyjno-strategicznych realizowanych do lat 90-tych

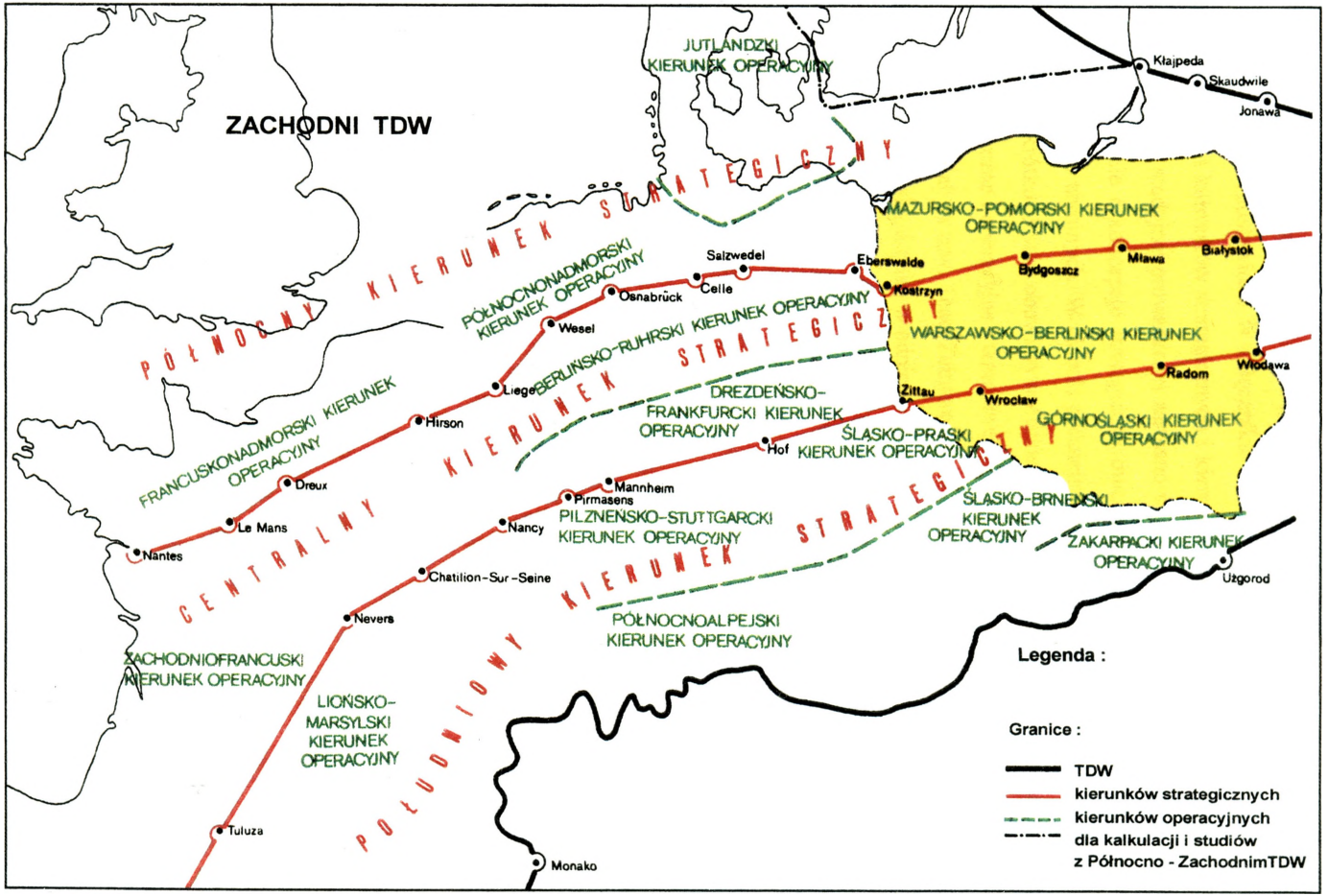

Załącznik 4

i rozszerzenia wiedzy oraz poprawienia skuteczności planowanych przedsięwzięć operacji i misji. Studia mają więc swój wymiar praktyczny ale również przyczyniają się do rozwoju nauki, bazują na metodach i podejściu naukowym w rozwiązywaniu problemów studyjnych.

Do lat dziewięćdziesiątych studia operacyjno-strategiczne w wymiarze przestrzennym realizowane były jak przedstawiono w załączniku 4.

Nawiązanie badań do kierunków strategicznych i kierunków operacyjnych oraz zasięg przestrzenny działalności studyjnej prowadzonej zarówno w Układzie Warszawskim jak i w NATO oddawał podejście i koncepcje strategiczne ówcześnie obowiązujące oraz planowane działania i zadania sił zbrojnych. W okresie późniejszym po rozpadzie układu dwubiegunowego stosunkowo krótko (3 lata) obowiązywał zmieniony podział, w którym nie występowały już kierunki strategiczne i operacyjne a teatry i rejony strategiczne i operacyjne. Od 1993 roku nastąpił kolejny podział na tzw. Teatr Zainteresowania Strategicznego - TZS, obejmujący w zasadzie terytorium Polski, a tylko w odniesieniu do badań sił zbrojnych również inne kraje. TZS obejmował cztery obszary strategiczne, w tym trzy związane z hipotetycznymi kierunkami strategicznych zagrożeń oraz Centralny Obszar Strategiczny skupiający zasadniczy potencjał gospodarczo-militarny, a także ludnościowy Polski tzw. obszar rdzeniowy państwa. Obszary strategiczne podzielone zostały na rejony operacyjne. Podział ten przedstawiony jest w załączniku 5.

Zmiana sytuacji związana z przyjęciem Polski do NATO i stąd zmiana postrzeganie zagrożeń oraz nowe koncepcje strategiczne użycia sił zbrojnych na terytorium naszego państwa, szczególnie zadania związane z przyjęciem wsparcia (funkcje „państwa gospodarza" – HNS), wymagają nowego spojrzenia na przestrzeń studiów. Ponadto znaczne zredukowanie stanu naszych sił zbrojnych, zmiana zadań i struktury organizacyjnej oraz zmiana koncepcji prowadzenia działań – działania połączone, siły zadaniowe i specjalne, również wymagają innego spojrzenia na terytorium Polski – przestrzeń studiów operacyjno-strategicznych. Dodatkowo nowe możliwości w zakresie pozyskiwania, przetwarzania, analizowania oraz tworzenia nowej informacji zostały zwielokrotnione dzięki postępom w zakresie rozwoju systemów informacji przestrzennej, w tym szczególnie GIS oraz dzięki rozwojowi narzędzi informatycznych, szczególnie zwiększenie pamięci i szybkości przetwarzania geoinformacji, co umożliwia operowanie większymi zbiorami danych i gromadzenie ich w bazach danych, a także koncepcja utworzenia tzw. „geoserwera", pozwalają na tworzenie większych jednostek przestrzennych. Proponuje się aby terytorium Polski podzielić dla potrzeb prowadzenia studiów operacyjno-strategicznych na pięć obszarów operacyjno-strategicznych, bez wydzielania mniejszych jednostek (rejonów operacyjnych). Działalność studyjna i stosowne zbiory

danych geoprzestrzennych – geoinformacji oraz szczegółowe opracowania studyjne opracowywane byłyby w tych pięciu obszarach. Podział ten przedstawiony jest w załączniku 6.
Należy jednak zaznaczyć, że ograniczanie działalności studyjnej wyłącznie do terytorium Polski byłoby poważnym błędem, stąd należy pamiętać o studiowaniu przestrzeni bliższej nam a stanowiącej bezpośrednie otoczenie Polski, oczywiście w różnych aspektach stosownie do przewidywanego zagrożenia lub innych zadań wynikających z działalności sojuszniczej i zobowiązań w tym zakresie. Kolejne przestrzenie studyjne wynikają z działalności naszych sił zbrojnych i kompetencyjnej odpowiedzialności wynikającej z przynależności do Dowództwa Regionalnego „Europa Północ". Obszary operacyjne, zasięg odpowiedzialności informacyjnej i zasięg obszaru zainteresowania tego dowództwa przedstawiono w załączniku 7.
Zmiany w koncepcji strategicznej Sojuszu Północnoatlantyckiego spowodowane wydarzeniami po 11 września oraz ogólny rozwój zagrożeń przestrzeni euroatlantyckiej, szczególnie terroryzmem, proliferacja broni masowego rażenia i inne, wymagają globalnego spojrzenia i postrzegania w takim kontekście przestrzeni studiów strategicznych. Podział świata w takim kontekście przedstawiony został w załączniku 8. W takim też zakresie należy więc prowadzić również działalność studyjną w odniesieniu do studiów operacyjno-strategicznych.

W świetle powyższego pozostaje zadać pytanie, czy realizacja podróży studyjnej spełnia chociażby w najmniejszym stopniu oczekiwania jakie stoją przed studiami operacyjno-strategicznymi w zakresie rozwiązywania przedstawionych problemów i w zakresie przestrzennym obejmującym nawet cały świat ? Pytanie retoryczne nie wymaga odpowiedzi. Błędem jednak byłoby nie nawiązywanie w rozpatrywanej problematyce w ramach podróży studyjnych do studiów operacyjno-strategicznych. Należy jednak przewartościować zakres zadań, znacznie zwiększyć okres przygotowawczy i studyjny poprzedzający odbywaną podróż studyjną. W ramach przygotowania do podróży studyjnej powinny być rozwiązywane problemy i powstawać opracowania dotyczące terytoriów poza naszym krajem, na podstawie analizy wszelkich dostępnych geoinformacji pozyskiwanych z różnych źródeł, a także dotyczące naszego terytorium. Podróż studyjna byłaby jedynie konfrontacją przyjętych rozwiązań problemów, swoistą weryfikacją wyciągniętych na podstawie badań studyjnych wniosków, podlegających ocenie w praktycznej konfrontacji z terenem, obiektami i strukturami wojskowymi i cywilnymi. Ponadto realizowany byłby cel poznawczy oraz inne jasno sprecyzowane w odniesieniu do konkretnych obszarów i zadań. Takie podejście do podróży studyjnej umożliwiałoby jej skrócenie do okresu tygodniowego wyjazdu, przy znacznie wydłużonym okresie przygotowawczym poświęconym zbieraniu informacji, szczegółowym badaniom przy zastosowaniu różnych metod badawczych i wykonaniu stosownych opracowań oraz wyciągnięcie

Załącznik 5

Podział obszaru kraju pod względem operacyjnym dla realizacji studiów operacyjno-strategicznych (lata 1993 - 2002)

wniosków i określenie dodatkowych badań czy weryfikacji, które należałoby przeprowadzić w ramach podróży studyjnej w jej części wyjazdowej.

Aspekt historyczny podróży studyjnych w realiach XXI wieku

Przeszłość nie wraca jak żywe zjawisko,
W dawnej postaci – jednak nie umiera.
Odmienia tylko miejsce, czas, nazwisko
i świeższe kształty dla siebie przybiera
Adam ASNYK

W dotychczasowych podróżach studyjnych zauważalne są tendencje do historycznego ujęcia, czego dobitnym wyrazem jest też program niniejszego seminarium zupełnie nieadekwatny (zdaniem autorów) do rzeczywistych potrzeb procesu edukacyjnego AON (jako uczelni kształcącej kadry dowódcze, głównie na potrzeby systemu bezpieczeństwa Polski i Sojuszu Północnoatlantyckiego). Wyzwania współczesności wykraczają poza horyzonty myślowe strategów minionych epok głównie z powodu zmian i potencjalnego dostępu do technologii, której użycie pozwala oddziaływać wręcz w skali kosmosu. O ile celowym wydaje się syntetyczna, problemowa analiza historycznych, wybranych wydarzeń militarnych w aspekcie oceny - na ile rozegrane scenariusze działania są realne współcześnie, jakie czynniki zaważyły na przebiegu wydarzeń oraz jaką rolę w tych działaniach odegrały warunki środowiskowe - to ich weryfikacja „polowa" w ramach podróży studyjnej w zupełnie odmiennych uwarunkowaniach wydaje się często być fałszowaniem obrazu historii, a już na pewno nie przynosi efektów edukacyjnych.
Można postawić sobie przykładowe pytanie - Czy działania armii konnej dostarczą cennych wskazówek – jak organizować działania na współczesnym polu walki?

Według autorów wydaje się cennym nawiązywanie do przykładów historycznych, nie w kontekście przywoływania obrazu walki, ale poprzez analizę - w jaki sposób czynniki geograficzne wpłynęły na organizację i przebieg działań i jakie stąd płyną wnioski dla współczesnych form działalności. Czy geoprzestrzeń zachowała swoje uwarunkowania dla współczesnych działań?

Dotychczas stosowane proporcje treści historycznych (opisujących głównie przebieg zdarzeń) do treści rzeczywistych analiz geograficznych realizowanych podczas podróży studyjnych WWLąd AON, pozwalają zaryzykować twierdzenie, że uczestnicy podróży studyj-

nych mają nabyć wiedzę historyczną, a nie umiejętność oceny aktualnych uwarunkowań środowiskowych. Czyżby więc WWLąd preferował przygotowanie absolwentów o profilu historycznym? Teza ta potwierdzałaby powszechny pogląd, że armie najczęściej przygotowują się do wojen minionych, przy czym wiadomo, że każda następna będzie inna, zaskakująca i nietypowa. Czy nie czas już na rewizję tych poglądów, wszak nie zważając na polskie sentymenty, przebrzmiały już echa ułańskich szarż. Dziś patrzymy „okiem" z kosmosu a oddziałujemy na przeciwnika z odległości znacznie przekraczających możliwości kontaktu wzrokowego.

Zdaniem autorów, zgodnie z wyzwaniami XXI wieku, AON ma za zadanie modelować w procesie edukacyjnym - kreatywnych, światłych menedżerów umiejących odnaleźć się w każdej niestandardowej z założenia rzeczywistości. Wszakże, jak twierdzą prognostycy, bronią współczesnego dowódcy ma być komputer, a nie karabin[16]. Mimo powszechnej świadomości takiego stanu rozwoju, należy podkreślić, że świat już obecnie znajduje się w okresie przełomu, w którym najbardziej rozwinięte państwa rozpoczynają tworzenie strategii wojskowej nowego czasu, zwanej coraz szerzej okresem informacji. Walka o zdobycie i utrzymanie przewagi w zakresie informacji staje się jednym z przedsięwzięć decydujących o osiąganiu sukcesów we wszystkich rodzajach współczesnych operacji. Posiadanie przewagi w zakresie informacji będzie miało decydujące znaczenie dla racjonalnego i efektywnego wykorzystania posiadanej broni. Sformułowania te przyjmują dziś powszechną rangę prawd oczywistych i nie wymagają dalszego rozwinięcia. Zainteresowanych można odesłać do bogatej literatury prezentującej współczesne rozwiązania i prognozy rozwoju współczesnego pola walki[17].

Podróże studyjne w NATO

Poszczególne państwa członkowskie Sojuszu realizują działalność badawczo-rozpoznawczo-dydaktyczną w postaci różnych form podróży studyjnych, według narodowych koncepcji i doświadczeń. Ogólnie nie są szerzej znane opracowania zwarte czy też normatywne, charakteryzujące przedmiotową działalność z uwagi na ich niejawny charakter. Również w wymiarze dokumentów normatywnych, czy procedur działalność taka nie została ujednolicona dla potrzeb Sojuszu Północnoatlantyckiego.

[16] Patrz: A. i H. Toffler, *„Wojna i antywojna"*, Warszawa 1997

[17] Patrz: Z. Ścibiorek, W. Kaczmarek, *„Przyszłe pole walki"*, AON, Warszawa 1995; Z. Ścibiorek, W. Kaczmarek, *„Przyszła wojna – jaka?"*, BUWiK, Warszawa 1995; Z. Ścibiorek i inni, *„Wyznaczniki przemian w teorii i praktyce sztuki wojennej"*, AON, Warszawa 1999; Z. Ścibiorek, *„Znaczenie terenu w obronie w warunkach stosowania broni precyzyjnej"*, Myśl Wojskowa 1989, nr 10; i inne

Załącznik 6

Podział obszaru kraju dla prowadzenia studiów operacyjno-strategicznych (PROPOZYCJA)

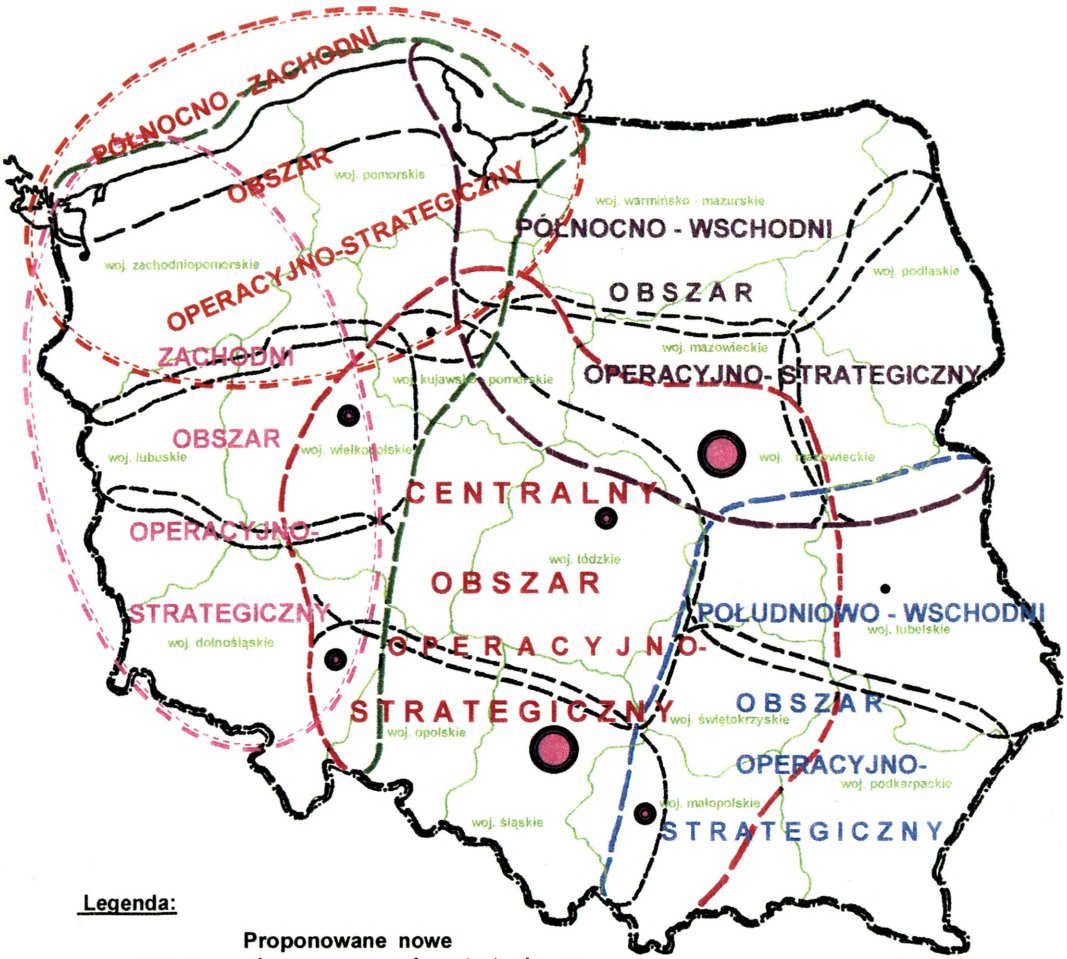

Legenda:

Proponowane nowe obszary operacyjno-strategiczne:

ZACHODNI OBSZAR OPERACYJNO-STRATEGICZNY

PÓŁNOCNO-ZACHODNI OBSZAR OPERACYJNO-STRATEGICZNY

zlikwidowane rejony operacyjne

Stan rozwoju metod teledetekcji jako systemów rozpoznawczych oraz zgromadzony, czy dostępny zasób informacji o charakterze geograficznym przez poszczególne państwa członkowskie NATO, pozwala na wyeliminowanie form szeroko rozumianej podróży studyjnej w wymiarze pragmatyki dowodzenia. Formuła podróży studyjnych znajduje swoje uzasadnienie jedynie jako forma doskonalenia kształcenia w zakresie kształcenia percepcji i wyobraźni personelu wojskowego, które pozwala im lepiej postrzegać rzeczywistość geograficzną. Szczególne odniesienie znajduje to w stosunku do odległych i specyficznie odmiennych przestrzeni geograficznych. Ale i ta rola powoli zanika z powodu o wiele efektywniejszego i bardziej ekonomicznego rozwiązania jakim jest prezentacja geoprzestrzeni poprzez środki multimedialne (w tym m.in. zdjęcia, filmy; również z perspektywy lotniczej[18]), bardziej zbliżone do percepcji człowieka. Co więcej, racjonalność rozwiązań wskazuje jednoznacznie na dużą efektywność takich działań, bowiem przygotowana wiedza geoinformacyjna jest o wiele doskonalsza i bardziej wszechstronna niż ta odbierana jedynie oczyma uczestnika. Przygotowana przez profesjonalne służby geograficzne prezentuje treści niedostępne dla uczestnika podróży. Wielodniowa podróż jest „skondensowana" do wymiaru kilkugodzinnego. Można z nią zapoznać cały personel biorący udział w planowanych działaniach, a nie tylko wybranych dowódców. Ponadto rzeczywistą podróż nie zawsze można zrealizować z wielu przyczyn – do których można zaliczyć: ograniczenia finansowe, tajność misji, zapewnienia bezpieczeństwa uczestników, ograniczeń czasowych, niedostępności terenu, ograniczeń formalnych itp.

W kontekście powyższych uwarunkowań można uznać, iż współczesne możliwości techniczne pozwalają na wyeliminowanie podróży studyjnych, na rzecz form wirtualnego obrazu rzeczywistej przestrzeni – środowiska potencjalnego działania, to znaczy geoprzestrzeni. Duże znaczenie mają jedynie operacje wywiadowcze, których celem jest określenie i weryfikacja potencjalnych obiektów rażenia w planowanych działaniach.

Zaś podróże w kontekście przesłanek ich powstania – przyjmują postać epizodycznych podróży o charakterze krajoznawczo-dydaktycznym.

Zmiana koncepcji geoinformacji w NATO

Współczesne standardy działania sił zbrojnych Sojuszu Północnoatlantyckiego jedną z najistotniejszych funkcji działania postrzegają w informacjach, w tym geoinformacjach jako zapewniających jedną z głównych ról - orientację i wymiarowanie przestrzeni działania. Geo-

[18] Forma ta zazwyczaj niedostępna dla uczestników podróży, bardzo wzbogaca wyobrażenie o geoprzestrzeni planowanych działań.

informacje nierozerwalnie związane z funkcjami lokalizacji i nawigacji stanowią dziś podstawę wszelkiej działalności militarnej, bez której trudno sobie wyobrazić funkcjonowanie w przestrzeni. Ten wzrost rangi geoinformacji rodzi zapotrzebowanie na nowe produkty. Mapa w klasycznej dotychczasowej postaci[19] analogowej[20] staje się jedynie medium orientacji, coraz powszechniej wypieranym przez systemy mapy numerycznej oraz systemy GIS. Nowoczesne technologie GIS w połączeniu z rozwiązaniami technologii teledetekcyjnych (rozpoznawczych) i multimedialnych dostarczają w trybie rzeczywistym obrazu przestrzeni działania. I to właśnie o b r a z, czyli technologie oparte na wizualizacji stanowią potęgę systemów geoinformacyjnych. To nowe oblicze geoinformacji, dostosowane do percepcji użytkowników, decyduje o przewadze informacyjnej stanowiącej według współczesnych doktryn, podstawę sukcesu. Stan ten wymaga istotnych przeobrażeń bazy geoinformacyjnej oraz zmiany mentalności użytkowników systemu. Niestety z ubolewaniem należy stwierdzić, że w sferze użytkowników SZ RP postrzeganie roli i wymiaru geoinformacji w działalności systemu bezpieczeństwa, ciągle jeszcze pozostawia wiele do życzenia. Jest to sytuacja o tyle paradoksalna, że Służba Geograficzna WP dawno już osiągnęła standardy interoperacyjne, a nawet w zakresie wielu kategorii produktów standardowych należy do czołowych służb geograficznych sojuszu.

Powszechne wykorzystanie geoinformacji w pragmatyce działania Sojuszu Północnoatlantyckiego wiąże się z przyjęciem standardów. Kompleksową doktrynę w zakresie wsparcia geoinformacyjnego określa Polityka Geograficzna NATO (*NATO Geographic Policy*). Zaś standardy produktów geoinformacyjnych precyzują STANAG-i. W przedmiotowym zakresie najistotniejsze są STANAG-i z serii MGD (*Military Geographic Documentation*) ustanawiające zasady tworzenia Wojskowej Dokumentacji Graficznej. Ich implementacje w SZ RP stanowią Normy Obronne.

Służba Geograficzna WP aktywnie uczestniczy w pracach nad Polityką Geograficzną NATO.

Prognozy rozwoju podróży studyjnych AON

Powracające pytanie o celowość organizacji podróży studyjnej, w toku procesu dydaktycznego WWLąd AON i w obliczu przedstawionych uwarunkowań ma wymiar problemowy. Z jednej strony wymogi ekonomii i poszukiwanie oszczędności kosztów kształcenia, co w przypadku tak rozległego czasowo i angażującego znaczny potencjał osobowy przedsię-

[19] zresztą coraz uboższej w zakres informacyjny
[20] czyli „papierowej"

Obszar operacyjny, odpowiedzialności informacyjnej i zainteresowania Europejskiego Dowództwa Regionalnego „EUROPA PÓŁNOC" na tle bliższego i dalszego otoczenia Polski

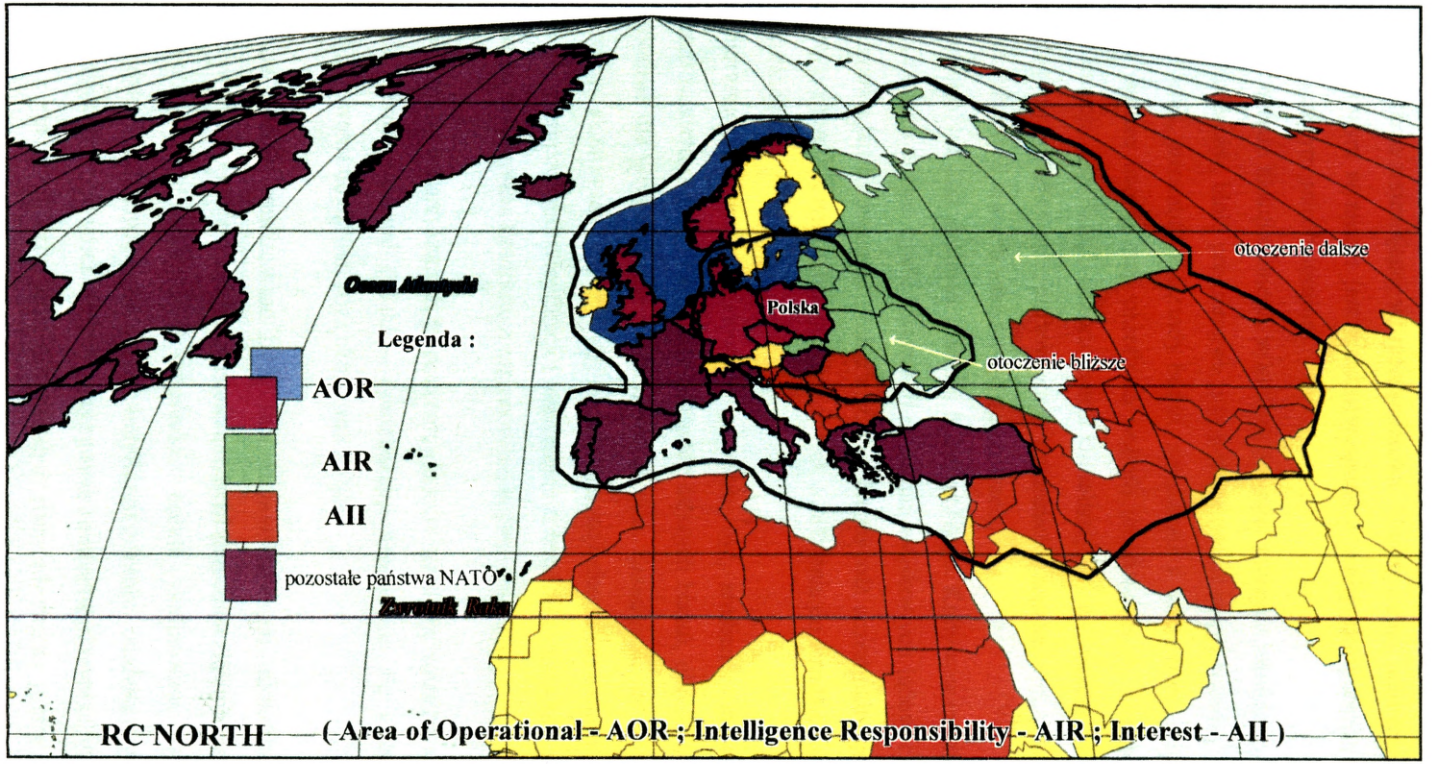

Załącznik 7

wzięcia jest czynnikiem bardzo znaczącym. Z drugiej zaś, poszukiwanie efektywności kształcenia co powinno być dominującym kierunkiem poszukiwań i przeobrażeń procesu dydaktycznego w tak dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Według oceny autorów podróż studyjna w dotychczasowym wymiarze jest przedsięwzięciem o małej efektywności i jako takie powinno ulec znaczącym przeobrażeniom.

Poczynając od układu funkcjonalnego, w którym powinny zaistnieć jednoznacznie interpretowane przez studentów, bloki programowe przygotowujące do samej podróży, wprowadzające w istotę badań, prezentujące metody badań, zapoznanie z warsztatem, rodzajami produktów, poprzez bardzo istotny etap określania potrzeb informacyjnych, identyfikacji i doboru źródeł informacji, weryfikacji, doboru metod wizualizacji, aż po zasadniczy etap - prac studyjnych. Blok ten powinien być realizowany w warunkach stacjonarnych, co wynika z dostępności źródeł informacji oraz ich właściwego opracowania.

Należy tu uzmysłowić fakt złożoności zasobu informacyjnego. Kultywowane koncepcje wystarczalności podstawowego źródła informacji w postaci wojskowych lądowych map topograficznych odchodzi już w niepamięć. Takie ujęcie problemu cofa uczestników procesu do czasów pierwszej połowy XX wieku, bez jakiegokolwiek odniesienia do standardów Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Efektem pierwszego bloku przedsięwzięć powinno być studium (operacyjno-strategiczne) obszaru zainteresowania wskazujące celowość dalszych badań, określające obszary, obiekty krytyczne dla geoprzestrzeni rozważanych działań. Zasadniczo, do tych właśnie miejsc powinna być skierowana podróż studyjna. Jednak z racji złożonych uwarunkowań logistycznych plan ten musi podlegać weryfikacji i logicznemu przemodelowaniu przy pomocy kadry dydaktycznej, aby uzyskać zgodność z zaplanowaną logistycznie trasą.

Jednym z wariantów towarzyszących pierwszemu etapowi może być również analiza obszarów odległych, poza granicami Polski – umożliwiając zapoznanie się studentów z problematyką przygotowania do działań poza obszarami Polski.

Podczas etapu podróży realizowane będą funkcje weryfikacyjne, aktualizacyjne i konfrontacja wypracowanego modelu z rzeczywistością. Całość przedsięwzięcia będzie nosiła znamiona jednoznacznej ciągłości i celowości, będzie realizowana zgodnie z wypracowaną metodyką i będzie podlegała ciągłej weryfikacji i ocenie. Studenci będą posiadali świadomość ciągłości i celowości działań. Rzeczywista konfrontacja wypracowanego modelu w zderzeniu z rzeczywistością będzie doskonałym doświadczeniem praktycznym

ukazującym najistotniejsze różnice i niedoskonałości prac studyjnych, niedoskonałość i stopień wiarygodności produktów geograficznych. Zderzenie z rzeczywistością konfrontowane podczas realizowanych ćwiczeń i prowadzonych gier decyzyjnych powinno być doskonałą „lekcją pokory wobec natury".

Przy takim ujęciu przedsięwzięcia, czasu trwania podróży można śmiało skrócić do wymiaru jednego tygodnia, przy jednoczesnym zwiększeniu efektywności procesu dydaktycznego.

Podróż studyjna powinna być wzbogacona o elementy poznawcze z obszaru działania instytucji wspomagających, czy realizujących działania z zakresu bezpieczeństwa oraz wybranych, istotnych obiektów stanowiących zagrożenie o znacznym zasięgu np. awariami przemysłowymi, a mogące być przedmiotem oddziaływania potencjalnego przeciwnika w rozważanym konflikcie. Możliwe jest również zorganizowanie pokazów określonych form działalności sprzętu wojskowego, które dopełnią budowanie wyobrażenia o rozpatrywanych aspektach rozważanej działalności.

Wydaje się celowym organizowanie podróży studyjnych w postaci dwustronnej gry decyzyjnej. Wynikający z tego założenia podział studentów w ramach grup szkoleniowych na dwie przeciwne strony realizujące przeciwstawne zadania w tej samej przestrzeni prowadzi do konkurencyjności, większego zainteresowania wynikającego z rzeczywistego udziału i wpływu na rozwiązywanie problemu, pobudza do kreatywności i wprowadza mechanizm wzajemnej weryfikacji stron, których celem jest uzyskanie sukcesu w ramach rozważanej działalności.

Wykładowca występujący w roli koordynatora, rozjemcy i podgrywającego, zabezpiecza właściwą realizację rozważań.

Logistyka podróży

Dotychczasowe koncepcje realizacji podróży studyjnej zakładały coroczną zmienność tras podróży. Czynnik ten uatrakcyjniał podróż w jej dotychczasowym wymiarze głównie dla uczestniczącej kadry. Skutkiem takiego działania każdy kolejny rocznik uczestniczący w podróży poznawał specyfikę innego, wybranego obszaru Polski. Zdaniem autorów taki stan rzeczy jest nieefektywny. W praktyce uniemożliwiał właściwe rozpoznanie uwarunkowań geograficznych regionu, brak wcześniejszego pełnego rozpoznania przez wykładowców wprowadzał efekt przypadkowości i doraźności rozważań. Celowym jest opracowanie i przy-

Podział świata dla prowadzenia studiów strategicznych

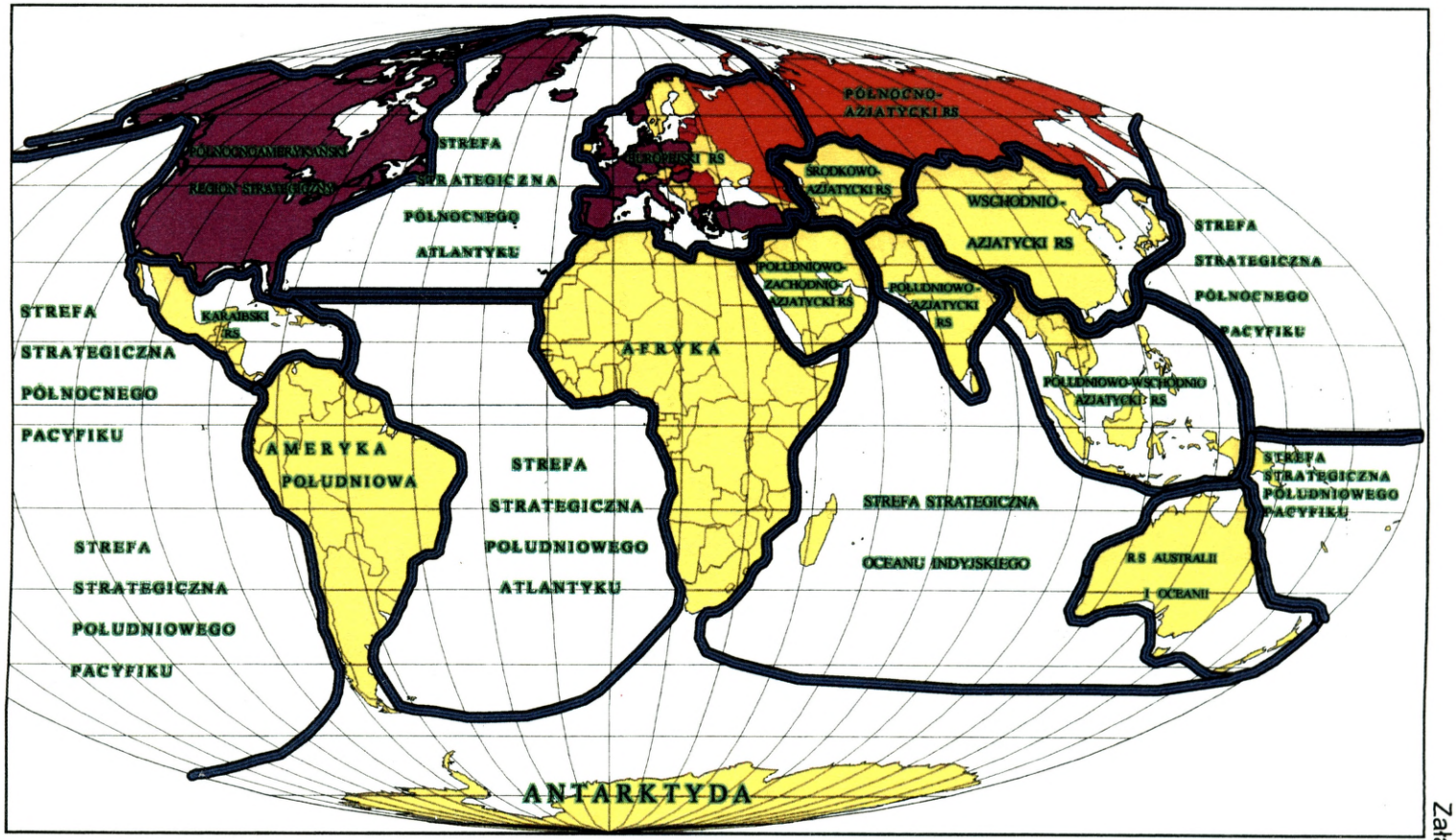

Oznaczenia: Regiony strategiczny - RS i Strefy strategiczne świata

Załącznik 8

gotowanie stałej trasy podróży, nawiązanie ścisłej, dwustronnej współpracy z wybranymi ośrodkami administracji współuczestniczącymi w merytorycznych i logistycznych przedsięwzięciach podróży.

Przesłankami za takim wariantem są tezy odnoszące się do formuły podróży:

- Każdy rocznik będzie posiadał jednolite doświadczenia, zatem można wprowadzić unifikację procesu dydaktycznego.
- Jako przedsięwzięcie bardzo pracochłonne w wymiarze aktualnego modelu przygotowań, w cyklu maksymalnie jednorocznym praktycznie niemożliwe było zrealizowanie podróży na wysokim poziomie merytorycznym. Przy proponowanym rozwiązaniu każda podróż powinna wzbogacać wykładowców o nowe doświadczenia, lepsze poznanie uwarunkowań geoprzestrzeni, co będzie skutkowało efektywniejszym przekazaniem wiedzy studentom.
- Ograniczenie trasy do wybranego rejonu umożliwi efektywniejsze wykorzystanie czasu i środków transportu ograniczając bezproduktywne merytorycznie przemieszczanie na duże odległości, co w efekcie również spowoduje redukcję kosztów.
- Aktualne problemy logistyczne obsługi podróży uzasadniają stworzenie stałej trasy, sprawdzonej bazy logistycznej, co pozwoli znacznie zredukować koszty poprzez podpisanie stałych umów i pozyskanie stałych kontrahentów.

Wnioski

Zdaniem autorów wydaje się, że realizacja podróży studyjnej w ramach procesu dydaktycznego AON w obecnym kształcie jest znikomo efektywna, niemetodyczna z punktu widzenia prowadzenia działalności studyjnej oraz szkodliwa dla kreowania wyobrażeń studentów dotyczących szeroko rozumianych procesów prowadzenia studiów nad geoprzestrzenią oraz roli i wymiaru geoinformacji w każdej celowej działalności człowieka realizowanej w relacjach z przestrzenią.

Dotychczas realizowana „pozorność" tych procesów ugruntowywała zniekształcone i spłycone wyobrażenie o istocie procesu i jego uwarunkowaniach. Wielokrotnie zgłaszane przez przedstawicieli Zakładu Geografii, zastrzeżenia oraz potrzeby i koncepcje zmian nie znalazły szerszego zainteresowania. Stąd też korzystając z niniejszego forum i deklarowanej woli poszukiwania efektywnych rozwiązań autorzy prezentując efekt wielu rozważań i badań

w przedmiotowej kwestii pragną zainspirować organizatorów podróży studyjnej do rozważenia proponowanych rozwiązań.

W dalszej perspektywie czasowej wydaje się zasadnym dokonanie głębszych, radykalnych zmian systemowych i dostosowanie przedsięwzięcia jakim jest podróż studyjna do formuły uzasadnionej dostępnością nowoczesnych technik i technologii z szerokim wykorzystaniem technologii GIS, GPS[21] oraz teledetekcji.

[21] GPS – *Global Positioning System* – globalny system określania pozycji prowadzony przez Departament Obrony USA

kpt. inż. Artur KMIECIK

MOŻLIWOŚĆ WSPÓŁPRACY GO „GALICJA" Z ORGANAMI ADMINISTRACJI WOJSKOWEJ W ZAKRESIE PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH

Przedmiotem mojego wystąpienia jest możliwość współpracy z organami administracji wojskowej w okresie przygotowania i prowadzenia działań opóźniających. Referat ma dać odpowiedź na pytanie, „ Jaka jest możliwość współpracy z terytorialnymi organami dowodzenia (WszW Kraków, WszW Katowice, WszW Rzeszów oraz ich podległymi WKU) w zakresie przygotowania i prowadzenia działań opóźniających". Biorąc pod uwagę zadania wojsk operacyjnych oraz ich potrzeby funkcjonalne, wydaje się zasadne, aby określić zakres współpracy pomiędzy GO „GALICJA" a terytorialnymi organami dowodzenia. Na pewno najistotniejszą rolę w działaniach opóźniających realizować będą ZT i oddziały GO „GALICJI", stąd głównym koordynatorem tej współpracy powinien być jej dowódca. Terytorialne organy dowodzenia odgrywają pierwszoplanową rolę w planowaniu, organizowaniu i koordynowaniu zadań dla jednostek obrony terytorialnej. Współpraca pomiędzy dowództwem GO „GALICJA" a terytorialnymi organami dowodzenia powinna polegać na:

- określeniu celu współpracy działań,
- dokonaniu podziału zadań,
- określeniu sposobu wymiany informacji między GO „GALICJA" a jednostkami OT.

Obecne uwarunkowania przygotowania działań opóźniających sprawiają, że niezbędne staje się ich uszczegółowienie. Podczas przygotowania działań opóźniających, operacyjny obszar działań należy podzielić na strefę odpowiedzialności GO „GALICJA" i wojsk obrony terytorialnej podległych terytorialnym organom dowodzenia rozmieszczonym na terenie województw Śląskiego, Małopolskiego i Podkarpackiego. W rejonie odpowiedzialności obrony terytorialnej, działania pododdziałów OT na rzecz GO „GALICJA" powinni realizować szefowie rejonowych komend obrony terytorialnej, czyli Szefowie Wojskowych Komend Uzupełnień, podległych WszW Katowice, WszW Kraków i WszW Rzeszów. Sfera tych działań powinna dotyczyć:

- rozwinięcia systemu kierowania OT,
- zorganizowanie ochrony i obrony w obwodzie odpowiedzialności dowództw powiatowych obrony terytorialnej (DPOT),
- przejęcie w podporządkowanie DPOT jednostek i instytucji wojskowych, a także obiektów operacyjnego przygotowania obwodu odpowiedzialności,

- rozwinięcie terytorialnego systemu rozpoznania (służby obserwacyjno-meldunkowej),
- zwalczanie grup dywersyjnych, specjalnych i desantów przeciwnika,
- zorganizowanie kontroli kierowania ruchem wojsk,
- prowadzenie działań nieregularnych,
- przygotowania i prowadzenia obrony miast (miejscowości) w obwodzie.

W rozumieniu ogólnym rola Wojewódzkich Sztabów Wojskowych (WszW Katowice, WszW Kraków, WszW Rzeszów) polega na przygotowaniu i wykorzystaniu w obszarze odpowiedzialności wszystkich dostępnych środków obrony w celu wzmocnienia działań opóźniających prowadzonych przez ZT i oddziały GO „GALICJI". Wymienione Wojewódzkie Sztaby Wojskowe jako organa wykonawcze Dowódcy Śląskiego Okręgu Wojskowego spełniają funkcje:

- dowodzenie podległymi i przydzielonymi siłami,
- organizowania współpracy z d-ctwem GO „GALICJA",
- zabezpieczania mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych rozmieszczonych w obszarze odpowiedzialności GO „GALICJA",
- zabezpieczenia logistycznego na rzecz GO „GALICJA".

Z zamiaru dowódcy GO „GALICJA" wynika, że 14BOT znalazła się w zgrupowaniu „BIESZCZADY", zaś 23BOT znalazła się w zgrupowaniu „BESKIDY", stąd też mogą być użyte przez dowódców tych zgrupowań do obrony ważnych strategicznie i operacyjnie obiektów położonych na prawdopodobnym kierunku prowadzenia operacji zaczepnej, nie dopuszczając do ich szybkiego opanowania. Tak, więc 14 BOT i 23 BOT będą współdziałać z G0 „GALICJA" w zakresie przygotowania i utrzymania pozycji opóźniania: Bielsko- Biała - Katowice – Tarnów – Dębica - Rzeszów - Leżajsk - Biłgoraj oraz pozycji opóźniania: Oświęcim – Kraków – Tarnobrzeg - Sandomierz.

14 BOT i 23 BOT mogą także prowadzić działania obronno-blokujące na kierunkach trudnodostępnych dla zgrupowania „Beskidy" i Zgrupowania „Bieszczady" oraz we współdziałaniu ze Śląskim Oddziałem Straży Granicznej oraz Bieszczadzkim Oddziałem Straży Granicznej ochronę granicy państwowej przed agresją Karpatii. Należy podkreślić, że wymienione jednostki OT są przywiązane do swojego rejonu odpowiedzialności, stąd też muszą podjąć walkę w sposób natychmiastowy. Ponadto 14BOT i 23BOT w obszarze odpowiedzialności GO „GALICJA" przeznaczone będą do obrony ważnych obiektów w miejscowości Przemyśl i Kraków. W wypadku rozbicia przez przeciwnika pierwszorzutowych sił zgrupowań powinny przejść do działań nieregularnych. W czasie prowadzenia działań opóźniających 23BOT i 14BOT będą zabezpieczać przechodzenie jednostek GO „GALICJA" na kolejne pozycje opóźniania a także:

- wspierać je w walce na kolejnych pozycjach opóźniania,

- przekazywać dane o położeniu i charakterze działań „KARPATII",
- podejmować przedsięwzięcia kanalizujące działania oddziałów wydzielonych „KARPATII",
- nadzorować transport rannych i ewakuację sprzętu,
- uzgadniać i nadzorować ewakuację ludności z rejonów porażeń i zniszczeń,
- prowadzić osłonę dróg,
- zwalczać desanty i grupy dywersyjne przeciwnika.

Na bazie wojskowych komend uzupełnień, podlegających WszW Katowice, WszW Kraków i WszW Rzeszów, tworzy się rejonowe komendy obrony terytorialnej, jako niższe terytorialne organy dowodzenia szczebla lokalnego. W zasobach wspomnianych komend znajdują się wyspecjalizowane pododdziały OT, jakimi są bataliony forteczne. W czasie przygotowania i prowadzenia działań opóźniających przez GO „GALICJA" bataliony forteczne będą wykorzystywane do obrony kluczowych miast i miejscowości. W obszarze odpowiedzialności GO „GALICJA" bataliony te przeznaczone będą do realizacji zadań o charakterze obiektowym tj.: wysadzania mostów i przepustów, minowanie odcinków dróg i przyległych rejonów utrudniających obejście oraz przygotowania zapór i zawał. Na obszarze prowadzenia działań opóźniających przez GO „GALICJA" występuje 12 batalionów fortecznych. Celem działalności batalionów fortecznych w obronie miast i miejscowości, będzie bezpośrednia i powszechna obrona ludności i zasobów materialnych miast przed rażeniem i uchwyceniem ich przez „KARPATIĘ". Cel ten będą realizowały poprzez przygotowanie miast leżących na prawdopodobnych kierunkach uderzenia „KARPATII". Będą to miejscowości: Przemyśl, Kraków, Oświęcim, Tarnów, Rzeszów, Sandomierz, Tarnobrzeg, Leżajsk, Nowy Sącz, Biłgoraj, Dębica. Celami szczegółowymi podczas obrony miast będzie:

- niedopuszczenie do uchwycenia z marszu miast przez „KARPATIĘ',
- zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa ludności miast przed zagrożeniami militarnymi,
- zwalczanie oddziałów „KARPATII" na podejściach do miast,
- ochrona ważnych obiektów przed dywersją i jej zwalczanie,
- współdziałanie z siłami układu pozamilitarnego w prowadzeniu akcji ratunkowych na rzecz ludności i zapewnienie funkcjonowania miast.

Jeśli chodzi o bataliony ochrony obiektów i kompanie ochrony obiektów, to przewidziane one będą w obszarze prowadzenia działań opóźniających przez GO „GALICJA" do ochrony i obrony obiektów kategorii pierwszej (obiektów gospodarki narodowej, szczególnie ważnych dla obronności państwa). W obszarze odpowiedzialności GO „GALICJA" występuje 12 batalionów ochrony obiektów i 12 kompanii ochrony obiektów. Natomiast kompanie ochrony obiektów stacjonarnych tj. składnic, magazynów, obiektów technicznych. Pododdziały te wspólnie z batalionami fortecznymi będą działać na

prawdopodobnych kierunkach uderzenia „KARPATII" tj. na kierunku Jarosławiec - Ubieszyn - Kolbuszowa - Mielec - Tarnobrzeg - Sandomierz -Kielce, Przemyśl –Rzeszów - Robaczyca - Dębica, Dukla - Krosno - Jasło -Dębica, Piwniczna - Grzybów - Ciężkowice -Tarnów, Liptowsky Hradok -Bielsko Biała - Spytkowice. Obronę tych miast należy przygotować i prowadzić głównie na podejściach do nich, wykorzystując dogodne warunki obronne terenu i skrajne zabudowania. Samo miasto powinno służyć jako baza dla sił i środków. Współpraca batalionów ochrony obiektów i batalionów fortecznych z jednostkami GO „GALICJA", będzie przybierała formę wzmocnienia obrony miast siłami lub środkami GO „GALICJA". W celu obrony miast przez jednostki GO „GALICJI", zasadnym jest, aby bataliony forteczne i bataliony ochrony obiektów oraz kompanie ochrony obiektów zostały podporządkowane ZT i oddziałom GO „GALICJA".

Konkludując można stwierdzić, że:

- aby zapewnić właściwą współpracę pomiędzy GO „GALICJA" a terytorialnymi organami dowodzenia, muszą nastąpić właściwe uzgodnienia, co do celu, czasu oraz miejsca użycia sił i środków będących w ich dyspozycji,
- główna rolę w ramach współpracy z GO „GALICJA" będą odgrywali Szefowie WszW Katowice, WszW Kraków i WszW Rzeszów,
- podstawą skutecznej współpracy będzie wzajemna wymiana informacji oraz sprawnie funkcjonujący system łączności,
- obrona miast, miejscowości i obiektów jest zadaniem typowym dla terytorialnych organów dowodzenia w gestii, których znajdują się jednostki OT, posiadające stałe rejony odpowiedzialności,
- w celu zapewnienia właściwego podziału kompetencji pomiędzy dowództwem GO „GALICJA" a dowództwami terytorialnymi, w okresie przygotowania działań opóźniających należy przyjąć, że organizatorem współpracy w strefie działań bezpośrednich powinien być dowódca GO „GALICJA" a poza nią Szefowie WszW Katowice, Kraków i Rzeszów oraz szefowie podległych im WKU,
- zbyt mała ilość jednostek operacyjnych w obszarze odpowiedzialności GO „GALICJA" powoduje pewne luki w pozycjach opóźniania. Uzupełnieniem tych luk powinny być jednostki obrony terytorialnej,
- jedynymi jednostkami, które mogą podjąć walkę w sposób natychmiastowy w obszarze prowadzenia działań opóźniających GO „GALICJA" są 23BOT i 14BOT oraz bataliony forteczne, bataliony ochrony obiektów i kompanie ochrony i obrony obiektów,
- terytorialne organa dowodzenia rozmieszczone w obszarze prowadzenia działań opóźniających odciążają jednostki GO „GALICJA" od zadań drugorzędnych i przedsięwzięć bojowych,
- terytorialne organa dowodzenia rozmieszczone na obszarze prowadzenia działań opóźniających przez GO „GALICJA" będą ją wspierać w zakresie rozbudowy fortyfikacyjnej pozycji opóźniania, ochrony miast i miejscowości, prowadzenie działań przeciwdesantowych i przeciwdywersyjnych, zabezpieczania logistycznego oraz osłony luk i skrzydeł,
- zakres zadań i teren wspólnych działań pomiędzy GO „GALICJA" a jednostkami OT będącymi w dyspozycji terytorialnych organów dowodzenia, powinien być uzgodniony przed wybuchem konfliktu zbrojnego.

Sprawozdanie z sympozjum

mjr dr Andrzej POLAK

23 stycznia 2003 r., w Katedrze Sztuki Operacyjnej i Taktyki Wydziału Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej odbyło się sympozjum naukowe, na temat: **„Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w Akademii Obrony Narodowej"**. Celem sympozjum była wymiana poglądów, zmierzająca do określenia miejsca i roli *podróży studyjnej* w systemie edukacji oficerów w Akademii Obrony Narodowej, zwłaszcza w aspekcie doskonalenia form i metod kształcenia na studiach magisterskich. Dotychczasowe doświadczenia wskazują bowiem na potrzebę ciągłego doskonalenia jej kształtu. Sympozjum otworzył **płk prof. dr hab. Jerzy Zieliński**, zaś nad jego sprawnym przebiegiem czuwał **płk dr hab. Waldemar Kaczmarek**.

Z analizy dotychczasowych podróży (Wyższej Szkoły Wojennej, Akademii Sztabu Generalnego, jak i Akademii Obrony Narodowej) wynika, że żadna z dotychczasowych podróży nie była taka sama, nawet, jeśli były one prowadzone w tym samym obszarze. I jeśli sama forma organizacyjna podróży studyjnej nie budzi większych kontrowersji, to z pewnością polemiczna pozostaje kwestia rozpatrywanych w jej trakcie problemów merytorycznych. Istotne pozostają więc odpowiedzi na pytania: czy studia terenowe powinny być prowadzone wyłącznie pod względem geograficznym, czy także pod względem taktycznym i operacyjnym?; czy w założeniach do podróży powinno się uwzględniać tło operacyjno-taktyczne?; na ile podczas podróży powinien być zachowany pragmatyczny podział realizowanych przedsięwzięć, na rozważania operacyjno - taktyczne, zagadnienia historyczne i geograficzne?; czy końcowym efektem podróży powinno być opracowanie *studium operacyjnego* obszaru podróży (jako opracowania pozostającego do dyspozycji kolejnych roczników studentów); czy słuszna wydaje się koncepcja organizowania w czwartym semestrze seminarium poświęconego opracowanym wnioskom z podróży (a jeśli tak, to czy powinno być ono uwzględnione w programie kształcenia, czy też realizowane jako przedsięwzięcie pozaprogramowe)?. Samo sympozjum miało też być próbą odpowiedzi na ostatnie z pytań. To właśnie wystąpienia studentów, uczestników ostatniej podróży, stanowiły jego najistotniejszą część. Przygotowane referaty były efektem ich pracy, realizowanej w ramach szerokiego spektrum zadań grupowych i indywidualnych, wynikających z celu podróży studyjnej.

Referat wstępny - "*Metodyczne i metodologiczne aspekty podróży studyjnej*", wygłosił **ppłk dr Andrzej Czupryński**. W referacie przedstawił cel i zadania podróży studyjnej, przedmiot badań i zadania studium operacyjnego oraz proces przygotowania i przebiegu podróży studyjnej. Określając cel podróży studyjnej jako badanie właściwości operacyjno - taktycznych danego terenu z punktu widzenia przypuszczalnych przyszłych działań wojennych, względnie zapoznanie uczestników w danym terenie z przebiegiem stoczonych walk i prowadzonych operacji - wyróżnił kilka rodzajów podróży studyjnej (według kryterium celu i przedmiotu badań): taktyczno - operacyjną, wojskowo - geograficzną i wojskowo - historyczną. Celem **podróży taktyczno - operacyjnej** powinno być sprawdzenie realności zaplanowanych przedsięwzięć, doskonalenie prowadzenia ćwiczeń dowódczo - sztabowych, zapoznanie z właściwościami terenu, pogłębienie zrozumienia problemów taktyczno - operacyjnych, zaś przedmiotem badań powinny być warunki prowadzenia zaplanowanej operacji lub walki. Określenie cech charakterystycznych warunków fizyczno - geograficznych w aspekcie przyszłych działań powinno być celem **podróży wojskowo - geograficznej**. Przedmiotem badań takiej podróży powinny być warunki fizyczno - geograficzne ocenianego obszaru. Przedmiotem badań **podróży wojskowo - historycznej** może być stoczona bitwa czy przeprowadzona operacja. Celem takiej podróży powinno być uogólnienie doświadczeń wojennych w aspekcie przyszłych działań. Referent słusznie zauważył, że studia terenowe prowadzone w trakcie podróży studyjnej powinny być postrzegane jako interdyscyplinarna działalność dydaktyczna. Stąd za mało zasadny uznał podział na przedmiot badań tylko sztuki wojennej, geografii czy historii. Definiując studia operacyjne jako specyficzną działalność badawczą, zajmującą się uzyskiwaniem, gromadzeniem i przetwarzaniem danych o podlegającym badaniom terenie oraz prognozowaniem jego rozwoju ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury - proponował dostrzegać cel studium operacyjnego w wymiarze: diagnostycznym, prognostycznym, planistycznym, dydaktycznym i metodologicznym. Wynikiem takiego studium operacyjnego powinien być opis wojskowo - geograficzny, monografia wojskowa, wojskowe opisy specjalne, informatory czy notatki operacyjno - geograficzne. Za podstawową formę opracowania uznał monografię wojskową rejonu operacyjnego, uzupełnioną innymi formami w zależności od wymaganego stopnia szczegółowości. Monografia taka powinna mieć charakter studium z dziedziny sztuki wojennej.

Podstawą do dyskusji były również założenia organizacyjno - metodyczne podróży „*Śląsk - Małopolska 2002*", które przedstawił **mjr dr Andrzej Polak**. Całość podróży przedstawił jej

poszczególnymi etapami, w których wyróżnił takie przedsięwzięcia, jak: wizyty w wybranych ZT, oddziałach i instytucjach wojskowych, informacje historyczne i geograficzne realizowane na kolejnych punktach pracy, rozważania operacyjno - taktyczne w odniesieniu do otrzymanego założenia. Na wstępie przybliżył jednak cel główny, cele szczegółowe oraz główne przedsięwzięcia podróży. Zapoznał też uczestników sympozjum z założeniem operacyjno - taktycznym, będącym podstawą do pracy na poszczególnych punktach w terenie.

Podróż studyjna zakończyła się opracowaniem przez słuchaczy prac grupowych i prac indywidualnych z zakresu sztuki operacyjnej i taktyki, historii sztuki wojennej i geografii wojennej. Ograniczona w czasie forma sympozjum pozwoliła na przedstawienie tylko kilku wybranych. **Kpt. Sławomir Kocanowski** i **kpt. Tomasz Całkowski** przedstawili referat dotyczący "*Oceny przełęczy i przejść karpackich w aspekcie prowadzenia działań opóźniających*". Analizując wszystkie przełęcze, uwzględnili najbardziej dogodne kierunki prowadzenia działań przez potencjalnego przeciwnika, wyprowadzające w głąb ugrupowania sił przyjętych w założeniu. Kolejni - **kpt. Jan Wojno, kpt. Tomasz Tarunt** przybliżyli "*Studium operacyjne obszaru działań opóźniających Grupy Operacyjnej „Galicja*". Analizując otrzymane zadanie z punktu widzenia dowódcy Grupy Operacyjnej "Galicja", przedstawili najbardziej prawdopodobny wariant działania przeciwnika, wybrane warianty działania wojsk własnych, myśl przewodnią dowódcy Grupy Operacyjnej oraz zadania dla poszczególnych zgrupowań. Z referatem na temat "*Możliwości współpracy dowództw operacyjnych z organami administracji wojskowej i państwowej województw: śląskiego, małopolskiego, podkarpackiego w okresie przygotowania i prowadzenia działań" zapoznali uczestników sympozjum*" - **mjr Andrzej Bzymek** i **kpt. Artur Kmiecik**. Kwestia niezwykle istotna, bowiem od współpracy dowódców operacyjnych z siłami obrony terytorialnej oraz układem pozamilitarnym zależało będzie powodzenie zaplanowanych działań. Kolejne dwa wystąpienia ("*Zarys historii militarnej Górnego Śląska i Galicji Zachodniej*") dotyczyły wniosków z działań wojennych prowadzonych na obszarze podróży. "Doświadczenia" pozwoliły spojrzeć słuchaczom w jaki sposób wykorzystano określone siły i środki, w konkretnym terenie i w określonej sytuacji. Problemy te przybliżyli kolejno **kpt. Marcin Adamski** i **kpt. Robert Polak**.

Podróż studyjna jako forma kształcenia pozwala również spotkać ludzi z pasją, którzy bez szczególnego "warsztatu badawczego" potrafią przekazać to co w historii czy kulturze jest najbardziej interesujące - taką właśnie "małą historię mniejszej Ojczyzny" zaprezentowali uczestni-

kom sympozjum Piotr Suchanek i Roman Frodyma. **Mgr inż.Piotr Suchanek** przybliżył "*Fortyfikacje Węgierskiej Górki i ich obronę we wrześniu 1939r.*". To właśnie na odcinku 1 brygady górskiej (na kierunku Żywca) niemiecka 7 dywizja piechoty po wstępnym boju między Kamesznicą a Milówką z częścią sił kompanii Obrony Narodowej "Milówka", zajęła Milówkę. Po południu jej czołowe oddziały dotarły pod Węgierską Górkę, której broniły: baon KOP „Berezwecz", kompania forteczna „Węgierska Górka" (kpt. T. Semika), i 151 bateria artylerii górskiej. Piechota niemiecka posuwała się bardzo powoli, starając się wyjść na skrzydło polskich fortyfikacji, a po zapadnięciu zmroku drobne oddziały 7 DP przeniknęły w kilku miejscach głęboko w ugrupowanie polskie. Przed północą dowódca brygady zarządził opuszczenie pozycji i wycofanie się do rejonu Oczkowa, z zadaniem zamknięcia kierunków na Kęty i Andrychów (w celu osłony południowego skrzydła 21 dywizji piechoty górskiej, której podporządkowano równocześnie wycofane siły). Tylko częściowo udało się wykonać ów rozkaz (do rana wycofała się artyleria, baon KOP „Berezwecz" i połowa kompanii kpt. Semika. Po wycofaniu baonu „Berezwecz" pozostały na miejscu załogi trzech schronów, wraz z fortem centralnym „Wędrowiec", pod dowództwem kpt. T. Semika. Przez 20 godzin siedemdziesięcioosobowa część kompanii fortecznej powstrzymała marsz niemieckiej 7 DP, zmuszając ją do rozwinięcia sił głównych. Dopiero działanie utworzonych przez Niemców specjalnych grup szturmowych (wzmocnionych drużynami saperów i miotaczy płomieni) zmusiły obrońców do kapitulacji.

Kolejny z zaproszonych gości - **Roman Frodyma** przedstawił mało znany problem dotyczący "*Cmentarzy wojennych z okresu I wojny światowej w Galicji Zachodniej*"). Na początek Referent przybliżył działania wojenne jakie toczyły się w Galicji zachodniej podczas I wojny światowej. Linia frontu biegła dolinami rzek Dunajca, Białej, Ropy, Sękówki, a potem głównym grzbietem Karpat. W tym kształcie przetrwała aż do wiosennej ofensywy wojsk sprzymierzonych. Wtedy to nowo utworzona 11 armia gen Mackensena dokonała uderzenia z rejonu Gorlic w kierunku Przemyśla. Front przerwano i Rosjanie utracili kolejne pozycje obronne, a w konsekwencji cały teren Galicji Zachodniej i Środkowej. "*Żywi odeszli martwi – pozostali*" - podkreślił R. Frodyma. Na pobojowiskach leżało tysiące płytko pochowanych lub nie pochowanych ciał żołnierskich trzech walczących armii. Ówczesne władze wojskowe i sanitarne zdawały sobie sprawę z groźby wybuchu straszliwej epidemii. Wiedziano, że stan higieny sanitarnej galicyjskiej wsi pozostawia wiele do życzenia. Połączenie tych dwóch spraw groziło wybuchem bomby z opóźnionym zapłonem. Dlatego też przy Dowództwie Okręgu - Kraków powołano Oddział Gro-

bów Wojennych. Cały teren Galicji Zachodniej, podzielono na 10 okręgów cmentarnych, tj. I Żmigród, II Jasło, III Gorlice, IV Łużna, V Pilzno, VI Tarnów, VII Dąbrowa Tarnowska, VIII Brzesko, IX Bochnia, X Limanowa – Nowy Sącz, natomiast przy dowództwie Twierdzy Kraków powstał okręg nr 11. Na czele każdego okręgu stanął komendant wojskowy, któremu podlegały kompanie robocze złożone ze starszych roczników rezerwistów. Miał też do dyspozycji komanda robocze złożone z jeńców wojennych. W każdym okręgu cmentarnym oprócz komendanta wojskowego działał oficer koncepcyjny – projektant. To jego zadaniem było zaprojektować i urządzić tyle cmentarzy, aby każdy poległy znalazł godne miejsce spoczynku. Jego projekty realizowały oddziały rzeźbiarzy, kamieniarzy, malarzy i ogrodników. Była to ostatnia wojna w której polegli bez względu na narodowość i przynależność do armii byli traktowani równo. Podjęta akcja budowy grobów wojennych była największą w skali nowoczesnej Europy. Warto pamiętać, że już nigdy w takiej skali się nie powtórzyła. Na wykonanie cmentarzy centralnych w okręgach rozpisywano konkursy i drogą komisyjną wyłaniano najciekawszy projekt, który realizowano z dużym rozmachem. Tak powstały cmentarze w Gorlicach, Łużnej, Tarnowie, Brzesku, Bochni, Jabłońcu, Charzewicach. To monumentalne obiekty, dobrze spełniające funkcje reprezentacyjnej nekropolii wojskowej, na, której odbywały się uroczystości religijne ku czci poległych czy rocznicowe. Do naszych czasów szczęśliwie dotrwało wiele obiektów godnych obejrzenia, rozrzuconych na całym terenie Galicji Zachodniej. Są one niezwykle zróżnicowane pod względem architektury, bogactwa form wystroju, dbałości o najdrobniejsze detale, jak też mistrzowskie wkomponowanie w krajobraz. Warto wiedzieć, że żadne założenie cmentarne się nie powtarza, choć tylko w Galicji Zachodniej powstało ich tylko 400. Umiejscowiono je na wzgórzach, przełęczach, stokach, wszędzie tam gdzie toczyły się walki. Obsadzano je drzewami z takim zamysłem, aby po ich wyrośnięciu stały się wyróżniającym elementem krajobrazu. Takie cmentarze można dziś zobaczyć w Januszkowicach, Zborowicach, Biskupicach, Staszkówce. Monumentalne bramy prowadzą do cmentarzy w Rajbrocie, Zakliczynie, Gorlicach, wielkie pomniki wieńczą cmentarze w Brzesku, Charzewicach, Dąbrówce, Lubczy. Kaplice grobowe i cmentarne spotkamy w Kobylance, Koniecznej, Kamionce, Jabłońcu, Leszczynie.

Podczas dyskusji zwrócono uwagę, żeby odpowiednio wcześniej rozpocząć etap przygotowawczy, mający na celu przedstawienie koncepcji, przeprowadzenie rekonesansu, ustalenie planu, a zwłaszcza określenie zadań indywidualnych i grupowych. Słuszne wydają się zapropo-

nowane przez ppłk. Czupryńskiego wykłady z geografii wojennej, historii sztuki wojennej czy wreszcie seminarium ze sztuki operacyjnej, dotyczące operacyjnego przygotowania terenu. Inny z uczestników, **płk dr Zbigniew Lach**, nie negując potrzeby kontynuowania podróży studyjnej jako formy kształcenia, proponował modyfikację jej treści. Zarzucił jej zbytnią sztywność i swoisty konglomerat przedsięwzięć z zakresu geografii, historii sztuki wojennej i operacyjno - taktycznych. Na ile realna wydaje się propozycja podziału samej podróży na rozważanie w kolejnych dniach zagadnień z geografii, historii, itp. - trudno powiedzieć.

Płk Kaczmarek podsumowując sympozjum, zwrócił uwagę że trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć sobie na postawione wcześniej pytania. Nie ulega wątpliwości, że realizowane podczas podróży studia terenowe nie mogą być prowadzone wyłącznie pod kątem operacyjnych czy taktycznych rozważań, stąd udział nauczycieli akademickich z Katedry Historii Sztuki Wojennej czy Zakładu Geografii jest konieczny, sam zaś podział kolejności rozpatrywanych zagadnień wymaga uzgodnień. Efektem podróży powinno być przygotowanie odpowiedniego *Studium operacyjnego* obszaru podróży. Nie jest zamierzeniem autorów tworzenie swoistej bazy danych wybranego obszaru kraju (jest to zadanie specjalistycznych komórek), ale bardziej pewien rodzaj monografii wojskowej, mającej raczej charakter studium z dziedziny sztuki wojennej. Za słuszną uznał również koncepcję organizowania w czwartym semestrze seminarium dotyczącego opracowanych przez studentów wniosków z podróży.

FOTOREPORTAŻ Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

W Sali Tradycji 5 batalionu chemicznego
w Tarnowskich Górach

Wizyta w 2 Korpusie Zmechanizowanym (Kraków)
Szef Oddziału Operacyjnego 2 KZ – płk dypl. Piotr PCIONEK
Kierownik podróży – płk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK

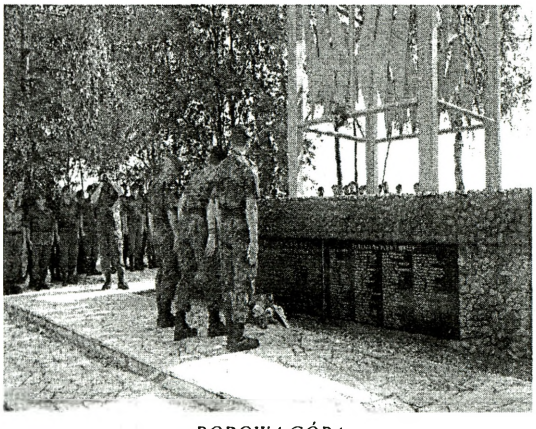

BOROWA GÓRA
Miejsce walk 2 pułku piechoty Legionów we wrześniu 1939 roku

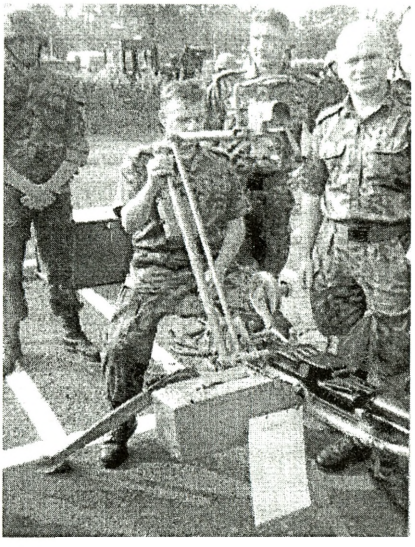

18 batalion desantowo – szturmowy
w Bielsku Białej

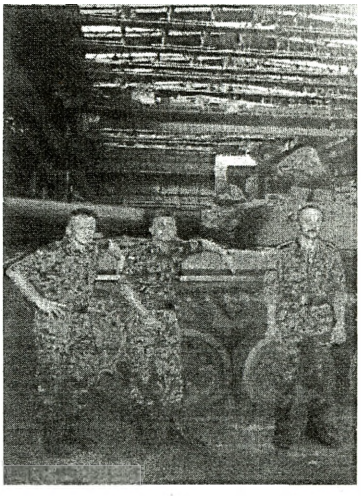

Zakłady „Bumar – Łabędy"
w Gliwicach

FOTOREPORTAŻ Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

WĘGIERSKA GÓRKA
Spotkanie z (ppor. Antoni WOLNY) – uczestnikiem walk we wrześniu 1939 r.

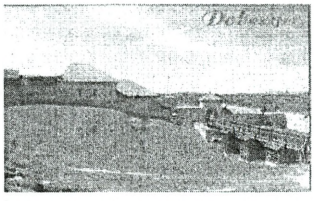

Zamek w Dobczycach

Wojskowy Dom Wypoczynkowy
„PODHALANIN"
W Wadowicach

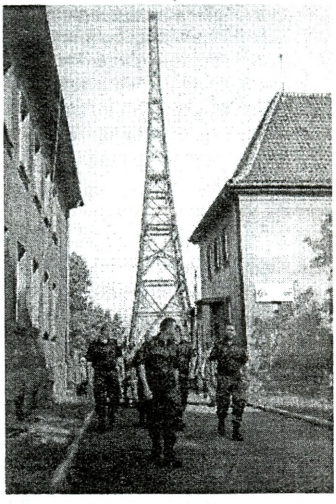

Maszt antenowy
Radiostacji w Gliwicach

Wspólne zdjęcie uczestników podróży „Śląsk – Małopolska 2002" na zamku w Odrzykoniu

FOTOREPORTAŻ Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

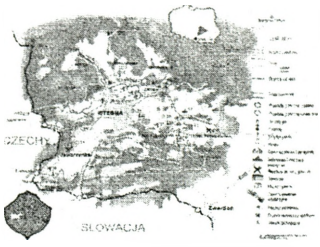

GMINA ISTEBNA

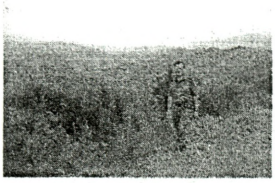

Ppłk Jerzy Golemiec w Koniakowie

W dywizjonie rakietowym 1 Brygady Obrony Powietrznej

Na styku trzech granic (polska, czeska i słowacka) w Jaworzynce

Informacja geograficzna na punkcie pracy PORĘBA

FOTOREPORTAŻ Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

Borowa Góra – III grupa z ppłk. Andrzejem Gburkiem

Wolna chwila w Krakowie

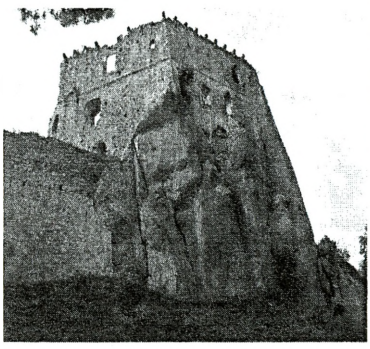

Zamek w Odrzykoniu

Ubieszyn nad Sanem – V grupa z ppłk. Sławomirem Owczarkiem

Przed zamkiem w Odrzykoniu – IV grupa z ppłk. Jerzym Golemcem

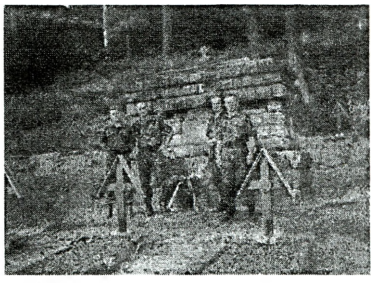

Na największym z beskidzkich cmentarzy z okresu I wojny światowej ŁUŻNA (PUSTKI)

FOTOREPORTAŻ Z PODRÓŻY STUDYJNEJ

Koniaków –VI grupa z ppłk. Andrzejem Czupryńskim

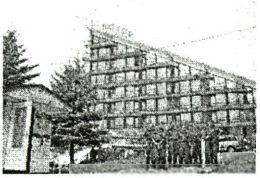

USTROŃ
(hotel SOKÓŁ)

KONIAKÓW
mjr A. Polak, ppłk S. Owczarek
ppłk A. Czupryński, mjr B. Panek,
ppłk T. Kóska

Libiąż – II grupa z ppłk. Tadeuszem Kóską

21 Brygada Strzelców Podhalańskich - Rzeszów

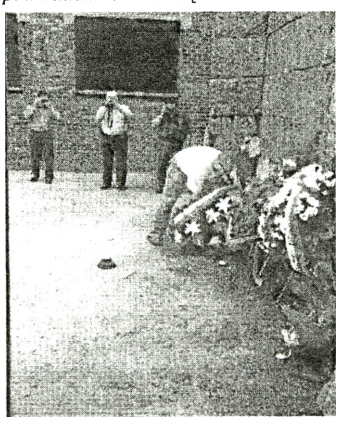

Ściana śmierci w Auschwitz

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 55874
Akademii Obrony Narodowej

PUBLIKACJE AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa,
tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- H. Binkowski, A. Ciupiński – **Polityka obronna i siły zbrojne partnerów Polski z Grupy Wyszehradzkiej**
- A. Bujak – **Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeganie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- J. Czaja – **Stolica apostolska wobec integracji europejskiej**
- K. Czajka – **Użycie artylerii w obronie oddziału**
- P. Daniluk – **Radiostacje pola walki**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- **Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych** (praca zbiorowa)
- W. Drążczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- **Działania (operacje) połączone.** Materiały z konferencji naukowej
- M. Gąska – **Kompetencje organów władzy wykonawczej w dziedzinie obronności państwa i sił zbrojnych**
- M. Gąska, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- A. Glen, W. Marud – **Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Groskrejc – **Nauczyciel w edukacji. Funkcje – kompetencje – koncepcje kształcenia**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- T. Jemioło – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- T. Jemioło, K. Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- A. Jóźwiak, Cz. Marcinkowski – **Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych**
- L. Kanarski, P. Gawliczek – **Przywództwo w armiach NATO**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- C. Kącki – **Izrael. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu**
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System** (rozprawa habilitacyjna)
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Wybrane aspekty systemu dowodzenia brygady zmechanizowanej (pancernej) w działaniach taktycznych**
- Z. Klawitter – **Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc**
- T. Kochański – **Logistyka międzynarodowa**
- K. Koliński – **Dowodzenie siłami powietrznymi**
- S. Korzeniowski – **Żandarmeria wojskowa**
- M. Koziński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie**
- J. Kręcikij – **Metodyka pracy sekcji dowodzenia stanowiska dowodzenia oddziału i związku taktycznego**
- J. Kręcikij – **Współczesne kierowanie wojskami. proces dowodzenia**
- R. Kwećka – **Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń**
- R. Kwećka, M. Gryga – **Informacja w walce zbrojnej**
- L. Łukaszuk – **Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego**
- T. Majewski – **Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych**

- J. Marczak (red.) – **Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP**
- Z. Maślak, K. Kozłowski, P. Krawczyk – **Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego**
- Z. Maślak – **Podstawy teorii informacji obrony powietrznej**
- Z. Maślak (oprac.) – **Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia.** Materiały z sympozjum naukowego
- W. Michalak – **Dominacja z powietrza**
- J. Michniak (red.) – **Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)**
- G. Nowacki – **Informacja w walce zbrojnej. Materiały z sympozjum naukowego**
- G. Nowacki – **Strategiczne siły jądrowe wybranych państw**
- G. Nowacki – **Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej**
- E. Nowak – **Gospodarowanie zasobami majątkowymi**
- I. Nowak – **Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych**
- M. Obrusiewicz – **Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF**
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – **Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny**
- J. Płaczek – **Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000**
- J. Płaczek (red.) – **Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia**
- A. Polak – **Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002)**
- A. Polak – **Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego**
- **Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów** (praca zbiorowa)
- K. Przeworski – **Ewakuacja jako sposób ochrony ludności**
- A. Radomyski – **Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej**
- A. Radomyski – **Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej**
- S. Sadowski – **Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej**
- P. Sienkiewicz – **5 wykładów**
- A. Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.**
- J. Skrzyp (red.) – **Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- Z. Skwarek – **Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania**
- K. Słaboń – **Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980–1988)**
- **Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego** (praca zbiorowa)
- **Słownik terminów z zakresu psychologii** (praca zbiorowa)
- M. Sołoducha, P. Malinowski – **Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych**
- H. Spustek – **Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego**
- Z. Stachowiak – **Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)**
- R. Stępień (red.) – **Edukacja w wyższych szkołach wojskowych**
- M. Strzoda, N. Prusiński – **System dowodzenia. Terminologia. Część I**
- M. Strzoda (red.) – **Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania**
- R. Szpyra – **Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw**
- B. Szulc, T. Majewski (red.) – **Rozwój kompetencji kierowniczych. Pomiar motywacji studentów i absolwentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych**
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – **Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo**
- J. Wołejszo, Z. Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie**
- J. Wołejszo – **Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej**
- J. Wołejszo, Z. Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu**
- **Wojsko wobec polskiego października'56. Rezolucje, uchwały, listy** (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasik (red.) – **Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku**
- E. Zabłocki – **Współczesne siły powietrzne**
- S. Zalewski – **Służby specjalne w państwie demokratycznym**
- L. Zapała – **W rembertowskiej Alma Mater**
- W. Zawadzki, T. Majewski, N. Prusiński – **Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego**
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – **Operacje pozawojenne sił powietrznych**
- J. Zieliński (red.) – **Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej**
- J. Zuziak – **Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997**

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie

AON Wydział Wydawniczy